

Yhdessä kehittäen uusia näkökulmia etsimässä

TUKENA -hankkeen loppuraportti

Riikka Hautakoski
Marja Koskela
Katri Lahtinen
Helmikuu 2020

SISÄLLYS

Johdanto.....	1
1. Tukena-hanke	3
2. Kehittämisosessit.....	5
2.1. Omaohjaajatyön kehittämisryhmät	5
2.2. Omaohjaajien työnohjaus.....	11
2.3. Vastaavien ohjaajien workshop	12
2.4. Verkostotyöpaja	14
2.5. Tukiasumisesta perheryhmäkodiksi	19
2.6. Perheet puheeksi.....	22
3. Nuorten osallisuuden tukeminen	27
3.1. Asiakasraati	27
3.2. Nuorten osallisuuden tukeminen hankkeen muissa toiminnoissa	32
4. Konsultatiivinen työ	34
4.1. Konsultaatiot nuoriin liittyvissä asioissa.....	34
4.2. Muut konsultaatiot.....	34
5. Hyvät käytännöt.....	36
5.1. Tunnetaitoryhmä.....	37
5.2. Sovittelu alaikäisyksikön arjen käytäntönä	40
5.3. Kehittäjänuoret	43
5.4. Tukiasumiskoti	46
5.5. Itsenäistyvien nuorten ryhmä	50
5.6. Nuoren toimintakykyarvio yhteistyössä koulun ja perheryhmäkodin kanssa	53
6. Hoitopolut	56
7. Muu hankkeen toiminta	59
7.1. Kyselyt.....	59
7.2. Koulutukset	64
8. Osallistujien ajatuksia TUKENA -hankkeen toiminnoista	66
9. Suositukset	72
9.1. Valtakunnallisella tasolla	72
9.2. Suositukset yksikötasolla	74
9.3. Lasten ja nuorten näkökulmasta	75
Liitteet.....	77
Liite 1. Omaohjaajatyön suunnitelma	78

JOHDANTO

Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijoiden joukossa oli myös aiempaa suurempi määrä ilman huoltajaansa maahan tulleita. Kun vuosina 2011-2014 ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä tuli vuosittain alle 200, vuonna 2015 ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä ylitti 3000 henkilöä.

Kotoutumisen toimijat Uudellamaalla kohtasivat täysin uudenlaisen tilanteen, kun noin 500 nuorta siirtyi vastaanottoyksiköistä perheryhmäkoteihin. Lyhyessä ajassa alueelle perustettiin 22 uutta perheryhmäkotia 11 eri kuntaan. Uudenmaan ELY-keskus aloitti loppuvuodesta 2015 neuvottelukierroksen alueensa kuntien kanssa alaikäisten asuttamiseksi uusiin perustettaviin perheryhmäkoteihin. Alaikäisille kuntapaikkojen myöntäminen tarkoitti asian käsittelyä poliittisessa päätöksenteossa. Päätöksenteon jälkeen kunnan oli päätettävä, järjestetäänkö perheryhmäkotoiminta itse vai kilpailuttamalla palveluntuottaja.

Suurin ruuhka perheryhmäkotien perustamisissa ja niiden toiminnan käynnistämisessä koettiin vuonna 2016. Työ aloitettiin jokaisessa uudessa yksikössä ja kunnassa eri lähtökohdista. Vuonna 2017 tilanteen tasaannuttua edellisenä vuonna nousseiden kysymysten moninaisuus herätti uuden ajatuksen koko alueen perheryhmäkotien ja kuntien käytössä olevasta moniammatillisesta tiimistä, joka käytännön neuvonnan lisäksi järjestäisi alueelle koulutusta, edistäisi traumatietoista työskentelyä ja vahvistaisi psykososiaalisen tuen osaamista Uudenmaan alueen perheryhmäkodeissa. Uudenmaan ELY-keskus päätti hakea rahoitusta näiden kysymysten parissa työskentelevälle hankkeelle Euroopan turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastosta (AMIF). Hankekumppaniksi valikoitui SOS-Lapsikylä.

Tukea perheryhmäkotoiminnan kehittämiseen ja ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten kotoutumiseen Uudellamaalla TUKENA-hankkeen työ alkoi keväällä 2018. Tämän jälkeen toimintaympäristö muuttui huomattavasti. Suuri osa vuonna 2015 ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä täysi-ikäistyi ja ilman huoltajaa tulleita lapsia ja nuoria on tullut maahan vuoden 2015 jälkeen ennätyksellisen vähän. Hankekauden aikana Uudenmaan alueen perheryhmäkodeissa olevien asiakkaiden määrä kääntyi laskuun. Yksiköiden supistaminen ja lakkauttamisen alueella käynnistyi, koska uusia asiakkaita ei enää tullut vastaanottovaiheesta yksiköihin kuin satunnaisesti. Alkuvuonna 2020 perheryhmäkoteja oli Uudellamaalla toiminnassa enää kuusi.

Muuttuneen toimintaympäristön ja perheryhmäkotien lakkauttamisen vuoksi haasteeksi muodostui se, miten osaaminen saadaan tällä kentällä säilytettyä. Juuri kun rakenteita on kehitetty ja osaamista ilman huoltajaa tulleiden nuorten kanssa tehtävään työhön on muodostunut, toiminnot lakkaavat ja osaajat siirtyvät muihin töihin. On hyväksyttävä, että tällä toimintakentällä työ on aaltoilevaa ja riippuvaista kansainvälisistä muuttoliikkeistä.

Tämän julkaisun tavoitteena on tehdä TUKENA -hankkeen tekemää työtä näkyväksi. Raportin tarkoitus on toimia oppaana, jota alan toimijat voivat hyödyntää kehittämistyössään. Hankkeen toteuttamaa työtä voidaan hyödyntää myös, jos ja kun ilman huoltajaa tulleiden alaikäisen määrä nousee taas jossain vaiheessa ja perheryhmäkotien määrä kääntyy kasvuun. Tässä raportissa esitellään TUKENA -hankkeen toteuttamaa työtä sekä työn tulokset. Lisäksi raportissa esitetään hankkeen kokemusten ja havaintojen perusteella tehtyjä kehityssuosituksia tulevaisuuden varalle.

Lämmin kiitos kaikesta avusta, jota olemme saaneet hankkeen läpiviemiselle; ELY-keskuksesta Jaana Suokonautio ja Satu Nila sekä SOS-Lapsikylästä Sointu Möller, Hillevi Westman ja Hannu Rusama. Suurin kiitos

kuuluu kaikille ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille, jotka ovat osallistuneet hankkeen toimintoihin ja olleet mukana kehittämässä perheryhmäkotien toimintaa. Olette ottaneet meidät avoimin mielin vastaan ja halunneet omalta osaltanne olla tekemässä perhekodeista entistä parempia paikkoja nuorille asua, kotoutua ja kasvaa kohti aikuisuutta. Kiitos niille nuorille, jotka olemme kohdanneet hankkeen aikana ja jotka ovat omien kokemustensa kautta auttaneet meitä suuntaamaan kehitystyötä teille tärkeisiin asioihin.

Kuvio 1. Toimintaympäristön muutosta kuvaa Uudenmaan perheryhmäkotien ja tukiasumisyksikköjen sekä asiakaspaikkojen määrä hankkeen rahoituspäätöksen (2/2018) ja hankkeen päättymisen (01/2020) aikaan.

1. TUKENA-HANKE

Hanke käynnistyi toukokuussa 2018 ja jatkui vuoden 2020 helmikuuhun saakka. Hankkeessa työskenteli yhteensä neljä työntekijää: projektikoordinaattori Uudenmaan ELY-keskuksessa sekä kolme projektityöntekijää (psykologi, psykiatrian sairaanhoitaja ja sosionomi YAMK) SOS-Lapsikylässä. Hankkeen tarkoituksena oli tukea perheryhmäkotitoiminnan kehittämistä ja ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten kotoutumista Uudellamaalla.

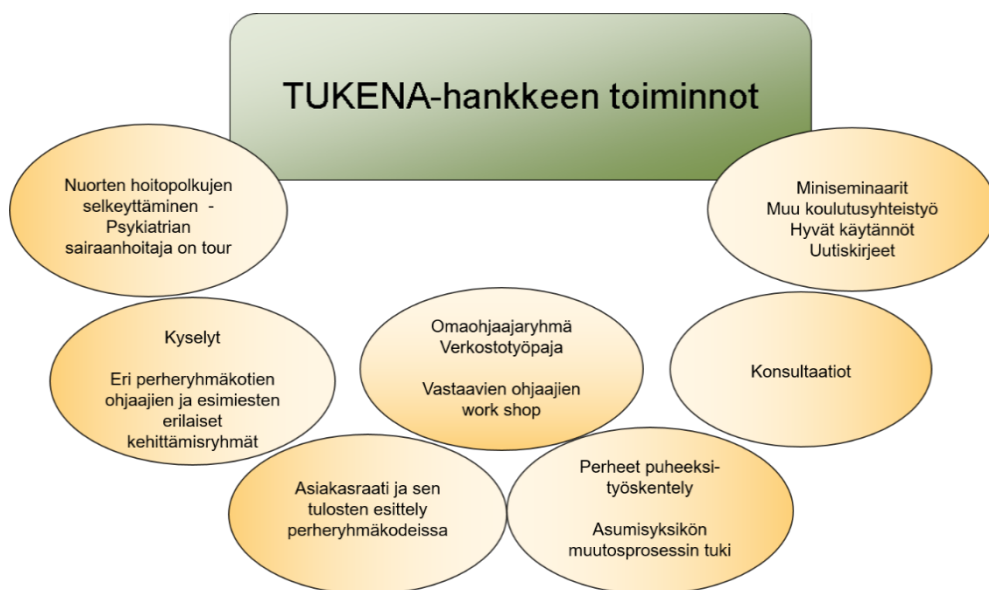
Hankkeen kohderyhmänä olivat oleskeluluvan saaneet ilman huoltajaa maahan tulleet alaikäiset, jotka asuvat perheryhmäkodeissa tai tukiasumisyksiköissä Uudellamaalla sekä yksiköiden työntekijät. Hankekauden aikana täysi-ikäistyneet jälkihuoltoon siirtyneet nuoret olivat hankkeen kohderyhmässä mukana. Hankkeesta hyötyivät myös muut työssään ilman huoltajaa tulleita kohtaavat työntekijät.

Hankkeen yleistavoitteena oli kehittää toimintamalli, jonka avulla saadaan lisätukea traumatisoituneiden lasten hoitamiseen asumisyksiköissä. Lisäksi hankkeessa kehitettiin osallistavia toimintoja ja koulutettiin perheryhmäkotien henkilöstöä erilaisissa ryhmäprosesseissa pyrkimyksenä vahvistaa heidän ammattitaitoaan arjen hoito- ja kasvatustyössä.

Hankkeen sisällölliset osatavoitteet:

- tuottaa yhdessä kuntien ja perheryhmäkotien kanssa ratkaisuja lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja syrjäytymisen sekä radikalisoitumisen ehkäisemiseksi.
- suunnitella ja toteuttaa yksilöllisten sekä ryhmässä toteutettavien psykososiaalisten menetelmien ja toimintamallien käyttöönottoa perheryhmäkodeissa
- pyrkiä kehittämään hoitopolkuja oikea-aikaisiksi yhteistyössä kunnan nuorten mielenterveyspalveluista vastaavien toimijoiden kanssa.
- osallistaa perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä asuvat nuoret toiminnan suunnitteluun mm. asiakasraatitoiminnan, palautteen keräämisen ja hyödyntämisen sekä työntekijöiden ja nuorten yhteiskehittämisen kautta
- tuottaa tietoa käyttöön ja kouluttaa alueen alaikäistoimijoita

Hankkeen moniammatillinen tiimi työskenteli kaikkien Uudenmaan alueella toimineiden perheryhmäkotien ja tuetun asumisen yksiköiden kanssa. Hankkeen aloittaessa toimintansa yksiköitä oli 13 ja ne sijaitsivat 9 eri kunnassa eri puolilla Uttamaata. Yksiköt toimivat itsenäisesti usean eri toimijan, joko kunnan tai kolmannen sektorin ylläpitämänä. Toimintaympäristön muutokset ja yhteistyöyksiköiden määrän väheneminen vaikuttivat myös hankkeen täsmennettyjen tavoitteiden määrittelyyn ja hankkeen toimintaan. Koska yksiköitä ja kuntia oli arvioitua vähemmän, oli hankkeen mahdollista tarjota yksiköille yksilöllisempää palvelua tarvelähtöisesti. Tämän kaltaista palvelua ei ollut yksiköille aikaisemmin tarjolla. Hanke kartoitti yksiköiden tarpeista lähtevää palveluntarvetta laajasti yksikkökierroksilla, tapaamisilla ja kyselyillä. Kartoitusten perusteella hanke muodosti kaikille yksiköille tarjolla olevia toimintoja, joiden avulla hanke pyrki saavuttamaan sille asetetut tavoitteet. Osa toiminnoista kehitettiin yhteistyössä perheryhmäkotien kanssa.

Kuvio 2. TUKENA-hankkeen toiminnot

TUKENA -hanke teki hankekauden aikana yhteistyötä 12 perheryhmäkodin kanssa. Perheryhmäkotien määrän vähentyessä hanke pystyi tukemaan yksiköiden toimintaa entistä yksilöllisemmin. Hankkeen aikana toteutettiin yhteensä 66 tapaamista perheryhmäkodeissa. Nämä tapaamiset sisälsivät tässä raportissa kuvattuja toimintoja kuten omaohjaajaryhmät, konsultaatiot, työpajat, hoitopolkuihin liittyvät luennot sekä perheet puheeksi -tapaamiset. Kaikkiaan hanke toteutti vuonna 2019 noin 470 kohtaamista alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden parissa työskentelevän ammattilaisen kanssa. Nämä kohtaamiset tapahtuivat niin perheryhmäkodeissa kuin hankkeen koulutustapahtumissa. Nuorten kohtaamisia joko välillisesti tai välittömästi toteutui hankekauden aikana noin 150. Nuoret osallistuivat muun muassa hankkeen kyselyyn, asiakasraatiin ja sen tulosten esittelyyn sekä välillisesti hyvien käytäntöjen keräämiseen. Kaikista hankkeen toiminnoista kerättiin kirjallista palautetta.

Kuvio 3. TUKENA -hankkeen tunnuslukuja

2. KEHITTÄMISPROSESSIT

TUKENA-hankkeen kaikissa kehittämisprosesseissa oli tavoitteena vahvistaa ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kanssa tehtävää suunnitelmallista hoito- ja kasvatustyötä. Yhteistyössä perheryhmäkotien kanssa keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi valikoituvat omaohjaajatyön kehittäminen sekä lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen ja perhesuhteiden huomioiminen.

Hankkeessa tehty kehittämistyö oli pääasiassa prosessinomaista, jotta työntekijöillä oli aikaa sisäistää erilaisia toimintatapoja ja soveltaa niitä omaan toimintaansa. Kaikki prosessit toteutettiin joko verkostoimalla eri perheryhmäkotien työntekijöitä keskenään tai työskennellen yhdessä koko työryhmän kanssa. Tällä tavoin myös hiljaisen tiedon siirtyminen ja kokemuksellinen oppiminen mahdollistuivat.

2.1. Omaohjaajatyön kehittämisryhmät

"Olen saanut uusia näkökulmia ja työvälineitä omaohjaajatyöskentelyyn. Olen oppinut lisää tietyistä asioista, keskustelun tärkeydestä ja siitä, miten eri asioita voi ottaa puheeksi nuoren kanssa."

Taustaa

Hankkeen yhtenä tavoitteena oli omaohjaajatyön kehittäminen alaikäisyksiköissä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi suunniteltiin hankkeessa opinnäytetyötä tekevän sosionomi YAMK-opiskelijan kanssa omaohjaajatyön kehittämisryhmä. Opiskelija valitsi omaohjaajien työskentelyn tueksi Umbrella-työkirjan, joka on kehitetty lastensuojelun työvälineeksi. Omaohjaajaryhmässä oli tarkoituksena kokeilla työkirjan soveltuvuutta alaikäisinä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten kanssa tehtävään työhön.

Omaohjaajatyön kehittämistä varten toteutettiin neljän kerran pienryhmässä tapahtunut prosessi, jossa viidessä eri perheryhmäkodissa työskentelevät ohjaajat saivat koulutusta ja ohjausta Umbrella-työkirjan käyttämiseen nuorten kanssa. Tapaamisten välissä ohjaajat koekäyttivät omaohjattaviensa kanssa ennalta valittuja osioita. Ryhmätapaamisissa kerättiin ohjaajilta ja nuorilta palautetta Umbrellan soveltuvuudesta kohderyhmän nuorten kanssa työskentelyyn.

Toteutus

Suunnitteluvaiheessa omaohjaajaryhmän vetäjät tapasivat neljä kertaa. Aluksi sovittiin työskentelyn raameista: tapaamisten määrästä, ajankohdista, kestosta ja päivien rakenteesta. Suunnittelussa päädyttiin siihen, että ryhmä kokoontuu kevään aikana neljä kertaa. Päivän rungoksi muotoiltiin työskentely, jossa aamupäivällä painottuu edellisellä kerralla pohjustetun Umbrella-kansion osion käyttökokemusten reflektointi. Lounastauon jälkeen käsitellään seuraavaa osiota teorialiedon pohjalta ja pohditaan tapoja toteuttaa omaohjattavan kanssa osion täyttämistä. Päivän viimeinen osio oli varattu case-pohjaiseen työnohjaukseen, johon jokainen ohjaaja sai vuorollaan valmistella yhden nuoren tai teeman, joka häntä pohditutti.

Ryhmään osallistui viisi ohjaajaa Uudenmaan eri alaikäisyksiköistä. Jokainen ohjaaja sitoutui osallistumaan kaikkiin tapaamisiin ja niiden välissä käyttämään omaohjattavansa kanssa Umbrella-työkirjaa keskustelujen pohjana. Lisäksi sovittiin vaitiolosta ryhmässä käsiteltävien nuorten asioista.

Ensimmäisen tapaamisen aamupäivän osioissa tutustuttiin ryhmän jäseniin ja käytiin läpi omaohjaajatyön teoriaa. Omaohjaajuuden viitekehys haettiin lastensuojelun puolelta. Perheryhmäkotien omaohjaajuuteen ei ole olemassa omaa taustateoriaa, ja laitossijoituksessa olevien lasten hoidossa ja kasvatuksessa on siihen paljon yhtymäkohtia. Sijaishuollossa työskentelevillä ammattilaisilla katsotaan olevan erityinen vastuu asettua suhteeseen lasten ja nuorten kanssa. Omaohjaajan ensisijainen tehtävä onkin muodostaa turvallinen kiintymyssuhde lapsen kanssa. Kiintymyssuhteen muodostuminen edellyttää välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä. Umbrella-työkirjan avulla arveltiin voitavan helpottaa tätä työtä.

Iltapäivällä alustettiin ensimmäinen Umbrella-kansion osio (Minä itse). Osiossa nousi vahvasti esiin nuoren perhetausta. Tämä herätti ohjaajissa paljon keskustelua, koska monissa yksiköissä nuorten perheitä ei oltu aktiivisesti käsitelty, eivätkä ohjaajat olleet kovinkaan hyvin selvillä heidän perhetaustoistaan. Pohdittiin millaisilla keinoilla ohjaajat voivat motivoida nuoria työskentelyyn ja millaisia asioita on hyvä huomioida nuorten kanssa keskusteluissa. Tärkeiksi asioiksi nostettiin nuorten oikeus määritellä itse, miten ja kuinka paljon nämä haluavat perheistään kertoa. Lisäksi tuotiin esiin sitä, että työkirja on työväline eikä sen täyttäminen ole itse tarkoitus.

Päivän viimeisessä osiossa ohjaajat saivat hetken miettiä heitä sillä hetkellä puhututtavan teeman ja sitä käsiteltiin case-työnohjauksellisesti. Ohjaajat toivat keskusteluun yhteisten rajojen merkityksen ja miten niiden puitteissa tulisi yksiköissä toimia.

Toisen tapaamisen alussa käytettiin aikaa edellisen teeman purkamiseen. Opiskelija nauhoitti käydyn keskustelun omaa opinnäytetyötään varten. Ohjaajat kertoivat, miten työskentely oman nuoren kanssa oli sujunut ja millaisena ohjaajat kokivat Umbrellan käyttämisen työvälineenä. Lähes kaikki ohjaajat toivat esiin, että yhteisen, rauhallisen ajan löytäminen nuoren kanssa oli ollut haastavaa. Kaikki pitivät kuitenkin tärkeänä, että työskentelyä varten oli oma aikansa eikä henkilökohtaisista asioista puhuttu ”arjen” lomassa. Nuoret suhtautuivat työkirjan täyttämiseen hyvin eritavoin. Yksi vastasi tunnollisesti itse kaikkiin kysymyksiin, toinen taas kieltäytyi kokonaan paperin kanssa työskentelystä.

Ryhmäkerran aiheena oli yllirajainen perhetyö, jota tarkasteltiin transnationaalisten perhesuhteiden näkökulmasta sekä perheen merkityksestä nuoruusiässä. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tämä oikeus on kirjattu YK:n lastenoikeuksien sopimukseen ja myös lastensuojelulaki ottaa kantaa lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä.

Perhetyön tarkoitus on ylläpitää ja lujittaa lapsen suhdetta läheisiin. Lisäksi sillä pyritään vahvistamaan lapsen etnistä identiteettiä ja roolimalleja. Omaohjaajan kanssa voi jakaa huolta perheestä. Muistoilla on yleensä ihmistä eheyttävä vaikutus. Työstämällä vaikeita kokemuksia ja muistoja nuorella on mahdollisuus luoda itselleen eheä tarina omasta elämänhistoriastaan.

Nuoruusiän yhtenä kehitystehtävänä on irtautua lapsuuden suhteista ja muodostaa oma aikuisen identiteetti. Nuoruusiäinen työstää millaisia lapsuuden perheessä omaksuttuja arvoja aikuisuudessa haluaa säilyttää. Nuori tarvitsee tässä työssä aikuisen apua ja mahdollisuutta peilata ajatuksiaan.

Kolmannella kerralla aiheena oli Umbrella-työkirjan osio sosiaaliset suhteet, joita tarkasteltiin yhteisöllisyyden, sosiaalisen pääoman ja osallisuuden näkökulmista. Lapsen osallisuudesta säädetään sekä perustus- että lastensuojelulaissa ja lisäksi lastenoikeuksien julistus ottaa kantaa asiaan. Kokemus

osallisuudesta on merkittävä hyvinvoinnin kannalta. Yhteisöissä, joissa on voimakas koheesio, on yleensä hyvä ilmapiiri, jäsenet viihtyvät, ja välittävät toisistaan, ovat avoimia ja kommunikoiivat keskenään. Tällainen yhteisö tukee emotionaalista ja sosiaalista hyvinvointia. Ihminen, joka osallistuu erilaisiin sosiaalisiin toimintoihin, tuntee itsensä yleensä terveemmäksi, kuin hän, jonka luottamus ja sosiaalinen osallistuminen, on vähäisempää. Ihmisten välisiä suhteita ja niissä syntyvää luottamusta ja vastavuoroisuutta voidaan kutsua sosiaaliseksi pääomaksi. Hyvä sosiaalinen pääoma synnyttää sosiaalisen pääoman prosessin, jota kutsutaan hyvän kehäksi.

Viimeisen tapaamisen aiheena oli ohjaussuhteen päättäminen. Sitä tarkasteltiin terapisuhteen päättämisen viitekehyksestä. Yhteistyösuhteen päättymisen aiheuttaa monenlaisia tunteita ja reaktioita sekä nuorella että työntekijässä; surua, ahdistusta ja syyllisyyttäkin, sillä tärkeä ihmissuhde on päättymässä ja nuoren on pärjättävä ilman omaohjaajaa. Tämä saattaa aiheuttaa nuorella huolta ja ahdistusta. Myös työntekijä on tehnyt henkilökohtaista työtä ohjaussuhteessa ja pyrkinyt tekemään työnsä mahdollisimman hyvin. Ymmärrettävästi hänkin joutuu tekemään surutyötä ohjaussuhteen päättyessä.

Lisäksi jokaisessa tapaamisessa oli nähtävillä erilaisia toiminnallisten menetelmien välineitä esimerkiksi korttisarjoja ja pelejä, joihin ohjaajat saivat tutustua. Ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla oli varattu myös aikaa niiden kokeilemiseen pareittain.

Viimeisellä kerralla oli varattu aikaa myös yhteiselle reflektoinnille ja palautteen keräämiselle. Ryhmään osallistuneet ohjaajat toivat palautteissa esiin, että he oppivat prosessin aikana käyttämään Umbrella-työkirjaa pohjana nuorten kanssa käytävissä keskusteluissa. Ohjaajien rohkeus ottaa hankaliltakin tuntuja asioita puheeksi lisääntyi. Työkirjan valmiit kysymykset auttoivat ohjaajia syventämään keskusteluja ja ohjaajat kokivat ohjaussuhteessa tapahtuneen lähentymistä.

Osa nuorista ei halunnut täyttää työkirjaa lainkaan, mutta ohjaajat saivat ”ujutettua” kysymyksiä keskusteluihin ja nuoret niihin vastasivat. Ohjaajat kokivat saaneensa uutta tietoa nuorista niiden avulla. Tärkeää oli, että koko prosessin ajan edettiin nuorten ehdoilla ja ohjaaja toimi aktiivisena ja kiinnostuneena kuuntelijana. Ohjaajat kokivat prosessin syventäneen omaa osaamista ja tuoneen uudenlaisen näkökulman omaohjaajasuhteeseen.

Edellä kuvattiin ensimmäisen omaohjaajaryhmän prosessi. Omaohjaajaryhmiä toteutettiin hankkeen aikana yhteensä kolme. Jokainen ryhmä oli oman näköisensä ja niiden sisältöä muokattiin prosessin kuluessa kulloisenkin ryhmän tarpeisiin sopivaksi niin, että keskeinen sisältö säilyi samana.

Johtopäätökset

Omaohjaajien tekemää työtä voidaan strukturoida ja tukea erilaisten manuaalien avulla. Ne tarjoavat omaohjaajille valmiita osa-alueita ja kysymyksiä, joiden avulla ohjaaja pystyy syventämään työskentelyään nuorten kanssa. Kokeiluun valittu Umbrella-työkirja soveltuu melko hyvin myös ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten kanssa työskentelyyn. Työkirja vaatisi kuitenkin jonkin verran muokkaamista, jotta erilaisesta kulttuuritaustasta ja lapsuuden olosuhteista tulevien nuorten erityispiirteet tulisivat huomioiduksi.

Omaohjaajatyön tueksi valittavan manuaalin käyttöön on yksikössä hyvä kouluttaa kaikki työntekijät ja yhdessä keskustella miten sitä nuorten kanssa hyödynnetään. On tärkeää muistaa, että erilaiset manuaalit ovat vain työn tuki, eikä niiden täyttämisestä saa tulla itse tarkoitus. Työkirjan kysymykset auttavat ottamaan

asioita puheeksi ja varmistavat, että nuoren asiat tulevat käytyä läpi kokonaisvaltaisesti. Ohjaajien työn lähtökohtana tulisi olla lämmin ja sopivan neutraali kiinnostus nuorta ja tämän asioita kohtaan.

Hankkeessa toteutettiin kolme omaohjaajatyön kehittämisryhmää. Ensimmäinen omaohjaajatyön kehittämisryhmä toteutettiin keväällä 2019 ja kaksi muuta omaohjaajatyön kehittämisryhmää syksyllä 2019. Ensimmäinen omaohjaajatyön kehittämisryhmä oli osa hankkeessa toteutettua sosionomi (YAMK) opinnäytetyötä ja siihen osallistui ohjaajia eri perheryhmäkodeista. Toinen syksyn omaohjaajatyön kehittämisryhmistä oli suunnattu Espoon kaupungin perheryhmäkotien työntekijöille ja toisessa ryhmässä oli ohjaajia kahdesta muusta yksiköstä Uudeltamaalta. Sekä ryhmien ohjaajat, että osallistujat kokivat hyvänä sen, että osallistujat eivät olleet kaikki samasta yksiköstä. Näin osallistujat saivat useita erilaisia näkemyksiä omaan työhön, eivätkä työryhmien usein varsin staattiset näkemykset tai vuorovaikutussuhteet nousseet uuden oppimisen esteeksi.

Erilaiset ryhmät vaativat ryhmien ohjaajilta herkkyyttä huomioida kyseisen ryhmän erityistarpeet sekä joustavuutta muokata sisältöä riittävässä määrin kyseiselle ryhmälle sopivaksi. Kuitenkin niin, että kaikki ryhmät saavat keskeisiltä osin saman sisällön.

Omaohjaajatyön kehittämisryhmän vaiheet lyhyesti

1. Tutustu erilaisiin omaohjaajatyön manuaaleihin ja valitse niistä omaan työhönne parhaiten sopiva.
2. Suunnittele yhteinen prosessi, jossa voi olla joko ulkopuolinen vetäjä tai vetovastuu voi olla esim. vastaavalla ohjaajalla.
3. Perekdy ja hanki teorialietoa manuaalin tueksi, jotta kaikkien ymmärrys siitä, miksi manuaalia käytetään, lisääntyy.
4. Varaa aikaa yhteiselle keskustelulle. Sen avulla teoria alkaa elää käytännössä ja luodaan yhteinen ymmärrys työskentelylle.
5. Omaohjaajatyön manuaalin käytössä matka on tärkeämpi kuin päämäärä. Työkirjaa täytetään nuoren ehdoilla, niin että kaikki osa-alueet tulevat huomioiduiksi.

Lähteet omaohjaajien kehittämisryhmäkertojen suunnittelussa

Omaohjaajana perheryhmäkodissa

Bardy, M. Lastensuojelun ytimessä. 2013. Tampere: Juvenes Print.

Eronen T & Laakso R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin lastensuojelussa 2010-2016. THL. Työpaperi 44/2016. Helsinki

Helander, R & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä...Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Väestöliitto Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 13/2002

Niemi-Järvinen, P (toim.). 2018. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Perhekeskeisen asiakastyön käsikirja lastensuojelun ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 26. Hanamedia.

Pajari, M. 2013. Kadonnutta vanhempaa etsimässä. Ajatuksia ja kokemuksia hyvästä käytännöstä kadonneen vanhemman yhteydenpitoprosessissa. Saarijärven Offset Oy.

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013 Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A. ym. (toim.) 2013. Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä.

Timonen-Kallio, E.; Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnus. Saatavilla sähköisesti.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paperi_2017_23_netti%20%282%29.pdf?sequence=1. Viitattu 3.2.2019.

Umbrella-käsikirja - itsenäisen elämän AB, Ohjaajan opas 2010.

Transnationaaliset perhesuhteet ja perheen merkitys nuoruusiässä

Björklund, K. 2014. "Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa". Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Siirtolaisinstituutti. Painosalama. Turku. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A48_Yksin_tulleet_Halaten_projekti_KB.pdf. Viitattu 12.3.2019

Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Juva: WS Bookwell Oy.

Nuorten mielenterveystalo.fi 2019. Häiriöt ja ongelmat. Johdanto nuoruusiäseen. Saatavilla: https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusi%C3%A4%C3%A4n.aspx Viitattu 12.3.2019

Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja. Saatavilla: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/> Viitattu 12.3.2019.

Pakaslahti, A. & Huttunen, M. 2010. Kulttuurit ja lääketiede. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Patrikainen, M. 2017. Yksin alaikäisinä tulleiden pakolaisnuorten kokemuksia transnationaaleista perhesuhteistaan ja elämästä Suomessa. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229590/Patrikainen_Sosiaalityo.pdf?sequence=2. Viitattu 12.3.2019.

Kumpulainen, K.; Aronen E.; Ebeling H.; Laukkanen E.; Marttunen M.; Puura K. & Sourander A. (toim.). 2017. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim.

Martiskainen, T. 2016. Jälkihuollon erityiskysymys: Yksin Suomessa - ilman huoltajaa tulleiden lasten jälkihuolto, 94-99. Teoksessa Hipp, T. & Pukkio, S. (toim.) 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. <https://indd.adobe.com/view/20b2f887-cb62-4df2-8746-f29911d02ddf>

Sosiaalisten suhteiden merkitys

Castaneda, A. Mäki-Oas, J. Jokela, S. Kivi, N. Lähteenmäki, M. Miettinen, T. Nieminen, S. Santalahti, P. Ja Paloma- asiantuntijaryhmä. 2018 Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. Helsinki: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 149-164.

Kaukko, M. 2014. Ehjempään aikuisuuteen osallistavan kasvatuksen keinoin. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku, Siirtolaisuusinstituutti/Institute of Migration, 103-116

Kerkkänen, H & Säävälä, M. 2015. Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu.

Kotiranta, T. Niemi, P& Haaki, R. 2011. Sosiaalisen toiminnan perusta. Tallinna Raamatutrukikoda.

Laine, K. 2005 Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys. Kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Juvenes Print- Tampereen Yliopistopaino.

THL. Päivitetty 1.11.2019. Osallisuus. Saatavilla: www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus. Viitattu 17.11.2019.

THL. Päivitetty: 10.9.2019. Mielenterveyden edistäminen. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen>. Viitattu 17.11.2019.

Tunteiden säätelyn hankaluus nuoruusiässä, ohjaussuhteen päättäminen, toiminnalliset menetelmät

Aalberg, V. 2017. Nuoruusiän psyykkinen kehitys. Kumpulainen, K.; Aronen E.; Ebeling H.; Laukkanen E.; Marttunen M.; Puura K. & Sourander, A. (toim.). 2017. Teoksessa Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim.

Antikainen R. & Ranta M. (toim.) 2018. Kohti vastavuoroisuutta, psykoterapeuttinen hoitosuhde. Duodecim.

Enckell, H. & Bruun, M. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY.

Häkli, J.; Kallio, K. & Korkiamäki, R. 2015. Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Häkli, J.; Kallio, K. & Korkiamäki, R. 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 90, 9-36. Saatavilla: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Paunio, T. & Lehtonen, J. 2017. Aivojen kypsymisen merkitys nuoruudessa. Teoksessa Kumpulainen, K.; Aronen, E.; Ebeling, H.; Laukkanen, E.; Marttunen, M.; Puura, K. & Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim.

Kepeli. Hyvinvointitupla. Kotoutumista kehollisilla ja pelillisillä menetelmillä. Julkaistu: 07.11.18 · Kattegoria: Itsetuntemus. Saatavilla: http://kepelimetropolia.fi/harjoitteet_post/hyvinvointitupla/

Kepeli. Piirrä oma kotisi. Kotoutumista kehollisilla ja pelillisillä menetelmillä. Julkaistu: 23.02.17 · Kattegoria: Kulttuurit ja yhteiskunta. Saatavilla: http://kepelimetropolia.fi/harjoitteet_post/piirra-oma-kotipaikkasi/

Kumpulainen, S. 2012. Positiokombinaatit psykoterapian lopettamisen keskusteluissa ja uudelleen jatkamisen keskusteluissa – diskurssianalyttinen näkökulma. Pro gradu. Psykologian laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38053/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201206181889.pdf>

Lindberg, M.; Louheranta, O.; Mustonen, K.; Salo, O. & Stenius, J. 2015. 1.painos. Psykoterapeuttinen hoitosuhde. Duodecim.

2.2. Omaohjaajien työnohjaus

”Työnohjaus on kannustanut minua tekemään parhaani ja kehittymään ohjaajana”

Tavoite

Työnohjauksen tavoitteena oli oppia kokemuksista, ja sen kautta lisätä työntekijän kykyä tehdä työtään monipuolisemmin. Hankkeessa tehdyllä työnohjauksella pyrittiin myös juurruttamaan Umbrella-työkirjan käyttö osaksi perheryhmäkodin ohjaajan työtä. Työnohjattavat olivat itse aktiivisessa roolissa ja vastuussa työnohjaukseen tuoduista asioista. Työnohjaajan rooli oli järjestää oppimista tukeva, luottamuksellinen ympäristö ja ohjata työnohjattavaa ryhmää.

Toteutus

Kaikkien omaohjaajaryhmien tapaamisiin sisällytettiin 1,5h:n työnohjauksellinen osuus. Tällä tavoin haluttiin tarjota jokaiselle osallistujalle mahdollisuus kokeilla case-tyyppistä työnohjausta. Lisäksi kaikissa hankkeessa toteutetuissa ryhmissä ylläpidettiin työnohjauksellista, reflektiivistä ja dialogista työtettä. Ensimmäiseen omaohjaajaryhmään osallistuneet ohjaajat halusivat kokoontua syksyn ajan kerran kuukaudessa työnohjauksiin, joissa heidän oli mahdollista pohtia Umbrella-kansion käyttöön tai omaohjaajasuhteisiin liittyviä asioita yhdessä tuttujen ryhmäläisten ja hankkeen työntekijän kanssa.

Johtopäätökset

Työ yksiköissä on usein kiireistä ja nuorten asioiden reflektoinnille ei välttämättä löydy riittävästi aikaa. Ohjaajat totesivat, että on ollut arvokasta, kun on pystynyt pohtimaan yksittäisen nuoren asioita riittävän perinpohjaisesti ja monista erilaisista näkökulmista. Ohjaajien mielestä jokainen yksikön nuori ansaitsisi oman aikansa. Lisäksi ohjaajat kertoivat hyötynensä toisten kokemusten kuulemisesta. Ohjaajille oli ollut helpottavaa kuulla, että muissakin yksiköissä painitaan samojen teemojen kanssa. Työnohjauksissa ohjaajat pitivät arvokkaina myös ulkopuolisen näkökulman saamista nuorten asioihin. Usein ohjaajat kokivat myös saavansa vahvistusta ajatuksilleen ja usko omaan tekemiseen lisääntyi. Työnohjauksen koettiin olleen merkittävä tuki omassa ammatillisessa kasvussa ja vahvistaneen ohjaajien tekemää työtä nuorten kanssa.

Työnohjaus antoi mahdollisuuden oppia refleктоimaan omaa työtä ja siirtämään sitä myös arkityöhön. Oman työyksikön työnohjauksia pidettiin tärkeinä ja työryhmän yhtenäisen työskentelyn kannalta merkittävinä. Eri yksiköistä kootussa pienryhmässä koettiin voitavan paremmin refleктоimaan nimenomaan omaa työtä ja saatavan siihen tukea. Jatkossa voisi selvittää mahdollisuutta järjestää yhteisiä, eri yksiköiden työntekijöistä koostuvia, pienryhmässä tapahtuvia työnohjauksia.

Lähteitä

Kallasvuo A., Koski A., Kyrönseppä U. & Kärkkäinen M-L. (toim.), 2012 Työyhteisön työnohjaus

Kärkkäinen, Maj-Lis, 2013 Työnohjaus psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa laadullinen haastattelututkimus http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1180-3/urn_isbn_978-952-61-1180-3.pdf

2.3. Vastaavien ohjaajien workshop

"Workshopit olen kokenut voimaannuttavana + työnohjauksellisena."

Taustaa

Perheryhmäkotien lähiesimiestyö on useimmiten vastaavien ohjaajien vastuulla. Osassa yksiköitä lähiesimiehenä toimii esimerkiksi apulaisjohtaja. Aiemmin vuonna 2017 Uudenmaan alueella eri perheryhmäkodeissa toimivat vastaavat ohjaajat kokoontuivat ajoittain itsenäisesti järjestettyihin yhteisiin tapaamisiin, mutta hankkeen aikana sellaisia ei enää järjestetty. Hankkeessa päätettiin tarjota yksiköiden lähiesimiehille oma prosessi liittyen omaohjaajatyön suunnitelman käyttöönottamiseen sekä omaohjaajuuden tukemiseen.

Workshopien tavoitteena oli tarjota vastaaville ohjaajille mahdollisuus verkostoitua muissa perheryhmäkodeissa samankaltaista työtä tekevien kanssa sekä auttaa heitä juurruttamaan omaohjaajatyön suunnitelma osaksi omaohjaajien työskentelyä. Ryhmän tarkoitus oli opastaa ja tukea vastaavia ohjaajia ohjaamaan ja johtamaan laadukkaammin yksiköissä tehtävää omaohjaajatyötä.

Toteutus

Vastaavien ohjaajien workshop kokoontui kerran kuukaudessa neljä kertaa. Tapaamiset koostuivat kahdesta 1,5h mittaisesta työskentelystä sekä puolen tunnin pituisesta tauosta. Ne pitivät sisällään teoriaosuuden sekä yhteisen työskentelyn, joka toteutettiin reflektiivisen työskentelyn metodilla. Kaksi vastaavaa osallistui koko prosessiin ja yksi oli mukana yhdessä tapaamisessa.

Workshopin ensimmäinen tapaaminen aloitettiin tutustumalla. Sen jälkeen keskityttiin omaohjaajuuden teemaan teorian ja keskustelujen kautta. Vastaavat ohjaajat pohtivat mm. Millaista omaohjaajatyötä yksikössä tehdään? Miten omaohjaajuus on määritelty? Miten sitä johdetaan, tuetaan ja ohjataan? Millaisilla keinoilla pyrit vaikuttamaan omaohjaajatyön laatuun?

Tapaamisen toisessa osiossa käytiin läpi osaamisen johtamisen teoriaa ja keskusteltiin, miten sen avulla voidaan tukea ohjaajien työtä. Lisäksi esiteltiin omaohjaajatyön suunnitelmalomake (liite 1) ja sovittiin, että vastaavat ohjaajat ottavat ne yksiköissään käyttöön joko koko työryhmän tai yksittäisten työntekijöiden kanssa. Lisäksi vastaavat sopivat säännölliset omaohjaakeskustelut työntekijöiden kanssa, joissa he auttavat ohjaajia suunnitelmien käyttöön ottamisessa sekä tarjoavat mahdollisuuden käydä lähiesimiehen kanssa läpi omaohjaajatyön keinoja, vaikuttavuutta ja haasteita.

Toisen workshopin aiheena oli reflektiivinen työskentely. Aluksi käytiin reflektoivaa keskustelua, siitä kuinka vastaavat olivat saaneet ensimmäisessä tapaamisessa esiteltyä omaohjaajatyön suunnitelmaa otettua käyttöön omissa yksiköissään. Lisäksi käytiin läpi, miten he voivat kartoittaa ja priorisoida ohjaajien osaamisalueita.

Työskentelyn toinen osio käytettiin teorian esittelyyn. Pohjaksi oli valittu Arne Raeithelin tapa jakaa reflektio kolmeen eri tyyppiin: 1) Keskittyminen omaan itseen tai minän suoriutumiseen annetussa tehtävässä. 2) Suuntautuminen ulospäin, yhteiseen tehtävään tai ongelmaan. 3) Huomion suuntaaminen yhteiseen tehtävään ja yhteiseen toimintaan. Teorian pohjalta käytiin keskustelua, siitä miten reflektiota voidaan työryhmän sisällä lisätä. Pohdittiin myös, millaisilla keinoilla vastaavat ohjaajat voivat kannustaa ja ohjata työryhmää refleктоimaan omaa työskentelyään.

Kolmannen workshopin aiheena oli Valta ja vastuu ohjaajan / vastaavan ohjaajan työssä. Tapaaminen aloitettiin keskustelemalla, miten vastaavat ohjaajat olivat kokeneet onnistuneensa tähän saakka työskentelyssään omaohjaajien tukena ja millaisia haasteita siinä oli mahdollisesti ollut. Teoriaosuuden aluksi käytiin läpi työntekijän vastuuta suhteessa työnantajaan ja sitä kautta asiakkaisiin, alaisiin ja kollegoihin. Lisäksi avattiin vallan käsitettä sekä sitä millaisia vaatimuksia johtajuuteen liittyy.

Viimeisen workshopin aiheena oli vastaava ohjaaja omaohjaussuhteen päättämisen tukena. Aluksi keskusteltiin, miten omaohjaajakeskustelut toimivat tällä hetkellä ja millaisiin asioihin jatkossa olisi hyvä painottaa omaohjaajatyön tukemisessa.

Tapaamisessa tarkasteltiin, millainen merkitys ohjaussuhteen päättymisellä on, sekä työntekijän että nuoren näkökulmasta ja miten huolellisesti tehty lopetusvaihe auttaa nuorta siirtymään eteenpäin. Vastaavat ohjaajat saivat pohdittavaksi millaiset asiat yksikön rakenteissa tukevat hyvää lopetustyöskentelyä? Miten voin vastaavana ohjaajana auttaa omaohjaajia ohjaussuhteiden päättämässä?

Lopuksi kerättiin workshopin työskentelystä palautetta sekä kirjallisesti että suullisesti. Palautteessa tuli esiin, kuinka tärkeää oli saada reflektoida yhdessä omaa työskentelyä sekä omassa yksikössä tehtävää omaohjaajatyötä. Workshopien koettiin antaneen uusia näkökulmia ja oivalluksia omaan työhön.

Johtopäätökset

Workshopissa nousi tärkeäksi se, että vastaavat ohjaajat keskittyvät yhteen kehittämishankkeeseen kerrallaan ja jaksavat sinnikkäästi viedä sitä eteenpäin. Pitäytyminen riittävän kauan samassa prosessissa ja uskomisen valittujen keinojen tehokkuuteen auttoivat juurruttamaan toimintatapoja yksikön arkeen. Liian nopea uuden työtavan hylkääminen ja ryhtyminen erilaiseen tai uuteen toimintatapaan aiheuttaa työryhmän jäsenissä turhautumista ja myös vastarintaa uuden edessä.

Vastaavan ohjaajan esimerkillä on vaikutusta siihen, kuinka omaohjaajat suhtautuvat omaan työskentelyynsä nuorten kanssa. Se, kuinka vastaavat ohjaajat kohtaavat työntekijät tukikeskusteluissa, voi toimia mallina omaohjaajan ja nuoren yhteistyölle. Tukikeskustelujen arvostaminen, esimerkiksi ajoista kiinni pitämällä tai hetken rauhoittamisella juuri siihen tarkoitukseen, sisältää samoja elementtejä kuin omaohjaaja-ajat nuoren kanssa.

Vastaavat ohjaajat ovat yleensä isossa roolissa oma yksikön kehittämisprosesseissa ja vastaavat niiden läpiviemisestä työryhmässä. Vastaaville ohjaajille tulisi tarjota säännöllistä tukea tähän työhön. Perheryhmäkotien työn kehittämisen, esimerkiksi omaohjaajatyön kehittäminen tai perheiden kanssa työskentely, olisi hyvä olla osittain yhteneväistä yksiköiden järjestäjistä riippumatta. Tästä syystä olisi luontevaa verkostoitua esimerkiksi Uudenmaan alueen yksiköiden vastaavien ohjaajien kesken ja hyödyntää yhteinen osaaminen sekä mahdollisuus yhteisen kehittämistyöhön.

Lähteet vastaavien ohjaajien workshopien suunnittelussa

Omaohjaaja- ja lähiesimiessuhteista

Engeström, Y., 2004; Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Tampere: Vastapaino

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paperi_2017_23_netti%20%282%29.pdf?sequence=1

Ojanen, S., 2006; Ohjauksesta oivallukseen

Reflektiivinen työote

Raeithel, A., 1983; Tätigkeit, Arbeit und Praxis. Frankfurt am Main: Campus.

Valta ja vastuu ohjaajan / vastaavan ohjaajan työssä

Aaltonen, T., Luoma M., Rautiainen R., 2004; Vastuullinen johtaja, Inhimillistä tuloksentekeä

Arnkil, T., Seikkula J., 2014; "Nehän kuunteli meitä" Dialogeja monissa suhteissa

Jabe, M., Kuusela, S., 2013; Hyvä paha Valta

Järvinen, P., 2011; Esimiestyön vaikeus ja viisaus

Koljonen, T., 2019; Vastuutusjärjestelmä, paremman johtamisen käsikirja

Salminen, J., 2015; Työntekijän vastuu ja työelämätaidot

Vastaava ohjaaja omaohjaussuhteen päättämisen tukena

Antikainen R, Ranta M., 2008; Kohti vastavuoroisuutta, psykoterapeuttinen hoitosuhde

Enckell H, Bruun M., 2005; Lasten ja nuorten psykoterapia

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38053/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201206181889.pdf>

Lindberg M, Louheranta O. Mustonen K, Salo O, Stenius J., 2015; Psykoterapeuttinen hoitosuhde

2.4. Verkostotyöpaja

"Odotin tapaamisilta kokemusten vaihtoa, uusia näkökulmia ohjaajan työhön ja ohjaustilanteissa sekä verkostoitumista muiden yksikköjen kanssa. Koen, että nämä tavoitteet ovat toteutuneet hyvin."

Tavoite ja idea lyhyesti

Verkostotyöpajan tavoitteena oli tarjota ohjaajille mahdollisuus vaihtaa kokemuksia muissa perheryhmäkodeissa ja tukiasunnoissa Uudellamaalla työskentelevien ohjaajien kanssa ja sitä kautta tiivistää alaikäisyksiköiden keskinäistä yhteistyötä. Samalla osallistujilla oli mahdollisuus arvioida ja kokeilla ryhmämuotoista prosessia oman osaamisen ja käytäntöjen kehittämisen tukena.

Taustaa

TUKENA-hankkeen syksyllä 2018 tekemän kyselyn perusteella selvisi, että perheryhmäkodeissa ja tukiasunnoissa työskentelevät ohjaajat olivat kiinnostuneita tutustumaan toisiin alaikäisyksiköihin sekä niissä käytössä oleviin toimintakäytäntöihin. Kyselystä selvisi, ettei verkostoitumista ohjaajien välillä ollut juurikaan samalla tavoin kuin esimiestyötä tekevillä, vaikka kiinnostusta tähän oli ollut. Verkostotyöpajan avulla pyrittiin tarjoamaan mahdollisuus verkostoitua muiden samaa työtä tekevien ohjaajien kanssa ja madaltaa kynnystä yhteistyön tekemiselle myös jatkossa.

Samalla haluttiin kokeilla ryhmämuotoista prosessia osaamisen ja alaikäisyksiköiden yhteisten käytäntöjen kehittämisen tukena. Ryhmän kokoa mietittäessä päädyttiin, että kaikista yksiköistä oli mahdollista ilmoittaa yksi ohjaaja, jotta ryhmä pystyttiin pitämään sopivan pienenä ja se mahdollistaisi verkostoitumisen työntekijöiden välillä. Ryhmäkerroille valittiin teemat, jotka muodostaisivat prosessinomaisen kokonaisuuden, mukaillen nuoren asumisen vaiheita perheryhmäkodissa. Ryhmämuotoisen prosessin avulla oli mahdollista tarjota aikaa asioiden reflektoinnille. Käsiteltävien teemojen valinnoissa pyrittiin huomioimaan myös kyselyssä esiin tulleet koulutustoiveet.

Verkostotyöpajan avulla haluttiin tarjota myös konkreettinen mahdollisuus osallistujille tutustua eri puolilla Uuttamaata sijaitseviin alaikäisyksiköihin ja ilmoittautumisvaiheessa osallistujien oli mahdollista tarjota ryhmäkertojen tapaamispaikaksi omaa yksikköään, mikäli siellä olisi ryhmän kokoontumiselle sopiva rauhallinen tila.

Toteutus

Verkostotyöpaja kokoontui kerran kuukaudessa yhteensä viisi kertaa kevään 2019 aikana. Ensimmäisen kerran yhteydessä sovittiin yhdessä osallistujien kanssa vierailut myös kolmeen perheryhmäkotiin ja yhteen tukiasumisyksikköön. Puolen tunnin tutustumiskierros fyysisiin tiloihin tapahtui ennen ryhmän kokoontumista. Tutustumiskierroksen yhteydessä osallistujilla oli aikaa myös vaihtaa vapaamuotoiset kuulumiset.

Ryhmäkerrat kestivät 4 h ja koostuivat kahdesta työskentelyosioista sekä puolen tunnin kahvitauosta. Ensimmäisessä työskentelyosiossa orientoiduttiin teorian kautta päivän teemaan ja jälkimmäinen pohjautui ohjaajien tuomien asiakastapausten läpikäymiseen simulaatiomenetelmän avulla. Verkostotyöpajaan osallistui seitsemän ohjaajaa eri perheryhmäkodeista ja tuetusta asumisesta.

Ensimmäisessä työpajassa tutustuttiin toisiin osallistujiin, keskusteltiin verkostoitumisen yleisistä tavoitteista sekä pyysimme osallistujia asettamaan omat tavoitteensa. Lisäksi sovittiin yhteisesti käytännön järjestelyihin liittyvistä asioista. Työskentelyn aluksi esiteltiin simulaatiomenetelmän taustalla olevaa teoriaa sekä harjoiteltiin sen käyttöä vetäjien tuottaman kuvitteellisen asiakastilanteen pohjalta. Jokainen ohjaaja sai vuorollaan valmisteltavakseen yhden teemaan liittyvän asiakastapauksen, jonka simulaatioon varattiin aikaa 45 min. Jokaisen verkostotyöpajan yhteydessä käsitelimme kahden ohjaajan tuomat asiakastapaukset.

Toisen verkostotyöpajan aiheena oli vuorovaikutuksen rakentaminen. Tapaamisessa tarkasteltiin vuorovaikutuksen rakentumista yhdessä keskustellen ja pohtien kontaktin rakentamista haastavissa tilanteissa. Haastavista asiakastilanteista nousivat esiin tilanteet, joissa nuori vastustaa yhteisiä rajoja tai nuori on vasta siirtynyt uuteen yksikköön ja luottamusta nuoren ja ohjaajan välillä ei ollut vielä rakentunut. Yhteinen keskustelu oli vilkasta, mutta jäsenneltyä. Asiakastilanteiden käsittelyssä oli apuna paperilomake, jossa oli avattu simulaatiossa tarkkailun kohteena olevia näkökulmia.

Kolmannen kerran aiheena oli nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen, jota käsiteltiin sosiaalipedagogisen ja terapeuttisen ohjaustyön orientaatioiden kautta. Teoriatiedon läpikäymisen ja yhteisen reflektoinnin lisäksi kokeiltiin rauhoittumiseen ja keskittymiseen käytettävää hengitysharjoitus. Asiakastilanteiden yhteydessä käsiteltiin kahden nuoren hyvinvointia. Asiakkaiden tilanteet olivat erilaisia. Molemmille oli kuitenkin yhteistä se, että ohjaajat tunnistivat nuorten voivan huonosti, mutta nuoret pyrkivät välttelemään ohjaajan tarjoamaan apua ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen koettiin haastavaksi.

Neljännän verkostotyöpajan aluksi keskusteltiin osallistujien omien tavoitteiden toteutumisesta ja kokemuksista verkostotyöpajasta tähän mennessä. Yhteisen työskentelyn aiheena oli nuoren kohtaaminen haastavissa tilanteissa. Teoriaosuudessa tarkasteltiin surua ja siihen liittyviä haasteita työssä. Ohjaajat tunnistivat jonkin verran surua nuorissa ja näiden tilanteissa. Useimmiten nuoren suruun liittyvät tunteet tulivat esiin, jos nuori oli menettänyt vanhempansa kokonaan. Asiakastilanteista tuodut esimerkit olivat molemmat tilanteista, joissa ohjaaja oli ajautunut nuoren kanssa uhkaavaan tilanteeseen ja jossa nuori oli kohdistanut ohjaajaan sanallista ja/tai fyysistä väkivaltaa. Harjoituksen kautta pyrittiin löytämään tilanteisiin rakentavampia ratkaisuja.

Viimeisellä verkostotyöpajan työskentelykerralla yhteinen työskentely aloitettiin käsittelemällä ohjaussuhteen päättämisen teemaa. Etenkin nuorten itsenäistyminen herätti keskustelua ohjaajissa. Ohjaajat nostivat esiin huoltaan nuorten pärjäämisestä yksin, koska jälkihuollosta saatava tuki koettiin liian huteraksi. Toisaalta ohjaajilla oli myös positiivisia kokemuksia lisääntyneestä yhteistyöstä jälkihuollon kanssa jo ennen nuoren muuttoa omaan asuntoon. Asiakastapauksessa pohdittiin, kuinka ohjaaja voi ottaa nuoren kanssa puheeksi myös hankalia asioita. Lisäksi esimerkin kautta valottui myös, miten turhauttavaa nuorelle on, jos ohjaaja ei tavoita tämän tarpeita.

”Parasta oli asettua nuoren rooliin case-työskentelyssä ja saada mahdollisuus ajatella 'nuoren silmin' tilannetta.”

Tulokset

Viimeisen kerran päätteeksi kerättiin palautetta, johon osallistujat vastasivat kirjallisesti. Lopuksi tehtiin lyhyt harjoitus, jossa osallistujat antoivat lyhyesti palautetta toisilleen. Tapaamisen päätteeksi keskusteltiin osallistujien päällimmäisistä tunneista. Osallistujat kiittelivät erityisesti sitä, että teoriaosuutta oli käsitelty keskustellen ja ryhmäkerrat olivat jaksottuneet luontevasti eri teemojen ympärille eivätkä ne olleet tuntuneet luennoilta. Osallistujat kiittivät erikseen aiheiden ammatillisesta ja sydämellisestä käsittelystä. Tärkeintä osallistujille oli ollut verkostoitua muiden perheryhmäkotien työntekijöiden kanssa, vaihtaa kokemuksia erilaisista käytännöistä ja työtavoista sekä saada uusia näkökulmia omaan työhön sekä nähdä erilaisia perheryhmäkoteja. Osallistujat toivoivat alkaneen yhteistyön jatkuvan myös tämän jälkeen.

Tämän lisäksi osa ohjaajista oli löytänyt erilaisia tapoja kohdata asiakkaita sekä saanut rohkeutta kokeilla uusia lähestymistapoja. Asiakastilanteiden työstämisessä oli ollut erityisen tärkeää asettua nuoren rooliin ja saada mahdollisuus tarkastella tilannetta nuoren näkökulmasta käsin. Haastavien tilanteiden käsittelyyn saadut keinot ja erilaiset näkökulmat sekä erilainen ymmärrys siitä, mistä kaikesta nuoren kokonaisvaltainen hyvinvointi koostuu ja miten sitä voidaan tukea. Tärkeää oli ollut myös saada toisinaan nauraa yhdessä ja löytää ryhmän yhteisöllisyys sitä kautta. Useilta kerroilta heränneitä pieniä ajatuksia oli jaettu myös osallistujan omaan työryhmään.

Verkostotyöpajan osallistujat jatkoivat yhteydenpitoa viimeisellä kerralla luodussa WhatsApp-ryhmässä sekä yksi verkostotyöpajan osallistuja järjesti ohjaajille ja nuorille yhteisten grillijuhlan keväällä, johon osallistui nuoria ja ohjaajia lähes kaikista Uudenmaan alueen perheryhmäkodeista.

Johtopäätökset

Perheryhmäkodin toiminnan kehittämisessä avainasemassa on henkilökunta. Ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten arjen tilanteet ovat hyvin moninaisia eikä jokaista tilannetta varten ole mahdollista luoda yksiselitteisiä toimintamalleja. Siitä syystä on tärkeää kehittää jokaisen ohjaajan omaa ammatillista osaamista ja kykyä ottaa etäisyyttä asiakastilanteeseen ja tarkastella asiakastilanteita ulkopuolisin silmin ja siten pyrkiä ottamaan molempien osapuolten näkemykset huomioon. Asiakastilanteiden simulaatio on yksi tapa löytää uusia näkökulmia näihin tilanteisiin. Simulaatio tuo usein esiin tilanteisiin liittyviä tunteita, jolloin niistä keskustelu sekä niiden reflektointi saattavat auttaa tunnistamaan toimintatapoja, joista on hyötyä tai haittaa erilaisissa asiakastilanteissa.

Vierailut eri asumisyksiköissä antavat laajemman kuvan siitä, kuinka toimintaa voidaan järjestää ja miten erilaisia käytännön ratkaisuja erilaisissa tiloissa toteutetaan. Erilaisiin toimintakäytäntöihin tutustuminen voi motivoida työntekijää sekä auttaa arvioimaan omassa työtään uudella tavalla. Samalla se auttaa havainnoimaan siinä esiintyviä onnistumisia ja haasteita uusin tavoin. Ryhmämuotoinen prosessi yhtenäisten toimintakäytäntöjen kehittämisessä on tehokas, mutta vaatii toteutuakseen aikaa sekä osallistujien sitoutumista. Puolen vuoden prosessi ei ole sellaisenaan riittävä toimintakäytäntöjen kehittämiseen eri perheryhmäkodeissa vaan vaatisi pidempää työskentelyä koko työyhteisön kanssa työskentelytapojen juurruttamiseksi osaksi päivittäistä työtä.

Verkostotyöpajan vaiheet lyhyesti

1. Tarkastele verkostoitumisen hyötyjä sekä työntekijöiden halukkuutta siihen
2. Pohdi, mitkä ovat verkostoitumisen tavoitteet yleisesti sekä henkilökohtaisella tasolla
 - a. kokemusten vaihto
 - b. yhteistyön lisääminen
 - c. erilaisiin toimintatapoihin tutustuminen
 - d. työn kehittäminen
3. Selvitä tarvittavat resurssit verkostoitumiselle, tapaamisten suunnittelu sekä tapaamiskertojen sisältö tai teema, huomioi välimatkat ja liikkuminen sekä toimintaympäristön muutokset.
4. Selvitä mahdollisen ulkopuolisen ohjaajan käyttäminen tai mahdollisesti vetovuoro voi vaihtua osallistujien välillä, mikäli tapaamiskerroille sovitaan selkeä rakenne, jonka puitteissa jokaisella kerralla toimitaan.
5. Työskentelyn lopettamisen yhteydessä on hyvä sopia jatkosta, mikäli yhteistyötä halutaan kehittää.

Lähteet verkostotyöpajan tapaamiskertojen suunnittelussa

Simulaatiopedagogiikka

Silvennoinen, P. & Ahonen, O. 2017 Simulaatiopedagogiikka ammatillisen asiantuntijuuden kehittämisen välineenä sote-alan koulutuksessa. Teoksessa Tuomi, J.; Joronen, K. & Huhdanpää, A. (toim.) 2017. Oivaltamisen iloa. TAITO2017. Tampereen ammattikorkeakoulu, s. 37-49 <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/Taito2017-oivaltamisen-iloa.pdf>

Vuorovaikutussuhteen rakentaminen

Juujärvi, S. & Salin, O. 2017. Motivaatiolla muutokseen. Luennot. Laurea-ammattikorkeakoulu/ COPE-hanke.

Kiviaho, M. & Toivonen, V-M. (2011). Tässä suhteessa. Erilaisuus, yhteys ja yhteistyö. NLP vuorovaikutuskirja. Helsinki: ai-ai. (erityisesti luvut 6-8)

Paananen, J. 2018. Monikulttuurinen vuorovaikutus. (videoluento) Turun yliopisto. Kotouttamisen osaamiskeskus: Onko kulttuuritietoisuudella merkitystä asiakastyössä? https://www.youtube.com/watch?v=I3jV_KIsLE Kotona Suomessa-hankkeen järjestämä webinaari 2.11.2018, tallenne on julkaistu 19.11.2018.

Vasama, A. 2018. Miten ammattirooli vaikuttaa kommunikaatiotilanteessa? <https://www.youtube.com/watch?v=dZ4Wwza4yGQ> Video on osa COPE-hankkeen ja THL:n tuottamaa Monikulttuurisuus asiakastyössä-verkkokoulua, joka löytyy osoitteesta <https://verkkokoulut.thl.fi/web/monikulttuurisuus>. Tallenne on julkaistu 2.10.2018.

Nuoren kokonaisvaltainen hyvinvointi

Castaneda, A. 2019. PALOMA-koulutus osa 3: Työmuodon ulottuvuudet pakolaistyössä. <https://www.youtube.com/watch?v=yD98AiAxOLY>. Video on osa THL:n PALOMA-hankkeen tuottamaa koulutuskokonaisuutta, joka löytyy osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/paloma-koulutus>. Tallenne on julkaistu 25.1.2019

Pajulo, M.; Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2015;131(11):1050-7. Saatavilla sähköisesti: <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/11/duo12278>

Pääkkönen, T. 6.11.2017. Mentalisaatio vuorovaikutuksen vahvistamisessa. Saatavilla sähköisesti: <https://docplayer.fi/65545875-Mentalisaatio-vuorovaikutuksen-vahvistamisessa.html>

Timonen-Kallio, E.; Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäätöksen mallinnus. Saatavilla sähköisesti. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paperi_2017_23_netiti%20%282%29.pdf?sequence=1

Nuoren kohtaaminen haastavissa tilanteissa

Dyregrov, A. 1999. Når noen i familien dør plutselig (www.krisepsyk.no). Perheenjäsenen äkillinen kuolema.

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. 3. uudistettu painos. Kirjapaja.

Pojjula, S. 2002. Surutyö. Kirjapaja.

Suikkanen, P. 2010. Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010. Saatavilla sähköisesti. http://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2018/01/15093041/Helsingin-Diakonissalaitos-raportti-1_2010-Suikkanen.pdf

Ohjaussuhteen päättäminen

Enckell, H. & Bruun, M. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY.

Kumpulainen, S. 2012. Positiokombinaatiot psykoterapian lopettamiseen keskusteluissa ja uudelleen jatkamisen keskusteluissa -diskurssianalyttinen näkökulma. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lindberg, M.; Louheranta, O.; Mustonen, K.; Salo, O. & Stenius, J. 2015. Psykoterapeuttinen hoitosuhde. Helsinki: Duodecim.

Ranta, M.; Antikainen, R. & Eskelinen, M. (toim.) 2008. Kohti vastavuoroisuutta, psykoterapeuttinen hoitosuhde. Helsinki: Duodecim.

2.5. Tukiasumisesta perheryhmäkodiksi

Taustaa

Ilman huoltajaa Suomeen tullee, oleskeluluvan saaneille 16-17-vuotiaille nuorille tarkoitettu tukiasumisyksikkö muutettiin kevään 2019 aikana perheryhmäkodiksi, johon siirtyi lakkaavan yksikön nuoria alkukesän 2019 aikana. Tukiasumisyksikön toiminta eroaa jonkin verran perheryhmäkodista. Tämän muutoksen tukemiseksi sovittiin yhteistyöstä ja prosessimaisesta konsultaatio- ja koulutusrakenteesta TUKENA -hankkeen kanssa.

Maaliskuussa 2018 lähdettiin selvittämään yhteistyössä hankkeen työntekijöiden ja yksikön esimiehen sekä koko työryhmän kanssa, millaisia ajatuksia heillä on toiminnan muutoksesta sekä pohtimaan yhteisesti sitä, millaista perheryhmäkotiä lähdetään rakentamaan. Lisäksi tapaamisen pohjalta hankkeen työntekijät ja

työryhmä keräsivät työryhmän keskeiset toiveet siitä, kuinka muutosprosessia voidaan viedä yhteistyössä eteenpäin.

Toteutus

Toiminnan muutos herätti monenlaisia ajatuksia työryhmässä. Jo ennen ensimmäistä tapaamista työryhmä oli tavannut perheryhmäkotiin muuttavat lapset tutustumiskäynnillä ja heillä oli tiedossa toiminnan muutoksen alustava aikataulu. Yhteisessä keskustelussa suurimpana erona aiempaan toimintaan nähtiin se, että perheryhmäkodissa tulevat asumaan nuoremmat lapset, jolloin toiminta tulee painottumaan enemmän hoitoon ja kasvatukseen. Tukiasumisyksikössä asuivat itsenäistymässä olevat nuoret. Lisäksi toiminnassa tapahtuvat käytännön muutokset vaativat pohdintaa. Perheryhmäkodin asiakasmäärä on pienempi ja asuminen kodinomaista. Tämä vaikutti ohjaajien työtehtäviin esimerkiksi kodinhoidollisten töiden lisääntymisenä kuten ruoan valmistuksena. Tästä syystä muutosprosessissa päädyttiin käsittelemään omaohjaajatyön roolia ja siinä tapahtuvaa muutosta. Käytännön toiminnan järjestämiseen liittyvien asioiden lisäksi, nähtiin tarpeelliseksi käsitellä ohjaajissa hoito- ja kasvatustyössä herääviä tunteita ja pohtia kuinka omia tunnereaktioita voidaan siinä hyödyntää.

Muutosprosessin toteuttamiseksi sovittiin kolme tapaamista hankkeen työntekijöiden ja työryhmän kanssa. Nämä toteutettiin kevään 2019 aikana. Tapaamisten teemat liittyivät käytännön toiminnan toteuttamiseen perheryhmäkodissa, kodinomaisuuden luomiseen hoito- ja kasvatustyössä sekä ohjaajissa heräävien tunnereaktioiden hyödyntämiseen käytännön työssä.

Ensimmäisessä tapaamisessa keskityttiin siihen, kuinka käytännön arkea yksikössä lähdetään rakentamaan. Tällä kerralla mukana olivat myös sosiaalityöntekijät, jotka vastaavat perheryhmäkodin nuorten asioista tai jälkihuollosta sekä johtava sosiaalityöntekijä. Työryhmän kanssa keskusteltiin mm. säännöistä sekä ruokahuollosta. Teemoja pyrittiin viemään teoreettisemmalle tasolle, jotta valittujen käytänteiden pohjalla kulkisi hoidon, kasvatuksen ja kotoutumisen punainen lanka. Työryhmälle annettiin kotitehtäväksi pohtia kolmen tason sääntöjä: 1. asiat, jotka ohjaajat päättävät eikä niistä voida neuvotella (esim. päihteiden käyttö), 2. asiat, joista voidaan neuvotella (esim. kotiintuloaika), 3. asiat, jotka nuori voi päättää itse (esim. harrastukset).

Toisen tapaamisen teemana olivat perheryhmäkodin toimintarakenteet, kodinomaisuus ja niiden taustalla olevat arvot, jotka liittyivät myös perheryhmäkodin sääntöihin. Työryhmän yhteisen keskustelun aiheena oli kodinomaisuutta lisäävät konkreettiset asiat, mutta myös niiden taustalla olevat yhteiset arvot. Sääntöjen määrittely oli ollut kotitehtävänä edellisen kerran jälkeen, mutta yhteisen keskustelun myötä työryhmä päätti jatkaa niiden työstämistä edelleen arvoista käydyn keskustelujen pohjalta.

Kolmannella kerralla käsiteltiin itsessä heräävien tunnereaktioiden merkitystä ohjaussuhteessa. Aihetta tarkasteltiin aluksi teoreettisen tiedon pohjalta, jossa avattiin mm. reflektion käsitettä. Lisäksi ohjaajat työstivät aihetta ensin parikeskustelun ja lopuksi yhteisen keskustelun kautta. Työryhmä koki yhteisen keskustelun merkitykselliseksi, koska se herätti ohjaajissa uusia oivalluksia mm. nuorten käytöksen suhteen ja lisäsi ohjaajien keskinäistä ymmärrystä.

Työskentelyn päätteeksi kerätyssä palautteessa työryhmä nosti esiin, kuinka tärkeää yhteisen keskustelun mahdollistaminen eri näkökulmista oli. Tämä oli auttanut työntekijöitä ymmärtämään toisiaan ja itseään paremmin. Yhteinen työskentely oli auttanut työryhmää keskittymään muutosprosessissa huomioitaviin oleellisiin asioihin sekä löytämään omia vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.

Johtopäätökset

Toiminnan muutokset tuovat esiin monenlaisia tunteita kuten epävarmuutta, surua, innostusta ja toiveikkuutta. Työryhmän jäsenet suhtautuvat tyypillisesti muutokseen eri tavoin ja onkin tärkeää, että erilaisten näkökulmien esiintuominen on sallittua. Muutosprosessia voi selkeyttää ulkopuolinen asiantuntija, jonka avulla työryhmä voi peilata erilaisia ajatuksia ja saada vahvistusta epävarmaan tilanteeseen.

Uudenlainen toiminta vaatii myös henkilökunnalta uudenlaista orientaatiota työhön. Muutosvaiheessa on tärkeää puhua työryhmässä siitä, miten kukakin mieltää oman roolinsa ja yksikön perustehtävän. ”Hyvin suunniteltu, on puoliksi tehty”, pitää paikkansa uudenlaiseen toimintaan siirryttäessä. Yhteisesti mietitty ja ääneen puhuttu visio auttaa viemään prosessia haluttuun suuntaan ja pysymään tavoitteessa, vaikka asiat eivät menisikään aina suunnitellulla tavalla.

Muutosprosessi pähkinäkuoressa

1. Tiedotus tapahtuvista muutoksista on esimiehen vastuulla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
2. Muutosprosessin suunnittelu yhteistyössä mahdollisuuksien mukaan ulkopuolisen tahon kanssa (tässä tapauksessa hankkeen työntekijät, myös esimerkiksi työnohjaaja tms.)
3. Kerää muutoksesta syntyviä ajatuksia ja tunteita, mahdollista avoin keskustelu
4. Suunnittele muutosprosessissa käsiteltävät keskeiset teemat yhdessä koko työryhmän kanssa käydyn keskustelun pohjalta
5. Kartoita, mihin asioihin työryhmä voi vaikuttaa
6. Osallista lapset ja nuoret mukaan prosessiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa
7. Aseta konkreettinen aikataulu, joka on muutettavissa tarpeen vaatiessa
8. Vie muutosprosessia johdonmukaisesti eteenpäin

Lähteet muutosprosessin suunnittelun tukena

Klemelä, E.; Mälkönen, K. & Sammallahti, P. (toim.) 2011. Terapeutin huoneessa, kirjoituksia psykoanalyttisesta menetelmästä.

Lindberg, M.; Louheranta, O.; Mustonen, K.; Salo, S. & Stenius, J. 2015. 1. painos. Psykoterapeuttinen hoitosuhde. Duodecim.

Ojanen, S. 2006. Ohjauksesta oivallukseen.

Timonen-Kallio, E.; Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Saatavilla sähköisesti.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paperi_2017_23_netiti%20%282%29.pdf?sequence=1

Tiuraniemi, J. 1994. Reflektiivisen ammattikäytännön käsitteestä. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja.

2.6. Perheet puheeksi

“Perhe on tullut eläväksi ja tärkeäksi osaksi osan nuorten kanssa käytyjä keskusteluja.”

Tavoite ja idea lyhyesti

Perheet puheeksi -työskentelyn tavoitteena oli nostaa esiin ilman huoltajaa tulleiden nuorten perheet puheeksi perheryhmäkodissa nuoren ja omaohjaajan välisissä keskusteluissa ja kiinnittää huomiota siihen, miten nuorten perhesuhteita voitaisiin tukea heidän nykyisessä elämäntilanteessaan.

Taustaa

Hanke toteutti syksyllä 2018 perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden työntekijöille kyselyn, jossa he nostivat esiin nuorten hyvinvointiin eniten vaikuttavaksi tekijäksi nuoren huolen perheen tilanteesta. Nuorelle tehtävissä suunnitelmissa perhe mainittiin vasta sijalla 9. /11., kun nimettiin asioita, joita suunnitelmissa käsitellään. Yksiköiden työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa vahvistui ajatus, että perheet eivät ole aktiivisesti puheissa nuorten kanssa. Osassa yksiköistä aiheen puheeksi ottamista jopa välteltiin. Perheistä puhuminen koettiin sosiaalityöntekijöiden tai edustajien vastuulla oleviksi asioiksi. Lisäksi ohjaajat saattoivat pelätä, että perheiden puheeksi ottaminen toisi nuorten mieleen hankalia asioita ja tämä vaikuttaisi heidän vointiaan heikentävästi. Ohjaajat kertoivat myös, että ryhmäkotivaiheessa heitä oli jopa kielletty kysymästä nuorten perheistä, jolloin yksikön muuttuessa perheryhmäkodiksi, asiaa oli hankala lähestyä. Perheestä puhuminen koettiin muodostuneen tabuksi ja sitä saatettiin vältellä tai omasta perheestä puhuminen aiheutti huonoa omatuntoa.

Olipa perhe jossain muualla, kadonnut tai menehtynyt, sillä on oma vaikutuksensa nuoren elämään. Lähtömaassa tai muualla olevien perheenjäsenten tilanne huolestuttaa nuoria ja saa heidät kantamaan vastuuta asioista, joihin heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. Lisäksi nuoret pyrkivät suojelemaan vanhempiaan omilta huoliltaan ja jättävät kertomatta omaan vointiinsa liittyvistä asioista. Ohjaajilla ei välttämättä ole käsitystä siitä minkä verran tai millaista yhteydenpitoa nuorilla on perheenjäsentensä kanssa. Hankkeen työntekijöille välittyi kuva, että nuoret jäävät ilman aikuisen tukea hyvinvointiinsa merkittävästi vaikuttavissa asioissa.

Nuoret olivat saattaneet asua yksikössä jo useampia vuosia, jolloin kynnyks perheen puheeksi ottamiseen saatettiin kokea korkeaksi. Toisaalta pitkän ohjaussuhteen ajateltiin rakentaneen luottamusta ja siten mahdollistavan henkilökohtaisempien aiheiden käsittelemisen.

SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkoti valikoitui ensimmäisen Perheet puheeksi -työskentelyn kokeiluyksiköksi ohjaajien ja perheryhmäkodin johtajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Työskentelyn tavoitteista sovittiin yhdessä perheryhmäkodin johtajan kanssa ja sen jälkeen hankkeen työntekijät suunnittelivat toteutustavan.

Ennen työskentelyn aloittamista hankkeen työntekijät halusivat saada kuuluviin nuorten äänen ja varmistua, että myös he kokevat asian olevan merkityksellinen. Hankkeen projektityöntekijä kävi alustamassa aihetta SOS-Lapsikylän Kehittäjänuorille, johon kuuluu perheryhmäkodissa sillä hetkellä asuvia nuoria sekä jo täysi-ikäisiä nuoria. Keskustelun alustuksena käytettiin opinnäytetyötä, jossa oli suoria lainauksia eräässä toisessa perheryhmäkodissa tehdyistä nuorten haastatteluista. Nuoret kertoivat haastatteluissa perhesuhteistaan. Tämä on yksi tapa avata keskustelua perheistä nuorten kanssa ja osoittaa nuorille samalla sen, että myös

muilla nuorilla on vastaavia kokemuksia. Hankkeen projektityöntekijän alustuksen jälkeen ryhmää ohjaavat aikuiset jatkoivat keskustelua perheteemasta.

Kehittäjänuorilta kerätyn palautteen perusteella vahvistui, että ohjaajien pitää ottaa perheet aktiivisesti mukaan keskusteluun nuorten kanssa. Nuoret toivoivat ohjaajilta rohkeutta kysyä perheestä, mutta myös sensitiivisyyttä asian käsittelyssä ja nuoren mielipiteen kunnioittamista, jos nuori ei perheestään halua kertoa. Osa nuorista toivoi, että ohjaajat olisivat yhteydessä esimerkiksi puhelimitse nuoren vanhempiin. Kehittäjänuoret toivoivat myös, että ohjaajat kertoisivat jonkin verran omista nuoruuden suhteistaan vanhempiinsa ja suhteiden hyvistä ja huonoista puolista.

Toteutus SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodissa

Perheet puheeksi -työskentely aloitettiin työryhmän tiimipäivässä, jolloin hankkeen projektityöntekijät alustivat aihetta Kehittäjänuorten ryhmästä kerättyjen ajatusten pohjalta. Sen jälkeen perheteemaa tarkasteltiin omaohjaajatyön, nuoruusiän kehityksen sekä hyvinvoinnin näkökulmista. Nuoren ja omaohjaajan suhde on vuorovaikutussuhteen rakentamista, jossa aikuisen on tehtävä aloite, kuunneltava nuorta ja pyrittävä sinnikkäästi vuorovaikutukseen. Ohjaajan tehtävänä on tarjota nuorelle mahdollisuus kertoa perheestään. Nuoruusiässä rakennetaan omaa arvomaailmaa, luodaan aikuisuuden tavoitteet, arvot, ihanteet ja suhteellisempi omatunto. Perheestä puhuminen ja perheen muistelu voivat auttaa nuorta sovittamaan menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Vanhemman ja lapsien asuminen ylijärjestyksellä erillään toisistaan ei välttämättä tarkoita emotionaalisen siteen heikkoutta tai lasten hylkäämistä. Transnationaalisessa tilassa lapsen ja vanhemman vuorovaikutus ja kunnollinen vanhemmuus usein järjestellään uudelleen. Perheryhmäkodin ohjaajien toimenkuvaan kuuluu väistämättä myös vanhemmuuteen liitettäviä tehtäviä.

Työryhmän kanssa pohdittiin, kuinka perheistä puhumista voidaan linkittää arjen työhön, millaiset asiat estävät ohjaajia ottamasta perheitä nuorten kanssa puheeksi tai millaisia ennakkomielikuvia perheistä puhuminen nuorten kanssa heissä herättää. Näiden keskustelujen pohjalta työryhmä asetti itselleen tavoitteeksi tarjota jokaiselle nuorelle mahdollisuutta perheestä keskustelemiseen yhdessä omaohjaajan kanssa.

Seuraavaksi perheryhmäkodin johtaja järjesti nuorille yhteisökokouksen, jossa kaikille nuorille kerrottiin yhtä aikaa, että omaohjaajat tulevat puhumaan omien nuortensa kanssa näiden perheistä. Yhteiseen tiedottamiseen päädyttiin, jotta nuoret eivät ihmettelisi miksi ohjaajat alkavat yhtäkkiä puhua heidän kanssaan perheistä. Lisäksi perheryhmäkodin johtaja perusteli asiaa nuorille toteamalla, että näin tärkeä asia on jäänyt heidän kanssaan käsittelemättä, vaikka nuoret ovat asuneet pitkään perheryhmäkodissa.

Ohjaajat oli jaettu työvuorojen mukaan pareihin ja heille varattiin omat tutorointivuorot hankkeen työntekijöiden kanssa. Ohjaajat olivat sopineet keskenään, miten jakavat nuoret niin, että kaikille nuorille on nimetty ohjaaja, jonka kanssa perheet otetaan puheeksi. Ohjaajaparit tapasivat omat tutorinsa kaksi kertaa kevään aikana. Tapaamisissa pohdittiin, millaisen tulokulman ohjaajat ottavat omien nuortensa kanssa perheiden käsittelemiseksi. Kaikissa tapaamisissa tuli esiin, että ohjaajat tiesivät kuitenkin melko paljon nuortensa perheistä. Yhdessä mietittiin yksilöllisesti kunkin nuoren tilanteen kannalta hyödyllisintä tulokulmaa perheteemaan. Esimerkiksi, jos nuori oli lähellä itsenäistymistä, nostettiin pohdintaan enemmän tulevaisuutta ja nuoren ajatuksia omasta perheestä; millainen se tulisi olemaan tai millaisia asioita omasta lapsuuden perheestään haluaisi säilyttää tai millaisia asioita pyrkii välttämään. Lisäksi ohjaajille annettiin vinkkejä erilaisten valmiiden manuaalien käyttämisestä keskustelujen pohjana.

Työskentelyn teki haastavaksi se, että perheryhmäkoti sai kesken prosessin tietää, että se suljetaan syksyllä ja nuoret tulevat muuttamaan joko omiin asuntoihin tai toiseen perheryhmäkotiin. Keskiöön jouduttiin nostamaan ohjaussuhteen päättämiseen liittyvät teemat ja pyrkiä linkittämään näitä aiheita perheistä puhumiseen esimerkiksi millaisia asioita nuoret toivovat kerrottavan uuteen yksikköön perheestään ja miten he toivovat sen toteutuvan. Perheteema on tärkeää linkittää nuoren sen hetkiseen elämäntilanteeseen, jolloin nuoren motivointi ja keskustelun aloittaminen on helpompaa. On tärkeä myös perustella nuorille ymmärrettävällä tavalla, miksi perheistä puhuminen on tärkeää. Työskentelyn myötä nousi esiin myös se, että perheteeman käsittelyssä nuoren kanssa voi edetä pikkuhiljaa ja pienin askelin.

Yksittäisten omaohjaajaparien tutorointitapaamisten jälkeen oli sovittuna yhteinen tapaaminen koko työryhmän kanssa, jossa keskusteltiin, miten ohjaajat kokivat Perheet puheeksi -työskentelyn onnistuneen, millaisia havaintoja ohjaajat olivat tehneet suhteessa nuoriin sekä omaan tapaansa tehdä työtä näiden kysymyksien parissa. Kaikki ohjaajat olivat tyytyväisiä siihen, että rohkeus ottaa perhe puheeksi nuorten kanssa oli lisääntynyt. Vaikka osa nuorista ei ollut halunnut puhua perheestään, kokivat ohjaajat kuitenkin, että sen ottaminen puheeksi oli hyvä asia. Asiaa ei koettu enää vaikeaksi tai tabuksi, vaan osaksi nuorten kanssa käytäviä keskusteluja. Kukaan ei ollut huomannut nuorten reagoineen asiaan negatiivisesti tai alkaneen oireilla enemmän perheistä puhuttaessa tai sen jälkeen. Työryhmää mietitytti lähestyvä muutos ja sen vaikutus nuoriin.

Toteutus muissa perheryhmäkodeissa

Perheet puheeksi -työskentelyä vietiin hankkeessa yhteensä kolmen eri palveluntuottajan perheryhmäkoteihin. Edellä kuvattiin SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodin Perheet puheeksi -työskentelyn prosessi. Lisäksi Espoon kaupungin palveluesimies, yksiköiden vastaavat ohjaajat, johtava sosiaalityöntekijä sekä nuorten asioista vastaava sosiaalityöntekijä perehdytettiin Perheet puheeksi -työskentelyn käyttöön.

Perheet puheeksi -työskentely toteutettiin hankkeessa yhteistyössä koko työryhmän kanssa myös Suomen Punaisen Ristin ylläpitämässä Lohjan perheryhmäkodissa syksyn 2019 aikana. Työskentely alkoi perheryhmäkodin apulaisjohtajan aloitteesta. Prosessin tavoitteena oli käynnistää yksikössä suunnitelmallinen perheiden huomioiminen nuorten kanssa tehtävässä hoito- ja kasvatustyössä. Työskentelyn alkaessa oli tiedossa, että hanke on päättymässä melko pian, joten työskentely päädyttiin toteuttamaan käytettävissä olevan ajan asettamissa rajoissa. Perheet puheeksi -työskentelyyn sisältyivät koko työryhmän tapaamiset, joissa hyödynnettiin myös pari- ja pienryhmätyöskentelyä. Ensimmäisissä tapaamisissa keskityttiin purkamaan perheistä puhumiseen liittyviä ennakkoluuloja, jonka pohjalta työryhmä loi omat tavoitteensa työskentelylle. Viimeisessä tapaamisessa siirryttiin suunnittelemaan, miten kyseisessä yksikössä aletaan toteuttaa perhetyötä. Yhteistyön päättyessä yksikkö jatkoi suunnitelman viemistä osaksi käytännön työtä.

Työryhmän antaman palautteen mukaan odotukset ennen Perheet puheeksi -työskentelyn aloittamista olivat olleet vaihtelevia, mutta ne oli muotoutuneet positiivisemmaksi työskentelyn edetessä. Kaikki tapaamiset oli koettu hyödyllisiksi. Perheteemojen käsittelyyn yhdessä nuorten kanssa työryhmän jäsenet olivat saaneet varmuutta sekä erilaisia työkaluja ja ennen kaikkea kynnys perheistä puhumiseen oli madaltunut. Perheistä keskusteleminen tuli luontevammaksi osaksi nuorten kanssa tehtävää työtä.

“Kannattaa olla avoin, rohkea ja luottaa itseensä.”

Johtopäätökset

Perheryhmäkodissa on hyvä miettiä yhteiset suuntaviivat perhetyölle ilman huoltajaa tulleiden nuorten kanssa etsimällä vastauksia seuraaviin kysymyksiin; mitä se meidän yksikössämme on ja mitä sen pitäisi olla. Perhetyöstä on tärkeää tiedottaa ja sopia yhteistyössä nuoren edustajan ja sosiaalityöntekijän kanssa yhteisten suuntaviivojen löytämiseksi.

Perhe kannattaa ottaa puheeksi jo, kun nuori muuttaa perheryhmäkotiin. Asiaa voi lähestyä tulohaastattelun kaltaisesti, jossa neutraalilla tavalla selvitetään perusasiat perheestä (keitä siihen kuuluu, missä he ovat ja onko nuorella yhteyttä perheeseen, miten hän pitää yhteyttä). Samalla voi suunnitella millä tavoilla nuoren perhettä otetaan mukaan työskentelyyn (ollaanko yhteydessä vanhempiin tai tarvitseeko nuori tukea perheen tilanteeseen liittyen). Erilaisia valmiita pohjia voi hyödyntää (esim. Umbrella), jotta saa nuorelta kerättyä oleelliset tiedot perheestä. Jos nuoren perhe on kadonnut tai menehtynyt, on tärkeä pohtia, miten tätä asiaa voidaan huomioida suhteessa nuoreen (mahdollinen etsimisessä auttaminen, epävarmuuden sietäminen yhdessä nuoren kanssa, sureminen ja läheisten muisteleminen).

Nuoren kanssa tehtäviin suunnitelmiin on hyvä kirjata oma kohtansa myös perheelle. Siinä voidaan sopia, miten nuoren perheeseen pidetään yhteyttä, millaisia asioita vanhemmille kerrotaan ja kuinka usein yhteydessä ollaan. Nuoren luottamuksen säilyttämiseksi asioista on sovittava yhteistyössä hänen kanssaan ja ohjaajan sekä koko työyhteisön tulee kunnioittaa nuoren toiveita.

Ohjaajat tarvitsevat myös henkilökohtaista ohjausta suhteessa nuorten perheisiin. Perhe herättää lähtökohtaisesti paljon tunteita sekä nuorissa että ohjaajissa ja niiden käsittelyyn on kiinnitettävä huomiota. Ohjaajat joutuvat ottamaan vastaan nuorten hyvinkin kipeitä tunteita ja tarinoita liittyen läheisten kohtaloon. Jotta ohjaajat pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla olemaan nuorille tukena, he tarvitsevat riittävästi ohjausta ja mahdollisuuksia jakaa näitä tunnelmia toisen ammattilaisen kanssa.

Hankkeessa saadun kokemuksen perusteella Perheet puheeksi -työskentely luo hyvän pohjan systemaattisemman perhetyön suunnittelemisen aloittamiselle. Työskentely auttaa purkamaan ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten perheiden ympärille helposti syntyvää tyhjyyttä, jolloin ohjaajat eivät aktiivisesti kysy eivätkä nuoret kerro läheisistään. Lisäämällä työntekijöiden ymmärrystä perheen mukaan ottamisen tärkeydestä autetaan työntekijöitä työstämään nuorten kanssa monelta kannalta tärkeää ja herkkää teemaa.

Perheet puheeksi-työskentelyn vaiheet lyhyesti

1. Kartoita tilanne ja pohdi yhdessä työyhteisön kanssa nuorten perhetilannetta
2. Pohdi, miksi perheistä olisi tärkeää keskustella yhdessä nuorten kanssa
3. Tiedota myös muita nuoren kanssa toimivia muita ammattilaisia, kuten sosiaalityöntekijää ja edustajaa
4. Selvitä, mitä nuoret itse ajattelevat perheeseen liittyvistä keskusteluista
5. Määritä työskentelylle tavoitteet sekä rajat, joiden puitteissa toimitaan sekä työyhteisössä että yhdessä nuoren kanssa
6. Sovi yhdessä nuoren kanssa mitä asioita jaetaan ja mitkä nuori ja omaohjaaja voivat pitää keskinäisenä tietona
7. Kerätessäsi nuorelta tietoa perheestä, varaa sille aika ja paikka. Pidä kiinni aikarajasta. Jos asia jää kesken, totea, että palaatte asiaan ja sovi nuoren kanssa uusi aika. Näin lisää turvallisuuden tunnetta ja varmistat, ettei asian käsittely mene yli nuoren sietokyvyn.
8. Jos nuoren kanssa päätetään olla yhteydessä perheeseen, sovi mistä nuoren asioista voit kertoa vanhemmille.
9. Valitse sopivat työskentelytavat jokaisen nuoren sen hetkiseen elämäntilanteeseen liittyen
10. Rakenna luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta nuoreen ja pyri järjestämään kahdenkeskisiä hetkiä, jolloin keskustelu on mahdollista
11. Sopikaa työyhteisössä, mistä voi saada tukea haastaviin tilanteisiin

Lähteet Perheet puheeksi-työskentelyn suunnittelussa

Enckell, H. & Bruun, M. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY

Hautakoski, R. 2018. Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi. Ylempi AMK-opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Patrikainen, M. 2017. Yksin alaikäisinä tulleiden pakolaisuorten kokemuksia transnationaaleista perhesuhteistaan ja elämästä Suomessa. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto.

Peltonen, K.; Garoff, F.; Qvarnström-Obrey, A. & Zilliacus, P. 2018. TASA-ryhmä. Ryhmätuen malli alaikäisyksiköille. Saatavilla <https://research.uta.fi/tasa/wp-content/uploads/sites/157/2018/07/TASA-tyo%CC%88kirja.pdf>

Peltonen, K. 2018. Narratiivinen altistusterapia, hoito-ohjelma. Tampereen yliopisto. Saatavilla: <http://www.uta.fi/yky/TASA/terapia.html>

Nuorten mielenterveystalo.fi 2019. Häiriöt ja ongelmat. Johdanto nuoruusikään. Saatavilla: http://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusikaan.aspx

3. NUORTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN

Yhtenä TUKENA-hankkeen keskeisistä tavoitteista oli tukea lasten ja nuorten osallisuutta ja tähän pyrittiin hankkeessa monin eri tavoin. Toiminnassa pyrittiin tarkastelemaan aina mahdollisuuksien mukaan myös nuorten näkökulmaa mahdollisimman hyvin. Sen lisäksi etsittiin ja tuotiin näkyväksi erilaisia tapoja huomioida nuorten mielipide sekä hyödyntää heidän kokemuksiaan kaikessa perheryhmäkodin toiminnassa sekä alueella tapahtuvassa kehittämistyössä.

Hankkeessa toteutetun asiakasraadinn sekä nuorille suunnatun kyselyn lisäksi pohdittiin keinoja huomioida nuorten näkökulma eri tilanteissa yhdessä perheryhmäkotien henkilökunnan kanssa tapahtuneissa konsultaatioissa. Myös erilaisiin kehittämisryhmiin osallistuneiden työntekijöiden kanssa yksi keskeinen lähtökohta työskentelylle oli nuorten näkökulman tarkastelu.

3.1. Asiakasraati

"Rohkeasti mukaan, sinua kuunnellaan!"

Tavoite

Lasten ja nuorten osallisuus ja sen tukeminen nähdään tärkeänä osana kotoutumista ja se oli myös yksi TUKENA-hankkeen tärkeimmistä tavoitteista. Yksi tapa tukea lasten ja nuorten osallisuutta hankkeessa oli asiakasraati, jonka tavoitteena oli osallistaa Uudenmaan alueen perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä asuvat lapset ja nuoret toiminnan suunnitteluun. Asiakasraati nimettiin nuorille helpommin ymmärrettäväksi Nuoret Suomessa -ryhmäksi. Samalla nimi kuvasi ryhmässä käsiteltäviä teemoja.

Asiakasraadinn suunnittelu

Nuoret Suomessa -ryhmän suunnittelussa hyödynnettiin lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnasta saatua tietoa ja asiakasraadinn suunnittelu pohjautuu Pesäpuun ry:n tuottamaan oppaaseen "Muutosvoimaa! Kohti kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa". Omaa asiantuntemusta täydennettiin yhteisillä keskusteluilla Elina Stenvallin, SOS-Lapsikylän ilman huoltajaa tulleiden nuorten Kehittäjäryhmän sekä hankkeen ohjausryhmän kanssa. Lisäksi hyödynnettiin SOS-Lapsikylän Kehittäjäryhmästä saatuja kokemuksia haastatteleamalla ryhmää ohjanneita kotoutumistyön palvelujohtajaa sekä psykologia. Tarkempi esittely ryhmän toiminnasta löytyy hyvien käytäntöjen yhteydessä luvusta 5.

Asiakasraatia suunnitellessa pohdittiin ennen kaikkea, miksi lasten ja nuorten ryhmä kootaan ja mikä ryhmän tarkoituksena on. Asiakasraadinn perustamista tarkasteltiin viiden reunaehdon avulla. 1) Miksi kokemuksen ääntä halutaan kuulla ja miksi ryhmä perustetaan? 2) Mitä toiminnalla tavoitellaan? 3) Kenelle toiminta suunnataan ja kenen ääntä halutaan kuulla? 4) Kuka ryhmää vetää ja mitä aikuisilta vaaditaan? 5) Miten toimiva ryhmä rakennetaan ja kuinka sitä ylläpidetään?

Hankkeen näkökulmasta oli tärkeää löytää tarkoitus asiakasraadille, joka oli selitettävissä myös nuorille ymmärrettävästi ja jonka nuoret kokevat omakseen. Tärkein eettinen näkökulma oli se, mitä lapsi tai nuori saa itselleen kokemustiedon jakamisesta. Nuoret Suomessa -ryhmän tavoitteena oli selvittää ja kerätä tietoa lapsilta ja nuorilta päättäjien ja toiminnan järjestäjien käyttöön. Haluttiin kuulla, miten järjestelmä on tähän mennessä onnistunut ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotouttamisessa, kasvattamisessa ja asumispalveluiden järjestämisessä. Näistä kokemuksista haluttiin myös oppia, jotta jos sama tilanne toistuu,

voidaan mahdollisesti välttää samat virheet. Tämä pyrittiin tuomaan esiin nuorille. Lisäksi oli tärkeää pitää esillä sitä, ettei muutokset ole välttämättä nopeita tai näkyviä nuorille. Nuorille ryhmä tarjosi mahdollisuuden keskustella eri kunnissa asuvien nuorten kanssa, kuulla toistensa mielipiteitä ja keskustella niistä eri ympäristössä kuin tavallisesti. Nuoret Suomessa-ryhmän toimintaan osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista. Nuorten ei tarvinnut jakaa omia kokemuksiaan vaan kiinnostus kohdistui ennen kaikkea heidän mielipiteisiinsä kokemusasiantuntijoina.

Uudenmaan alueella asuvat ilman huoltajaa tulleet nuoret ovat pääosin teini-ikäisiä 13-17 -vuotiaita poikia, jolloin oli tärkeää huomioida myös heidän kiinnostuksensa kohteet. Asiakasraadin avulla ei ole mahdollista tavoittaa haavoittuvimmassa asemassa olevia nuoria, joilla ei välttämättä ole voimavaroja osallistua ulkopuolisen tahon järjestämään asiakasraatiin. Siitä syystä oli tärkeää tukea perheryhmäkoteja sekä tukiasumisyksikköä monin eri tavoin ottamaan haastavia asioita puheeksi nuorten kanssa ja siten kiinnittämään entistä enemmän huomiota nuorten osallisuuteen heidän arjessaan. Puheeksi ottaminen tukee haavoittuvimmassa asemassa olevia lapsia ja nuoria saamaan äänensä kuuluviin.

Nuorten motivointi ryhmään osallistumiseksi toteutettiin yhteistyössä kaikkien Uudellamaalla sijaitsevien perheryhmäkotien ja tuetun asumisen ohjaajien kanssa. Kaikki kiinnostuneet nuoret haastateltiin henkilökohtaisesti projektityöntekijöiden toimesta joko käymällä tapaamassa nuorta tai haastatteleamalla heitä puhelimitse. Haastatteluissa esiin nousseet nuorten kysymykset ja toiveet pyrittiin huomioimaan myös kertojen suunnittelussa. Osa kiinnostuneista nuorista ei päässyt osallistumaan omien harrastustensa asettamien aikataulujen vuoksi. Henkilökohtaisten haastattelujen avulla pyrittiin myös varmistamaan se, että nuorilla on selkeä käsitys siitä, mihin he ovat lähdössä mukaan ja samalla sitouttaa heidät mukaan toimintaan. Suunnitteluvaiheessa nuorilta nousi esiin toive yhteistyöstä suomalaisten nuorten kanssa ja tämä pyrittiin myös asiakasraadin yhteydessä toteuttamaan. Lopulta yhteistyö järjestyi Osallisuuden ajan Kehittäjänuorten ryhmän kanssa yhden asiakasraadin tapaamiskerran yhteydessä.

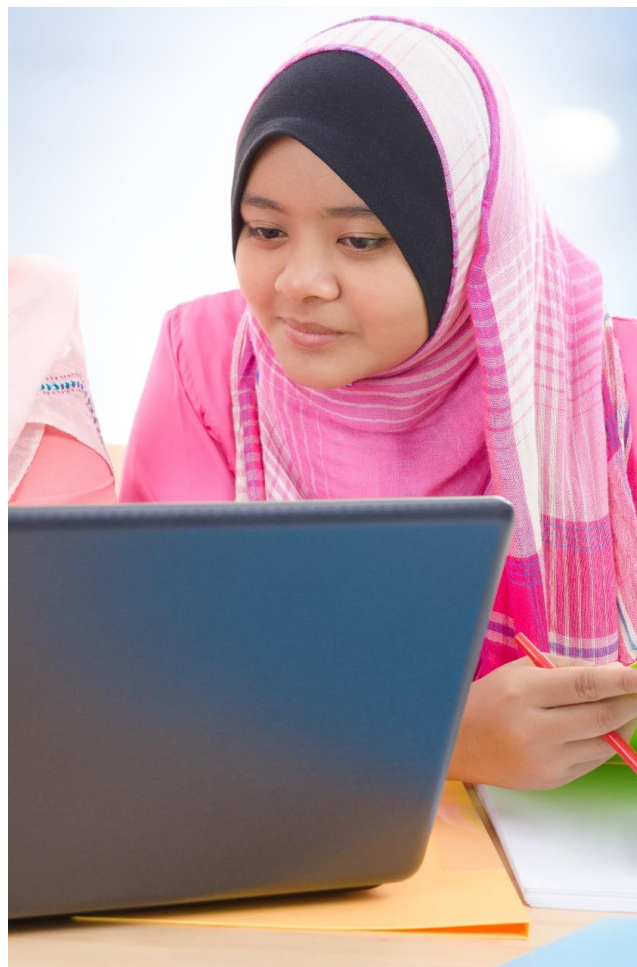
Asiakasraadin järjestämisessä oli tärkeää huomioida myös käytännön järjestelyihin liittyvät haasteet. Alueella sijaitsevien perheryhmäkotien välillä välimatkaa saattaa olla yli 100 km ja julkisten liikennevälineiden käyttömahdollisuudet ovat vaihtelevia. Tällöin myös matka-ajat saattavat olla yli 2 h yhteen suuntaan. Hankkeella ei ollut mahdollisuutta korvata matkoista aiheutuvia kustannuksia nuorille, mutta perheryhmäkodit tukivat itse nuorten liikkumista mahdollisuuksien mukaan. Pääosin nuoret kuitenkin tulivat itsenäisesti ja omakustanteisesti asiakasraatiin. Välimatkojen takia asiakasraati päädyttiin järjestämään lauantai-iltapäivisin kerran kuukaudessa. Nuorten tavoittaminen oli haastavaa myös siitä näkökulmasta, että he opiskelevat useissa eri oppilaitoksissa eri puolilla Uuttamaata, jolloin asiakasraadin ajankohtia ei ollut mahdollista suunnitella koulupäivien yhteyteen.

Asiakasraadin toteutus

Asiakasraati toteutettiin ajalla 2/2019-5/2019 ja siihen osallistui 6 nuorta eri puolilta Uudeltamaalta. Asiakasraati kokoontui jokaisen kuukauden 1. lauantai yhteensä neljä kertaa. Asiakasraati nimettiin Nuoret Suomessa-ryhmäksi. Nuorten toiveesta tulkkeja ei käytetty vaan keskustelut käytiin suomen kielellä. Tapaamiset kestivät noin 2 h kerrallaan ja jokaisella kerralla nuorille tarjottiin lämmin lounas, jonka valintaan he olivat itse voineet vaikuttaa. Lounaan jälkeen käsittelimme aiheena olevia teemoja sekä pareittain että yhdessä keskustellen. Asiakasraatiin osallistuviin nuoriin pidettiin yhteyttä WhatsApp-ryhmän avulla, jossa suunnittelimme ruoan tilaamista ja muistutimme tapaamiskerroista. Lisäksi nuorten mielipiteet kerättiin kirjalliseen muotoon jokaisen kerran jälkeen ja materiaali jaettiin nuorille kommentoivaksi.

Asiakasraatien aluksi esiteltiin TUKENA-hanke ja kerrottiin sen roolista osana ELY-keskuksen toimintaa. Lisäksi esiteltiin järjestöyhteistyötä SOS-Lapsikylän kanssa. Samalla oli mahdollisuus lisätä nuorten tietoisuutta yhteiskunnan rakenteista sekä siitä, miten palveluja hallinnoidaan ja kuinka niitä pyritään kehittämään. Hankkeen tavoitteita pyrittiin avaamaan nuorille käytännönläheisin esimerkein. ”Esimerkiksi: Perheryhmäkotien toimintaa kehitetään jatkuvasti. Tulevaisuudessa perheryhmäkodit ovat toivottavasti parempia paikkoja ja nuorten oma mielipide huomioidaan entistä paremmin. Olet varmasti kuullut ystäviltäsi, millaisia muut perheryhmäkodit ovat. Meidän toiveenamme on yhdistää kaikkien perheryhmäkotien parhaat asiat, niin että nuorten olisi mahdollisimman hyvä asua perheryhmäkodeissa.”

Nuorten kanssa keskusteltiin erilaisista asumismuodoista, vertailtiin erilaisia kokemuksia asumisesta perheryhmäkodissa sekä käsiteltiin terveyteen ja hyvinvointiin sekä kouluun ja asumiseen liittyviä teemoja sekä laajemmin kokemuksia yhteisen tekemisen merkityksestä ja nuorten odotuksista tulevaisuuteen ja itsenäiseen elämään liittyen. Lisäksi järjestettiin yhteistapaamisen Osallisuuden ajan Kehittäjäryhmän kolmen nuoren kanssa, jonka teemoina olivat kokemusasiantuntijuus sekä nuorten kohtaamiset sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa ja etsittiin yhtymäkohtia lastensuojelussa olleiden ja ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten tilanteeseen. Osallisuuden ajan Kehittäjänuorten ryhmä koostuu entisistä ja nykyisistä lastensuojelun piirissä olevista lapsista ja nuorista. Viimeisellä kerralla kerättiin palautetta asiakasraadista nuorilta ja pohdimme osallistumisen hyötyjä heidän näkökulmastaan.

Asiakasraadin eli Nuoret Suomessa -ryhmän tulokset

Asiakasraadin eli Nuoret Suomessa-ryhmään osallistuneet nuoret olivat kuulleet erilaisista asumismuodoista, vaikka suurin osa heistä oli itse asunut perheryhmäkodissa. Perhehoito nähtiin hyvänä vaihtoehtona, jolloin olisi mahdollisuus oppia enemmän suomalaisesta kulttuurista, harjoitella suomen kieltä ja olla yhdessä samojen ihmisten kanssa niin kuin tavallinen nuori. Tuetusta asumisesta nuorilla oli enemmän kokemusta ja se nähtiin hyvänä vaihtoehtona niille nuorille, jotka hallitsevat jo arkeen liittyviä taitoja.

Perheryhmäkoti oli lasten ja nuorten yleisin asumismuoto. Nuoret arvostivat pientä kodinomaista yksikköä, jossa asuu vähän nuoria ja siten myös henkilökunnan määrä on pieni, jolloin tiedonkulku on sujuvaa. Perheryhmäkotien sijainnissa tärkeää ovat sujuvat julkiset kulkuyhteydet sekä kohtuullinen koulumatka lähikouluihin. Naapuruston suhtautumisella on myös merkitystä nuorille. Tämä näkyi nuorten mukaan myös siinä, millaista toimintaa esimerkiksi perheryhmäkodin tiloissa on ollut aikaisemmin ja saattaa vaikuttaa naapuruston mielikuviin nuorista jo perheryhmäkotia perustettaessa.

Pysyvät ohjaussuhteet ohjaajien kanssa olivat merkityksellisiä nuorille. Ohjaajien yhtenäiset toimintakäytännöt olivat hyvin tärkeitä myös nuorille, koska pienet asiat harmittavat usein paljon ja saattaa aiheuttaa haastavia tilanteita arjessa. Lisäksi nuorille oli tärkeää, että nuoria kohdellaan kunnioittavasti. Ohjaajat voivat olla eri-ikäisiä ja erilaisista taustoista, tärkeämpää on persoona ja ammattitaito.

Ohjaajien ammattitaito ja kyky kohdata nuoria, harrastukset sekä hyvät ystävät nähtiin nuorten hyvinvointia tukevinä tekijöinä. Tärkeänä osana nuorten elämää oli opiskelu. Haasteena nuoret mainitsivat nopean opiskelutahdin, kielitaidon kehittäminen sekä opiskeluun tarvittavan rauhallisen tilan löytäminen. Nuorten mielestä oli tärkeää varata kohtaamiselle riittävästi aikaa kaikkien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa olevissa erilaisissa tapaamisissa. Tärkeäksi koettiin myös se, että ammattilainen kertoo, mikäli ei tiedä jotain ja pyytää anteeksi tarvittaessa, jotta myös nuori voi oppia anteeksipyyttämisen taidon.

Nuorten antaman palautteen mukaan asiakasraati oli ollut heille antoisa kokemus. Nuoret olivat tyytyväisiä ryhmän toimintaan. Tärkeää oli ollut pieni ryhmä, jossa kaikilla oli ollut tarpeeksi aikaa kertoa oma mielipiteensä. Mikäli ryhmä olisi ollut suurempi, aika olisi täytynyt varata enemmän. Nuoret kokivat oppineensa uusia asioita ja kaikki tapaamiskerrat koettiin hyödylliseksi. Asiakasraatia ohjanneiden projektityöntekijöiden erilaiset taustat toivat erilaista näkökulmaa keskusteluun. Kehittämisehdotuksena nuoret ehdottivat myös tyttöjen ja muiden nuorten mielipiteiden kartoittamista.

Asiakasraadin tuloksia esiteltiin Saija Kankaanpään MONET-seminaarissa pidetyssä puheenvuorossa 6.5.2019 ja ryhmään osallistuneen nuoren kirjoittama blogi ilmestyi SOS-Lapsikylän blogisarjassa 21.5.2019 ja löytyy myös tämän raportin luvusta 7.

Asiakasraadin tulosten esittely muissa perheryhmäkodeissa

Syksyn 2019 aikana asiakasraatia ohjannut projektityöntekijä kävi esittelemässä asiakasraadin tuloksia nuorille neljällä eri paikkakunnalla sijaitsevilla perheryhmäkodeissa Espoossa, Vantaalla, Sipoossa ja Lohjalla. Asiakasraadin tulosten esittely tapahtui perheryhmäkodin nuorille suunnattujen kokousten yhteydessä tapaamiseen suostuneiden perheryhmäkotien kanssa.

Perheryhmäkodin koosta riippuen tapaamisissa oli paikalla nuoria neljästä kolmeentoista, kaikissa tapaamisissa oli paikalla kuitenkin vähintään puolet perheryhmäkodissa asuvista lapsista ja nuorista sekä työvuorossa olevat ohjaajat. Tapaamisten runko oli samanlainen kaikilla kerroilla, molemminpuolisen

esittäytymisen jälkeen tarjolla oli pientä purtavaa, jonka lomassa käytiin vapaamuotoista keskustelua asiakasraadin tulosten perusteella. Tapaamisten aluksi selvennettiin myös TUKENA-hankkeen roolia yhteistyöhankkeena ja kerrottiin, mistä syystä nuorten mielipiteitä halutaan kuulla.

Nuoret olivat kaikissa keskusteluissa hyvin innostuneita kertomaan omia mielipiteitään sekä kiinnostuneita kuuntelemaan asiakasraadin tuloksia. Nuoret puhuivat paljon nykyhetkestä ja heidän nykyiseen elämäntilanteeseensa kuuluvista palveluista sekä muista heidän nykyiseen tilanteeseensa vaikuttavista tekijöistä. Muilla nuorilla oli ollut hyvin saman tyyppisiä kokemuksia perheryhmäkodissa asumisesta kuin asiakasraatiin osallistuneilla nuorilla. Keskeiseksi nousivat nuorten kokemukset arvostavasta kohtaamisesta ja ohjaajien pysyvyydestä, jotka olivat nuorille tärkeitä.

Eri asumismuotojen osalta keskusteltiin perheryhmäkodista ja perhehoidon mahdollisuudesta suomalaisessa perheessä. Useat nuoret olivat kuulleet perhehoidon mahdollisuudesta Ruotsissa tai heillä oli tuttavita, jotka asuivat perheessä Ruotsissa. Nuoret näkivät perhehoidon hyvänä mahdollisuutena, jota olisi tärkeää tarjota nuorille perheryhmäkodin rinnalla vaihtoehtona, vaikka useilla nuorilla heräsi keskustelussa toive oman perheen kanssa asumisesta. Haasteena nähtiin, että suomalaisen perheen tavat saattaisiin kokea outona.

Perheryhmäkodissa asumiseen nuoret olivat tyytyväisiä kaikilla paikkakunnilla. Sekä Sipoossa että Espoossa nuoret kokivat sijainnin muutoin hyväksi, mutta koulumatkat yli 17-vuotiailla nuorilla kestivät tavallisesti yli tunnin, koska oppivelvollisuusiän ylittäneille nuorille suunnattua perusopetusta on tarjolla vain harvoissa oppilaitoksissa. Peruskouluikäisten lasten tai ammattioppilaitoksissa opiskelevien lasten ja nuorten koulumatkat Lohjalla, Vantaalla, Espoossa ja Sipoossa ja siihen nuoret olivat tyytyväisiä.

Johtopäätökset

Toiminnan onnistumiseksi nuorten arvostava kohtaaminen on avainasemassa. Sekä asiakasraadista että myöhemmin perheryhmäkodeissa tapahtuneissa asiakasraadin tulosten esittelyistä jääneet kokemukset osoittavat, että nuoret ovat valmiita kertomaan mielipiteensä. Tärkeää onkin huomioida ne tekijät, jotka nuoret kokevat itse merkityksellisiksi. Nuorten osallisuus on tärkeää huomioida kaikissa vaiheissa, jo suunnittelussa, toteutuksessa sekä tulosten jalkauttamisessa.

Nuorten osallisuus on ennen kaikkea kokemus tunteesta, että on tullut kuulluksi, huomioiduksi ja ymmärretyksi. Ammattilaisen näkökulmasta tämä tarkoittaa kykyä kuunnella, kysyä ja pyytää lupaa. Usein yhteinen keskustelu on tärkeämpi kuin lopputulos. Nuorten osallisuuden tukemiseksi on tärkeää muistaa vastavuoroisuus, kohtaamisen onnistumiseksi myös työntekijän on annettava jotakin itsestään ja molempien osapuolten on koettava saavansa kohtaamisesta jotakin. On tärkeää, että nuoria tiedotetaan pienistäkin askelista, koska se muodostaa nuorille realistisen kuvan asioiden etenemisestä.

Asiakasraati pähkinäkuoressa

1. Selvitä miksi asiakasraati perustetaan
2. Määrittele asiakasraadin tavoitteet
3. Suunnittele millä tavoin tavoitteet avataan ja perusteellaan asiakkaille
4. Valmistaudu kertomaan asiakasraadista kiinnostuneille lapsille ja nuorille henkilökohtaisesti – henkilökohtainen kontakti madaltaa kynnystä osallistua ryhmään ja sitouttaa lapset ja nuoret mukaan
5. Valmistele tapaamiskerrat ja huomioi osallistujien toiveet
6. Muista vuorovaikutuksellisuus - Suuntaa asiakasraatia niiden teemojen ympärille, jotka asiakkaat kokevat merkitykselliseksi
7. Varaa aikaa riittävästi kiireettömälle keskustelulle

Lähteet asiakasraadin suunnittelussa

Barkman, J.; Inkinen, H.; Isoniemi, S.; Vario, P.; & Pesäpuu ry:n Selviytyjät 2017. Muutosvoimaa!: kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Stenvall, E. 2018.; Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

3.2. Nuorten osallisuuden tukeminen hankkeen muissa toiminnoissa

TUKENA-hankkeen ensimmäinen kysely syksyllä 2018 suunnattiin myös perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä asuville lapsille ja nuorille, mutta kyselylomakkeen avulla tapahtuva tiedonkeruu on monin tavoin haastavaa nuoruusikäisille lapsille ja nuorille. Nuorten kielellinen taso on vaihteleva, kyselylomakkeeseen vastaamiseen motivoiminen jäi asumisyksiköiden henkilökunnan vastuulle eivätkä nuoret kokeneet sitä motivoivaksi tavaksi osallistua. Haasteista huolimatta kyselyyn saatiin kiitettävä määrä vastauksia ja ne antoivat suuntaa nuorten kokemuksille erilaisissa asumisyksiköissä asumisesta, jota myöhemmin keskustelut asiakasraatiin ja asiakasraadin tulosten esittelyihin osallistuneiden lasten ja nuorten kanssa tukivat.

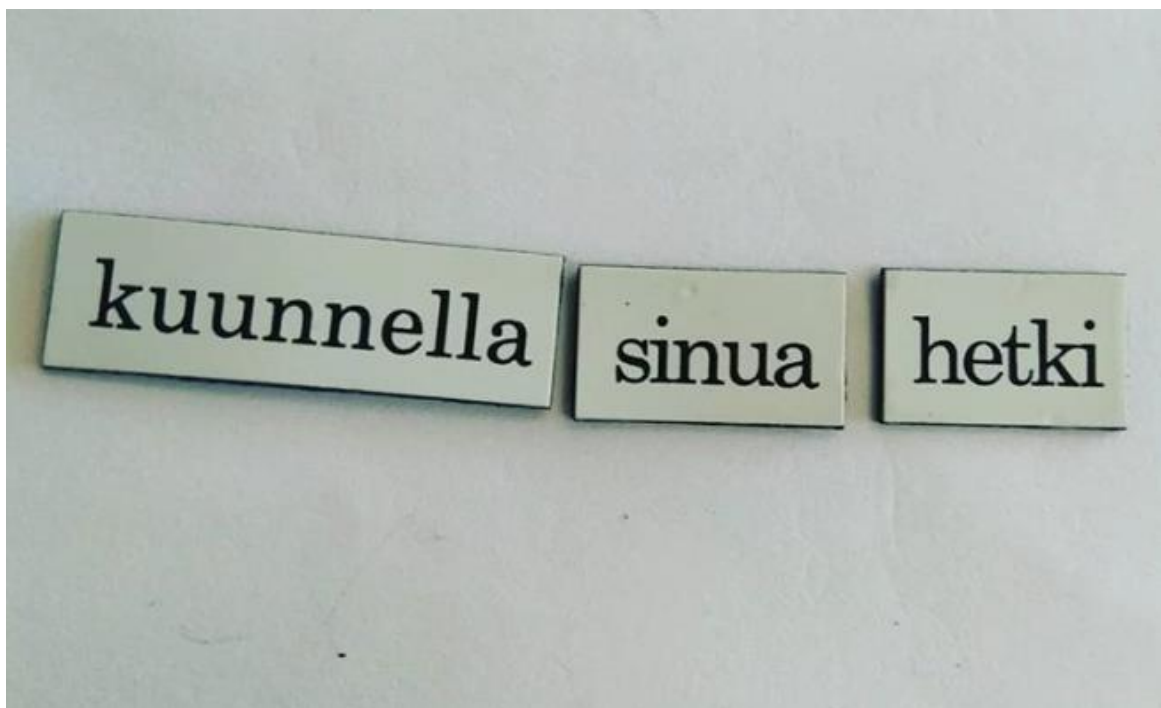
Useisiin hyviin käytäntöihin tehtiin haastattelut myös käytäntöön osallistuneille nuorille. SOS-Lapsikylän Kehittäjäryhmää haastateltiin kokonaisuudessa ja heiltä kerättiin tietoa siitä, mitä asioita vastaavaa ryhmää suunniteltavien työntekijöiden tulisi ottaa huomioon. Myös itsenäistyvien nuorten ryhmän yhteydessä haastateltiin yhtä ryhmään osallistunutta nuorta, joka antoi arvokasta tietoa ryhmään toimintaan sekä esimerkiksi niihin tekijöihin, mitä ryhmän kokoontumiskertoja suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon.

Perheet puheeksi -työskentelyn yhteydessä nuorten näkökulma pyrittiin huomioimaan kysymällä nuorten mielipidettä jo työskentelyn suunnitteluvaiheessa kysymällä nuorten mielipidettä siihen, voisiko nuorten perheistä keskustella enemmän perheryhmäkodin arjessa. Nuoret antoivat konkreettisia vinkkejä siihen, kuinka se voisi heidän mielestään tapahtua. Verkostotyöpajan ja omaohjaajatyön kehittämisryhmissä käsiteltyjen asiakastilanteiden käsittelyssä pohdittiin ryhmiin osallistuneiden ohjaajien kanssa sitä, kuinka

erilaisissa haastavissa tilanteissa ohjaaja voisi tarkastella tilannetta myös nuoren näkökulmasta ja mitä keinoja siihen voisi käyttää.

TUKENA -hanke oli mukana kehittämässä yhteistyössä koko työryhmän kanssa asiakaspalautteen keräämisestä nuorilta yhdessä yksikössä. Kyselyn toteuttamisen jälkeen keskusteltiin palautekyselyn läpikäymisestä yhteistyössä nuorten kanssa ja siitä, kuinka tehdä nuorille näkyväksi palautekyselyn hyödyntämistä arkisen työn ohessa ja kuinka tehtyjä ratkaisuja voisi perustella palautekyselyllä. Käytännön esimerkkinä asiakaspalautteen tuloksista ja sen vuoksi tehtävistä muutoksista oli esimerkiksi asumisyksikössä yhdessä nuorten kanssa sovittu osallistumismaksu kesäleirille, koska suurin osa nuorista oli kyselyn perusteella valmis maksamaan yhteisestä toiminnasta. Maksu auttaa nuoria myös sitoutumaan toimintaan ja toisaalta mahdollistaa jotakin erityistä toimintaa tai syötävää leirille. Palautekyselyn avulla saadun tiedon kautta ohjaajat alkoivat tavata nuoria entistä enemmän myös heidän toivomissaan paikoissa.

Nuorten osallisuuden olisi tärkeää tapahtua arjen tasolla ja sen tulisi olla luonteva osa toimintaa kaikissa tilanteissa ja sen huomioiminen luonteva osa toimintaa. Siksi hanke pyrki osoittamaan ja löytämään eri tilanteisiin useita eri mahdollisuuksia ja tapoja huomioida nuorten osallisuutta erilaisten toimintojen yhteydessä. Kun perheryhmäkodissa suunnitellaan erilaista kehittämistyötä, tulisi nuoret huomioida ja saada mukaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Se ei tarkoita suoraan nuorten mielipiteiden mukaan toimimista vaan sitä, että työntekijät käyvät asiasta yhteistä keskustelua nuorten kanssa heille ymmärrettävien käsitteiden avulla ja pohtivat yhdessä nuorten kanssa niitä asioita, mihin nuoret voivat asiassa vaikuttaa. Käsitteitä ja ilmiöitä on tärkeää havainnollistaa nuorille ymmärrettävällä tavalla, ja asioihin palaaminen ja niiden uudelleen käsittely auttaa huomioimaan erilaisia näkökulmia. Se on tärkeää myös nuorten kotoutumisen näkökulmasta, koska samalla se auttaa nuoria ymmärtämään suomalaista yhteiskuntaa ja erilaisten päätösten taustalla olevia tekijöitä ja samalla tuo perheryhmäkodin henkilökunnalle näkyväksi eri kulttuureista tulevien nuorten tapoja hahmottaa asioita.

4. KONSULTATIIVINEN TYÖ

Konsultaatiolla tarkoitetaan neuvojen kysymistä ja antamista. Sosiaali- ja terveydenhuollossa se on perinteisesti alan ammattilaisen antamaa asiantuntija-apua ilman, että kokonaisvastuu muuttuu. Konsultoinnin avulla voidaan päästä eteenpäin asiakkaan asioissa ja tuottaa lisäarvoa asiakkaan hoitoprosessiin.

TUKENA -hankkeessa työskenteli moniammatillinen työryhmä, jonka jäsenillä oli työkokemusta ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kanssa työskentelystä, mielenterveystyöstä ja monikulttuurisuudesta. Tämän kokemuksen ja osaamisen perusteella TUKENA -hanke pystyi konsultoimaan ammattilaisia ja yhteistyökumppaneita hyvin monenlaisissa perheryhmäkotien arkeen liittyvissä asioissa.

4.1. Konsultaatiot nuoriin liittyvissä asioissa

Nuoriin liittyvät konsultaatiot koskivat useimmiten nuorten psyykkistä hyvinvointia ja siitä nousseita huolenaiheita. Muutamissa konsultaatioissa työntekijää neuvottiin ohjaamaan nuori erikoissairaanhoidon palveluihin ja selvitettiin tilanteen kannalta sopivin poliklinikka. Työntekijöitä myös kannustettiin ja neuvottiin olemaan aktiivisia nuorispsykiatrisen hoitotahon suuntaan.

Osassa konsultaatioista keskityttiin käynnissä oleviin muutostilanteisiin sekä pohdittiin miten ohjaajat voivat tukea nuoria itsenäistymisessä, oleskelulupiin tai mahdollisiin karkotuspäätöksiin liittyvissä hyvin hankalissa ja epävarmoissa tilanteissa. Yksiköistä pyydettiin neuvoja myös siihen, miten yhteistoiminnallisuutta voidaan lisätä, jotta se palvelisi nuorten osallisuutta paremmin. Osa konsultaatioista toteutui puhelimitse ja oli kertaluontoista. Joissakin yksiköissä käytiin sovitus tapaamassa koko työryhmää tai osaa työntekijöistä.

4.2. Muut konsultaatiot

Muiden konsultaatioiden teemat olivat hyvin moninaisia, neuvontaa annettiin muun muassa seuraavissa asioissa: haltuunotot perheryhmäkodissa ja niihin liittyvät päätökset, toiminnan suunnittelu, nuorten saamat etuudet, yksiköiden sisällöllinen ohjaukseen ja valvontaan, muukalaispassiasiat, lääkehoitosuunnitelmat, tyttötyön suunnittelu ja asiakastytyytyväisyyskyselyiden hyödyntäminen yksikön arjessa. Hankkeelta pyydettiin neuvoja TASA-ryhmämallin mukaisen ryhmän toiminnan suunnittelussa ja perustamisessa. Useat konsultaatiot olivat luonteeltaan yhtä yksikköä koskevia tai johonkin tiettyyn tilanteeseen liittyviä. Lisäksi hankkeen työntekijöiltä pyydettiin neuvoja uuden hankkeen suunnitteluun liittyen.

Lisäksi hanke konsultoi erilaisia asiantuntijoita liittyen ilman huoltajaa tulleisiin lapsiin ja heihin liittyviin erityiskysymyksiin. Lastensuojelun Keskusliitto konsultoi TUKENA -hanketta liittyen lausuntoon, joka koskee EU:n Lanzaroten-komitean antamia suosituksia lasten suojelemista seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä pakolaiskriisissä. Lisäksi hanke teki yhteistyötä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa ilman huoltajaa tulleisiin nuoriin liittyvissä kysymyksissä.

Johtopäätökset

Saadun palautteen perusteella hankkeen tarjoama konsultaatio koettiin hyödylliseksi. Erityisesti moniammatillista lähestymistapaa pidettiin hedelmällisenä ja erilaisia näkökulmia tuottavana. Konsultaatioihin osallistuneet pitivät hyvänä, että nuorten tilanteita tarkasteltiin laajasti ja kokonaisvaltaisesti.

Perheryhmäkodeissa toteutuu hyvin säännöllinen ryhmätyönohjaus, joissa on mahdollista tarkastella myös nuorten tilanteita. Usein työnohjaaja edustaa taustaltaan tiettyä asiantuntijuutta, eikä työnohjaajalla

useinkaan ole kokemusta ilman huoltajaa Suomeen tulleista lapsista. Hankkeen työntekijöiden moniammatillisuus ja pitkä, moniulotteinen työkokemus, tarjosivat yksiköille mahdollisuuden ymmärtää nuoren tilannetta erilaisista näkökulmista ja löytämään tilanteeseen parhaiten sopivia ratkaisuja. Hankkeessa saadun kokemuksen pohjalta olisi suositeltavaa selvittää miten moniammatillisen konsultaation mahdollisuus voitaisi jatkossa turvata sekä kenen toimesta sitä tulisi järjestää.

Lähteet:

<https://www.essote.fi/wp-content/uploads/sites/2/2016/12/liite-40-konsultaatiotoiminnan-kehittamissuunnitelma.pdf>

<https://www.kielikello.fi/-/konsultti-konsultoi>

5. HYVÄT KÄYTÄNNÖT

Taustaa

Hyvä käytäntö voi olla hyväksi todettu toimintatapa tai työmenetelmä. THL:n määrittelyn mukaan hyvä käytäntö tekee työstä sujuvampaa, hyödyllisempää ja mielekkäämpää. Hyvän käytännön tunnuspiirteitä voi olla useita, mutta keskeistä on sen todettu toimivuus omassa toimintaympäristössään. Lisäksi hyvä käytäntö voi olla vaikuttava, ainakin pitkällä aikavälillä ja perustuu mahdollisimman monipuoliseen tietoon vaikuttavuudesta tai toimivuudesta. Samalla se tuottaa asiakkaalle hyvää, on eettisesti hyväksyttävä, taloudellinen tai innovatiivinen ja uusi tapa toimia. Hyvälle käytännölle on tyypillistä myös siirrettävyys ja yleistettävyys, vaikka muuttuvassa toimintaympäristössä hyvää käytäntöä ei voida siirtää aivan sellaisenaan.

Hankkeessa kerättyjen hyvien käytäntöjen tavoitteena oli rohkaista muita samaa työtä tekeviä kokeilemaan uusia toimintamalleja ja jakaa tietoa toimivista työmenetelmistä. Samalla hyvät käytännöt voivat auttaa samaa työtä tekeviä arvioimaan omia toimintamallejaan, tunnistamaan omasta työstään hyviksi havaittuja toimintatapoja ja innostaa heitä jakamaan tietoa niistä myös muille. Lähes kaikki hyvät käytännöt on tunnistettu hankkeen projektityöntekijöiden ja perheryhmäkotien ohjaajien ja esimiesten yhteisissä keskusteluissa. Hyviä käytäntöjä pyydettiin myös aktiivisesti perheryhmäkodeilta itseltään, mutta usein hyvä käytäntö on ollut jo niin arkipäiväinen asia, että sitä ei itse ole tunnistettu. Hankkeen työntekijöillä onkin ollut keskeinen rooli hyvien käytäntöjen tunnistamisessa sekä niiden dokumentoimisessa.

Toteutus

Hankkeen aikana kerätyt hyvät käytännöt kerättiin haastatteleamalla käytäntöä toteuttaneita työntekijöitä, yhteiskumppaneita tai asiakkaita. Haastattelujen avulla hyvää käytäntöä voitiin arvioida erilaisista näkökulmista ja se tarjosi myös hyvää käytäntöä toteuttaneelle työntekijälle mahdollisuuden tunnistaa hyvään käytäntöön liittyviä erityisiä tekijöitä. Haastattelujen pohjana käytettiin haastattelurunkoa, jonka avulla pyrittiin kartoittamaan käytännön muodostumiseen vaikuttaneita tekijöitä sekä kuvaamaan, kuinka käytäntöä toteutetaan käytännössä. Lähes kaikkiin hyviin käytäntöihin liittyen haastateltiin kahta tai useampaa henkilöä, jotka olivat käytäntöä toteuttavia työntekijöitä, esimiehiä, asiakkaita olevia nuoria tai koulutuksen järjestäjiä. Hyvän käytännön keräämisen prosessi sisälsi kokonaisuudessa eri tahojen haastattelut, projektityöntekijän tekemän kirjallisen yhteenvedon, yhteenvetoon tehdyt korjaukset ja täydennykset yhteistyössä hyvää käytäntöä toteuttaneen työntekijän kanssa.

Toimintaympäristö muuttui hankkeen aikana eikä suurta osaa käytäntöjä toteuttaneista perheryhmäkodeista ollut enää hankkeen päättyessä olemassa. Siten myös hyviä käytäntöjä toteuttaneet työntekijät työskentelivät hankkeen päättyessä muissa tehtävissä. Dokumentoitujen toimintamallien avulla tietoa on kuitenkin mahdollista jakaa muihin perheryhmäkoteihin tai saman asiakasryhmän kanssa työskentelevien tahojen työn tueksi. Hankkeen aikana hyvät käytännöt julkaistiin hankkeen omalla kotisivulla. Julkaistuista hyvistä käytännöistä tiedotettiin Twitterissä sekä hankkeen uutiskirjeessä. Sen lisäksi hyviä käytäntöjä jaettiin paperisina versioina erilaisissa koulutus- ja verkostotapahtumissa.

Johtopäätökset

Hankkeen aikana tuli selkeästi ilmi, että perheryhmäkotien oman työn arvioinnissa ja siten myös sen arvostuksessa on kehitettävää. Yhteisen tavoitteiden asettaminen työlle ja siten yhteisten arvioinnin, itsearvioinnin ja asiakaspalautteen hyödyntämisen kehittämiseen tulisi kiinnittää entistä enemmän

huomiota. Tämän avulla laadukas työ olisi helpompi tunnistaa ja se motivoisi myös työn kehittämiseen. Selkeät tavoitteet, keinot tavoitteiden saavuttamiseksi sekä avoin arviointi mahdollistaisivat sekä onnistumisten että haasteiden entistä tarkemman tunnistamisen. Tunnistamalla perheryhmäkotien toiminnassa esiintyvät mahdolliset ongelmakohdat myös niiden ennaltaehkäisy on mahdollista. Onnistumisten taustalla olevien tekijöiden tunnistaminen on yhtä tärkeää, jotta hyväksi osoittautuneita toimintamalleja on mahdollista toistaa.

Sosiaali- ja terveysalalla toteutetuissa hankkeissa on myös aiemmin käynyt ilmi, että hyvien käytäntöjen tunnistaminen on haastavaa. Yhtenä tekijänä voi olla arviointitiedon puuttuminen. Käytäntöä on hankala todeta hyväksi, mikäli luotettava arviointitieto puuttuu. Arviointitiedon keräämiseksi ja toimintakäytännön vaikuttavuuden todentamiseksi tarvitaan kuitenkin riittävä aika, mikä lyhytkestoisessa toiminnassa on haastavaa. Hyvien käytäntöjen avulla voidaan jakaa tietoa käytännöistä, jotka ovat usein samalla ns. hiljaista tietoa työyhteisössä. Toimintakäytäntöjen kuvaamiseen, arviointiin ja siten myös niiden kehittämiseen voisi rohkaista tarjoamalla tukea käytännön kuvaamiseen ja siitä palkitsemiseen esimerkiksi erilaisilla työnantajan rahallisilla kannusteilla.

Lähteet

Kehitysvammaliitto ry. / Hyvät käytännöt -projekti KUVAUSOHJEET 1.5 12.2.2007. Alkuperäistä kyselyrunkoa on muokattu lähteen perusteella TUKENA-hankkeen käyttöön.

THL 9.10.2018. Hyvät käytännöt. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/hankkeet-ja-hanketuki/arviointi/hyvät-kaytannot>

5.1. Tunnetaitoryhmä

Tavoite ja idea lyhyesti

Tunnetaitoryhmä oli Finnsin tukiasuntolassa Espoossa järjestetty avoin ryhmä nuorille, jossa käsiteltiin erilaisia elämässä esiintyviä onnistumisia ja haasteita sekä tunnistettiin yhdessä keskustelemalla niihin liittyviä tunteita. Ryhmään osallistui 2-8 tukiasuntolassa asuvaa nuorta ja sitä ohjasi nuorille tuttu ohjaaja.

Taustaa

Tunnetaitoryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2017 ja jatkui kevääseen 2018 saakka Finnsin tukiasuntolassa. Tarve erilaisia tunteita käsittelevälle ryhmälle nousi esiin ohjaajan ja nuorten välisistä kahdenkeskisistä keskusteluista, jotka käsitelivät usein erilaisiin tunteisiin liittyviä teemoja.

Tunnetaitoryhmä aloitettiin hyvin matalalla kynnyksellä. Nuoret kertoivat ryhmässä useasti ääneen, että he eivät kotimaassaan puhuneet asioista tällä tavoin. Nuorten kokemus mielenterveyteen liittyvistä asioista oli hyvin vähäistä. Nuorten käsitys rajoittui usein esimerkiksi kokemukseen kotikylässä olleesta lääkäristä, joka hoiti nuorten kertoman mukaan ”hulluja”. Sellaisia henkilöitä, jotka kärsivät nuorten kuvauksen mukaan pitkäaikaisista mielialaoireista ja esimerkiksi eristäytymisestä, hoiti usein imaami. Nuorilla ei usein ollut käsitteitä mielenterveyteen liittyvien asioiden kuvaamiseen äidinkielellään. Yhtenä ryhmän tarkoituksena oli nimetä näitä käsitteitä sekä niihin liittyviä tunteita.

Käytännön arviointia

Tunnetaitoryhmään osallistuneille nuorille oli uutta puhua psyykkisestä hyvinvoinnista. Nuoret kertoivat useasti ääneen, että eivät ole kotimaassaan puhuneet asioista tällä tavoin ja kokivat asioiden käsittelyn outona. Tunnetaitoryhmässä nuorilta ei suoranaisesti kysytty mitään, vaan asioista pyrittiin keskustelemaan yleisellä tasolla, mutta se johti usein siihen, että nuoret halusivat kertoa omista kokemuksistaan ja he esittivät paljon kysymyksiä. Nuoret antoivat suullista palautetta tapaamiskerroilta ja kiittivät ohjaajaa keskustelusta jokaisen kerran jälkeen. Keskustelu ryhmässä oli vilkasta. Nuoret kertoivat kokeilevansa ryhmässä opittuja taitoja esimerkiksi ahdistuksen hallintaan, silloin kun se on tarpeellista.

Ohjaajan näkökulmasta ryhmässä oli lämmin, välittävä ja toisia kunnioittava tunnelma. Nuoret kuuntelivat toisiaan ja heidän oli mahdollista oppia myös muiden kokemuksista. Osa nuorista jakoi samanlaisia kokemuksia ja osalla kokemukset olivat hyvin erilaisia verrattuna muihin nuoriin. Ryhmän ohjaaminen vaati kiinnostusta ja motivaatiota käsiteltäviin teemoja sekä kykyä itsereflektioon, jotta käsiteltävien teemojen esiin nostamat tunteet on mahdollista käsitellä ja hallita ryhmätilanteissa.

Osallistujat

Tunnetaitoryhmässä oli yksi ohjaaja sekä kaikkina kertoina nuoria osallistui 2-10. Tulkkia ei ensimmäisen kerran jälkeen käytetty, koska se selvästi haittasi ryhmän toimintaa. Nuoret eivät luottaneet vieraaseen henkilöön. Lisäksi haasteena tulkin käytössä oli se, että nuoret puhuivat useita eri kieliä, joten tulkkeja olisi tarvittu useita. Avoimessa ryhmässä nuoret myös vaihtuivat, jolloin ei ollut varmuutta siitä, minkä kielen tulkki olisi tarvittu kullekin ryhmäkerralle.

Ryhmän ohjaaja oli kaikilla kerroilla sama ja hän oli motivoitunut ja kokenut ryhmänohjaaja. Hän oli nuorille tuttu ohjaaja, joka pystyi muuttamaan jo suunnitellun ryhmäkerran sisältöä, rytmitystä sekä aihealueiden käsittelytapaa sen mukaan, keitä nuoria oli paikalla. Muu työryhmä tuki ryhmää positiivisella asenteella sekä refleктоimalla ryhmässä käsiteltyjä teemoja yhdessä ryhmän ohjaajan kanssa tapaamiskertojen välissä. Esimiehen tuki ja ryhmän ohjaajalle tarjottu mahdollisuus reflektoida käsiteltyjä teemoja oli myös tärkeää.

Tunnetaitoryhmän toteutus ja vaiheiden kuvaus

Lähtötilanne

Nuoria kunnioittava ja lämmin ilmapiiri oli onnistuneen ryhmätoiminnan edellytys. Onnistuneet ryhmän edellytykset luodaan ryhmän ulkopuolella jo ennen ryhmän virallista alkua. Nuoret, joiden on vaikea luottaa uuteen ihmiseen, eivät kovin helposti avaudu tai keskustele omista asioistaan vieraan ihmisen kanssa. Ryhmän toteutuminen edellytti tukiasuntolan arjessa tehtyä työtä. Kaikkia niitä lukemattomia kohtaamisia, lyhyesti ja näennäisesti merkityksettömiä tervehtimisiä, katseita ja ohimennen vaihdettuja kuulumisia, joista välittyi kuitenkin aito kiinnostus nuoren arkea ja vointia kohtaan, pohjustivat luottamuksen syntymistä ohjaajan ja nuorten välille ja täten edesauttoivat ryhmän onnistunutta toimintaa.

Ohjaajan kanssa käydyt pitkät keskustelut, ja kolmivuorotyötä tekevän ohjaajan tarjoama apu kaikkina vuorokauden aikoina, myös yöaikaan, loi turvaa nuorille. Tämä antoi nuorille kokemuksen siitä, että heitä ei jätetä yksin vaikeissa tilanteissa. Luottamus syntyy hitaasti, mutta kun se on saavutettu ja sitä on vaikeistakin tilanteista huolimatta pidetty yllä, myös ryhmätoiminta on mahdollista. Tämä vaihe on onnistuneen ryhmätoiminnan suurin edellytys kohderyhmän nuorten keskuudessa.

Toteutus

Ryhmätoiminnasta tiedotettiin nuorille sekä paperisella ilmoituksella ilmoitustaululla, että pyytämällä heitä henkilökohtaisesti osallistumaan ryhmään. Ryhmätoiminnan toteuttamisen lähtökohtana olivat hyvin joustavat käytännöt. Koskaan ei voinut tietää etukäteen, että tuleeko ryhmään kaksi tai kymmenen nuorta. Nuoret elivät hyvin hetkessä ja heidän olisi ollut vaikea sitoutua säännöllisiin tapaamisiin. Ryhmä oli avoin, koska sitoutumisen ”pakko” olisi rajannut nuoria ulkopuolelle. Ryhmäkerran sisältö oli myös valittu joustavasti ja aihealueen valintaan vaikutti myös se, keitä nuoria oli paikalla. Nuorista riippuen ryhmäkerran tempo ja rytmitys saattoivat myös vaihdella. Ryhmäkertojen sisältö oli suunniteltu, mutta siihen oli aina erilaisia vaihtoehtoja.

Ohjaajana oli nuoret hyvin tunteva ohjaaja, joka pystyi säätelemään ryhmän toimintaa siihen osallistuvien nuorten mukaan. Ohjaajan odotukset oli asetettu sille tasolle, että jos yksikin poika osallistuu, se on hyvä. Tarkoituksena oli tarjota mahdollisuus nuorelle kokeilla ryhmää, antaa heille positiivinen kokemus ja madaltaa kynnystä osallistua ryhmätoimintaan myöhemmin.

Ohjaaja puhui ryhmän tapaamisissa selkokieltä, rauhallisesti ja yksinkertaistetusti asioista. Ohjaaja ei vaatinut tai painostanut nuoria puhumaan asioistaan, näkemyksistään tai mielipiteistään vaan puhui yleisellä tasolla esimerkkien kautta esim. ahdistuksenhallintaan liittyvistä teemoista. Tämä tuki sitä, että nuoret halusivat kertoa omista kokemuksistaan ja he esittivät paljon kysymyksiä. Ryhmän ohjaaja käytti paljon aikaa mielenterveyteen liittyvän häpeän poistamiseen ja sen avaamiseen, mitä psyykinen hyvinvointi tarkoittaa. Mitä pienempi ryhmä oli, sen syvemmälle nuoret keskusteluissa menivät.

Ryhmässä käsiteltiin esimerkiksi ahdistusta ja sen hallintaan liittyviä menetelmiä, mielenterveyttä, surua ja pelkoa. Jokaisella tapaamiskerralla ohjaaja piti lyhyen alustuksen aiheeseen, joka sai aikaan paljon kysymyksiä nuorilta ja niiden myötä aiheita käsiteltiin yhdessä keskustellen. Jokaisella tapaamiskerralla ryhmän ohjaaja myös perusteli nuorille, miksi käsiteltävästä teemasta on tärkeä puhua ja miksi siihen liittyviä tunteita on tärkeä tunnistaa. Käytännön esimerkit selkeyttivät nuorille teemoja, esimerkiksi sen myötä, kuinka käsittelemättä jäävät tunteet saattavat näkyä myöhemmin parisuhteessa tai omien lasten kasvatuksessa. Käytännön esimerkkien myötä oli mahdollista löytää nuorten oma motivaatio ja sekä selkeyttää asioiden syyseuraussuhdetta. Tapaamiskertojen lopuksi ryhmän ohjaaja ohjasi keskustelun aina kevyempiin teemoihin.

Päättäminen

Ryhmä järjestettiin joka kolmas viikko vähintään kerran kuukaudessa, jolloin kolmivuorotyötä tekevä ryhmän ohjaaja pystyi ohjaamaan ryhmää. Tällöin myös nuorille jäi aikaa pohtia ryhmän teemoja. Ryhmä järjestettiin arki-iltana kello 17 tai klo 18 alkaen ja siihen oli varattu 1,5 h aikaa. Ryhmän päätyttyä ryhmän ohjaaja jäi vielä hetkeksi juomaan teetä ja keskustelemaan muista teemoista yhdessä nuorten kanssa. Ryhmän päättymisestä keskusteltiin nuorten kanssa. Ryhmän toiminta loppui luonnollisesti käytännön syistä keväällä 2018, koska kesällä nuorten aikataulut olivat erilaisia ja toiminnalle olisi ollut hankala löytää sopivaa aikaa. Nuoria rohkaistiin kuitenkin jatkamaan ryhmän teemoista käytyjä keskusteluja ohjaajien kanssa. Finnsin tukiasuntolan toiminta päättyi lokakuussa 2018.

Muuta huomioitavaa

Ryhmätoimintaa varten tarvitaan sopiva ja rauhallinen tila. Finnsin tukiasuntolassa tarjolla oli myös aina jotakin välipalaa, mikä saattoi joillakin nuorilla olla motiivi tai kannustin tulla ryhmään. Nälkäisinä nuorten

voi olla myös vaikea keskittyä ryhmän toimintaan. Varsinaisen ryhmätoiminnan toteuttamisen lisäksi työaikaa on varattava sekä toiminnan suunnittelemiselle, että kokoontumiskertojen purkamiselle.

Tunnetaitoryhmän ohjaajalla oli ART-ryhmänohjaajakoulutus (lisätietoja: <http://www.suomenart.com/>), josta oli hyötyä ryhmän toimintaa suunnitellessa ja toteuttaessa, esimerkiksi aggressiota käsitellessä. Kuitenkaan tunnetaitoryhmässä ei toteutettu varsinaista ART-ryhmämallia, vaan keskusteltiin enimmäkseen erilaisista tunteista, sillä nuoret eivät olleet vielä valmiita käsittelemään tilanteita ARTissa esitellyllä tavalla. Hyvä käytäntö dokumentoitiin marraskuussa 2018.

5.2. Sovittelu alaikäisyksikön arjen käytäntönä

Tavoite ja idea lyhyesti

Sovittelua on käytetty erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen Inkoon perheryhmäkodissa, tukiasunnoissa ja jälkihuollossa. Sovittelua on hyödynnetty sekä lasten että nuorten keskinäisten ristiriitatilanteiden, lasten ja ohjaajien välisten sekä työntekijöiden keskinäisten ristiriitatilanteiden selvittelyssä.

Taustaa

Inkoon perheryhmäkodissa haluttiin löytää ratkaisumalleja erilaisten ristiriitatilanteiden selvittelyyn. Esimiehen aloitteesta koko henkilökunta (esimiehet ja kaikki työntekijät) osallistuivat sovittelukoulutukseen, jonka järjesti Naapuruussovittelu keskus (<https://www.naapuruussovittelu.fi/>). Inkoon perheryhmäkodissa ja tukiasunnoissa toteutettiin sovittelukoulutus kahdessa osassa, 4 h molemmilla kerroilla, loppuvuodesta 2017 ja alkuvuodesta 2018. Koulutuskertojen välissä kaikki osallistujat suorittivat välitehtävän sekä molempien kertojen jälkeen antoivat palautetta koulutuksen järjestäjälle. Koulutus sisälsi sekä teoriaosuuden että fiktiivisiä draamaharjoitteita, joissa sovitteluun pyritään löytämään näkökulma omasta työstä. Inkoon perheryhmäkodissa ja tukiasunnoissa oli sovittelukoulutuksen alkaessa vuonna 2017 asiakkaina olevia lapsia noin 30 ja henkilökuntamäärä oli yhteensä 15-20 henkilöä. Sovittelu oli menetelmänä käytössä vajaan vuoden ajan, jolloin asiakkaina olevia lapsia on ollut 15-20 ja henkilökuntaa yhteensä noin 13 henkilöä.

Asumisyksikössä toteutetussa koulutuksessa keskityttiin löytämään vastakkainasettelua purkava työote sekä tutustumaan sovittelun perusteisiin. Sovittelun päämääränä on ennaltaehkäistä asukkaiden välisiä vastakkainasetteluita ja konfliktien kärjistymistä sekä lisätä asumisrauhaa, toimivia naapuruussuhteita ja asumisen viihtyvyyttä.

Sovittelukoulutuksen keskeisiä teemoja on neljä:

1. Konfliktin määrittely, jolloin pyritään selvittämään, onko kyseessä ongelma, häiriö, riita vai konflikti. Sen lisäksi pohditaan, mistä näkökulmasta tilannetta lähdetään käsittelemään ja pohditaan, käsitelläänkö ilmiötä, asennetta, monikulttuurisuutta vai konfliktia. Lisäksi tarkastellaan konfliktin ennaltaehkäisyn mahdollisuuksia.
2. Naapuruussovittelun sekä rakentavan ja korjaavan keskustelun periaatteet
3. Sovitteluprosessit ja työote: peilaaminen omaan konfliktinratkaisutapaan
4. Avaimia hankaliin tilanteisiin, pohdintaa ja käytännön harjoittelua

Sovittelukoulutuksen tavoitteena on antaa perusymmärrys konfliktin ja vastakkainasettelun dynamiikasta, auttaa ymmärtämään, kuinka ongelman- ja konfliktinratkaisun logiikat eroavat toisistaan ja opettaa arvioimaan oman toimintansa vaikutuksia suhteessa häiriöihin/erimielisyyksiin ja niiden eskaloitumiseen konflikteiksi. Sen lisäksi koulutuksen tavoitteena on antaa perustiedot sovittelusta ja opettaa tunnistamaan konfliktinratkaisun/sovittelun tarpeen ja oppia tarjoamaan sitä osapuolille. Koulutuksen tavoitteena on antaa valmiuksia käyttää työssään sovittelun periaatteita jokapäiväisten erimielisyyksien ja häiriötilanteiden ratkaisemiseksi.

Perheryhmäkodin ja tukiasuntojen oman henkilökunnan lisäksi koulutukseen osallistui myös muutama jälkihuollon työntekijä saman organisaation toisesta yksiköstä. Lisäksi koulutukseen oli kutsuttu muutama työntekijä sekä kunnasta että asuntoyhtiöistä, joissa jälkihuoltoa saavat nuoret asuivat omissa asunnoissaan, mutta valitettavasti he olivat estyneitä osallistumaan. Ajatuksena oli, että jälkihuollon työntekijät saisivat työkaluja, joiden avulla olisi mahdollista ennaltaehkäistä mahdollisia ennakkoluuloja tai muita syntyviä ristiriitoja omissa asunnoissaan asuvien nuorten ja muiden naapureiden välillä.

Käytännön arviointia

Sovittelun periaatteet otettiin vähitellen käyttöön perheryhmäkodin arjessa ja sovittelu tuli monin tavoin näkyväksi käytännöksi arjen työssä. Ristiriitatilanteiden varalta puheeksi ottamisen malli kirjattiin ja tehtiin näkyväksi koko henkilökunnalle. Ristiriitatilanteissa nuoren kanssa työntekijä pyrki ensin keskustelemaan asiasta itse, sen jälkeen avuksi voitiin ottaa esimies. Työntekijöiden välisissä ristiriitatilanteissa työntekijät pyrkivät keskustelemaan ja ratkaisemaan asian ensin itse, jonka jälkeen asian käsittelyyn pystyttiin tarvittaessa ottamaan avuksi apuna myös esimies. Jos ristiriitatilanne syntyi työntekijän ja esimiehen välille, oli keskusteluun tarvittaessa mahdollista saada mukaan myös esimiehen oma esimies. Sovittelukäytäntö esiteltiin kaikille työryhmän jäsenille.

Esimiestyön näkökulmasta sovittelu tarjosi välineen asioiden ratkaisemiseksi ja samalla auttoi nostamaan esiin näkökulman siitä, että ristiriitatilanteet ovat normaali osa työyhteisön arkea. Inkoon perheryhmäkodissa sovittelu oli yksi keino ratkaista näitä tilanteita rakentavasti. Käytäntö näkyi esimiehen mukaan myös luottamuksen lisääntymisenä työryhmän jäsenten välillä. Työryhmän jäsenet olivat esimerkiksi valmiimpia lähestymään keskinäisiä ristiriitatilanteita ja pystyivät ottamaan ne itsenäisesti puheeksi.

Sovittelumallin omaksumisessa arjen käytännöksi ohjaajia tukivat myös muut koulutukset, jotka olivat lähestymistavaltaan läsnäoloon ja dialogiin kannustavia. Kaikki tämä tieto lisäsi työntekijöiden ymmärrystä omaa työtapaa kohtaan. Sen lisäksi työntekijät toivoivat jatkokoulutusta tiedon syventämiseksi ja taidon juurtumiseksi vielä paremmin osaksi arkea. Ennen sovittelukoulutusta, sen aikana ja sen jälkeen työntekijät

pystyivät esittämään toivomuksia opetuksen sisällöistä itselle tärkeiden teemojen kautta sekä arvioimaan saamaansa koulutusta.

Sovittelukoulutuksen aikana osallistujilta nousi palautteessa esiin havaintoja siitä, kuinka tärkeää on huomioida tunteiden merkitys ja löytää yhteiset käsitteet ja merkitykset käsitellyille asioille. Konfliktitilanteessa asianosaiset saattavat ymmärtää toisen viestin hyvin eri tavoin. Lisäksi on tärkeää huomioida, että sovittelijana toimivan henkilön on tärkeä esittää avoimia kysymyksiä molemmille konfliktin osapuolille ja siten pyrkiä tukemaan heitä löytämään yhteinen ratkaisu itse eikä esittää heille valmiita vaihtoehtoja.

Sovittelu oli helposti sovellettavissa käytännössä tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja se tuotti yhteistä ymmärrystä ja uutta tietoa molemmille osapuolille ja sovittelijalle. Kaikille uutena tulleen tiedon pohjalta voitiin yksikössä tehdä tasavertaisia ja puolueettomia ratkaisu- ja toimintamalleja. Sovittelu auttoi kohtaamaan ristiriitatilanteessa toisen ihmisen pintaa syvemmältä ja siten esti tilanteiden kärjistymisen.

Esimiehen mukaan sovittelun kehittämisen seuraava askel Inkoon perheryhmäkodissa voisi olla se, että sovittelun periaatteet käytäisiin lyhyesti läpi myös nuorten kanssa. Nuoret voisivat myös kokeilla sovittelun periaatteita keskinäisissä konflikteissa tai käyttää sovittelun taitoja itsenäistyessään ja muuttaessaan omaan asuntoon. Sovittelu voisi tarjota nuorille keinon oman elämän hallintaan.

Osallistujat

Sovittelukoulutukseen osallistui koko Inkoon perheryhmäkodin henkilöstö, jolloin oli mahdollista saada se juurrutettua myös arjen käytännöksi. Esimiehen osallistuminen ja sitoutuminen käytäntöön rohkaisi myös koko työyhteisöä sitoutumaan sovittelun toteuttamiseen eri tasoilla. Sovittelu alkoi aina konfliktin osapuolien neuvottelulla, jolloin tilanteesta riippuen läsnä olivat pelkästään asianosaiset tai mahdollisesti konfliktin osapuolet sekä yksi henkilö, joka toimi tilanteen sovittelijana.

Sovittelun toteutus ja vaiheiden kuvaus

Sovittelua on mahdollista hyödyntää eri tavoin. Esimerkki sovittelun käytöstä arjen työssä:

- perheryhmäkodissa asuvalla nuorella oli konfliktitilanne samalla paikkakunnalla asuvan toisen nuoren kanssa
- perheryhmäkodin ohjaat pyrkivät selvittämään tilannetta sovittelemalla yhdessä perheryhmäkodissa asuvan nuoren kanssa
- perheryhmäkodin ohjaajat ja nuori ottivat yhteyttä toisen nuoren perheeseen ja ehdottivat yhteistä neuvottelua, johon toinen nuori eikä hänen perheensä suostunut
- perheryhmäkodin työntekijät ottivat yhteyttä muihin viranomaisiin, poliisiin sekä nuorisotoimeen, joiden avulla tilanteesta päästiin eteenpäin ja lopulta tilanteeseen saatiin ratkaisu

Jo itsenäisesti jälkihuollon piiriin muuttaneet nuoret hyötyivät myös sovittelun ongelmanratkaisumallista. Esimerkiksi itsenäisesti asuvan nuoren luona vierailleen perheryhmäkotinuoren aiheuttama häiriö isäntänuoren naapuristossa saatiin mallin avulla ratkaistua käymällä sovittelukeskustelu nuorten välillä. Toisessa esimerkkitalanteessa kahdella soluasunnossa olevalla nuorella oli keskinäinen riita, joka soviteltiin ja nuorten keskinäiset ristiriidat saatiin ratkaistua ja nuorten yhteisasuminen saattoi jatkua.

Muuta huomioitavaa

Sovittelun käyttäminen työyhteisössä ei vaadi erityisiä lisäresursseja koulutuksen lisäksi. *Naapuruussovittelun perusteet* on maksuton koulutus, joka kokemuksen perusteella sopii myös sovellettavaksi perheryhmäkotiin ja tukiasumisyksikköön. Tärkeää on, että koko henkilöstö voi osallistua koulutukseen ja että käytössä on viihtyisiä yhteistiloja. Lisäksi tilojen tulee mahdollistaa pienryhmiin jakaantumisen. Lisätietoa on saatavilla osoitteessa <https://www.naapuruussovittelu.fi/naapuruussovittelu/naapuruussovittelun-kasikirja/>. Koulutuskerrat eivät ole ainoastaan teoriaa vaan tarkoituksena on puida mahdollisimman konkreettisesti asioita oman työn kautta. Tämän vuoksi koulutus sisältää paljon erilaista harjoittelua, keskustelua ja kokemusten vaihtoa. Hyvä käytäntö dokumentoitiin marraskuussa 2018.

5.3. Kehittäjänuoret

Kehittäjänuorten tavoite ja idea lyhyesti

Kehittäjänuoret oli SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodin, tukiasumisyksikön ja jälkihuollon nuorista koottu seitsemän nuoren ryhmä. Se kokoontui vuoden 2018 ajan SOS-Lapsikylän kotoutumistyön palvelujohtajan sekä psykologin johdolla säännöllisesti 1-2 kuukauden välein. Ryhmä antoi palautetta sekä toi uusia ideoita kotouttamistyön käytäntöihin liittyen.

Taustaa

Kehittäjänuorten ryhmä toimi alkuvuodesta 2018 lähtien. Alussa haluttiin kerätä nuorten kokemuksia sekä vastaanottovaiheesta että heidän kanssaan tehtävästä hoivatyöstä. Nuorilta haluttiin esimerkiksi saada tietoa siitä, miten nuoret olivat alkuvaiheen kokeneet ja kuinka nuorten mielestä olisi toimittava, mikäli ryhmäkoti perustettaisiin uudelleen. Lisäksi tavoitteena oli osallistaa ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria sekä kuulla lisää heidän toiveistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan, jotta ne tulisivat entistä paremmin huomioiduiksi. Nuorten kanssa pyrittiin kehittämään kotoutumistyötä myös palveluiden ja strategian tasolla, heijastellen SOS-Lapsikylän tavoitetta osallistaa sen toiminnan parissa olevia lapsia ja nuoria.

Kehittäjänuorten toimintaa suunniteltaessa pidettiin tärkeänä, että ryhmän tulee olla helposti koottava ja nuorten on helppo osallistua siihen. Huomiota kiinnitettiin nuorten keskinäiseen ryhmädynamiikkaan, jotta ryhmästä saatiin toimiva. Tämän huomioiminen vaatii, että ryhmän ohjaajat tuntevat nuoret.

Kehittäjänuorten ryhmätoiminnan arviointia

Kehittäjänuorten ryhmään kuulumisen oli nuorille vapaaehtoista. Nuoret sitoutuivat toimintaan pitkäjänteisesti, olivat mukana jokaisella kerralla sekä saapuivat kokoontumiskerroille ajoissa. Nuoret oppivat ymmärtämään erilaisia asioita esimerkiksi perheryhmäkodin ja tukiasumisen taustalla olevan organisaation rakenteesta sekä käytännönläheisellä että käsitteellisellä tasolla. Ryhmää ohjanneiden työntekijöiden mukaan nuorten kehittämistoiminnasta muodostui nuorille turvallinen ryhmä, jossa nuorten oli helppo jakaa kokemuksiaan. Nuoret itse nostivat tärkeänä esiin sen, että ryhmässä oli mahdollisuus tavata eri paikoissa asuvia nuoria säännöllisesti ja vaihtaa kokemuksia. Ryhmässä olleille nuorille muodostui kokemus, että ryhmä oli luotettava ja kaikki olivat valmiita jakamaan omia kokemuksiaan. Johtotasolle kehittäjänuorten

ryhmä toi nuorten näkökulman organisaation kotoutumistyön strategian suunnitteluun ja palveluiden kehittämiseen.

Kehittäjänuorten toiminnassa on ollut tärkeää, että ryhmä kokoontui toimistotiloissa, jotka eivät sijainneet perheryhmäkodin yhteydessä. Kehittämisen nuorten ryhmää ohjanneiden työntekijöiden kokemuksen mukaan ryhmän järjestäminen asumisyksikön ulkopuolella helpotti arjessa esiintyvien haasteiden jättämistä tapaamisten ulkopuolelle. Ryhmän toimintaa ohjanneet palvelujohtaja ja psykologi eivät työskennelleet yhdessä nuorten kanssa päivittäin, mutta olivat kuitenkin nuorille tuttuja ja heillä oli riittävästi tietoa nuorten taustoista.

Toimintaa helpottavaksi tekijäksi nimettiin se, että nuoret tunsivat ryhmää ohjaavat työntekijät. Tuttujen työntekijöiden käyttäytyminen oli nuorten ennakoitavissa myös sellaisissa tilanteissa, joissa käsiteltiin nuorille vaikeita tai raskaita asioita. Palvelujohtaja ja psykologi kohtasivat nuoret arvostavasti ja tasavertaisesti asettautuen erilaiseen positioon kuin heidän ammattiroolinsa nuorten ennakkokäsityksissä näyttäytyivät. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että palvelujohtaja istui tapaamisissa samoilla säkkituoleilla nuorten kanssa ja siten asettautui myös fyysisesti heidän kanssaan samalle tasolle. Nuoret itse kertoivat useaan otteeseen arvostavansa, että heidän mielipidettään kysyttiin kaikessa ryhmän toimintaan liittyvissä asioissa sekä kokoontumisajankohdan, tarjottavan ruoan että ryhmässä käsiteltävien teemojen suhteen.

Kehittäjänuorten ryhmätoiminnan ylläpitämisessä oli tärkeää hyvän fiiliksen ylläpitäminen esimerkiksi tarjoamalla nuorille syötävää, jonka he pystyivät itse valitsemaan. Nuorten ei tarvinnut osallistua ryhmään nälkäisinä koulun jälkeen, vaan tapaamiseen liittyi aina yhteinen ruokailu, joka oli samalla sosiaalinen tapahtuma ja lisäsi ryhmän yhteenkuuluvuutta.

Palautetta kehittäjänuorten toiminnasta kerättiin toiminnan aikana nuorten kanssa keskustellen. Joulukuussa 2018 ryhmän ohjaajat sopivat yhdessä nuorten kanssa ryhmän jatkosta ja palkitsivat ryhmään osallistuneet nuoret diplomilla. Sen lisäksi TUKENA -hankkeen projektityöntekijä keräsi nuorilta suullisen palautteen haastatteleamalla heitä. Nuoret nostivat tärkeäksi tekijäksi sen, että jokaisen kokoontumiskerran ajankohta oli sovittu yhdessä ja jokaisen kokoontumiskerran yhteydessä oli pyydetty nuorilta heidän mielipidettään siitä, mistä he haluaisivat keskustella. Suuri merkitys oli myös sillä, että he kokivat voivansa auttaa muita maahanmuuttajia kertomalla omista alkuvaiheen kokemuksistaan Suomessa. He kertoivat pitävänsä tärkeänä, että palveluja suunniteltaessa huomioitaisiin myös heidän kokemuksiaan.

[Kehittäjäryhmään osallistuvat henkilöt ja tahot](#)

Kehittäjäryhmässä oli mukana seitsemän nuorta SOS-Lapsikylän kotoutumistyön kaikista toiminnoista; perheryhmäkodista, tukiasumiskodista sekä jälkihuollosta. Osa nuorista halusi jatkaa ryhmässä vielä muutettuaan pois SOS-Lapsikylän palveluista. Kehittäjänuorten ryhmän koollekutsujana toimi palvelujohtaja, ja ryhmän suunnittelussa ja toiminnassa oli mukana SOS-Lapsikylän psykologi. Palvelujohtajan tehtävänä oli lisäksi ylläpitää WhatsApp-ryhmää, jonka avulla ryhmän tiedotus pääosin hoidettiin. Palvelujohtajan ja psykologin mukaan työparina työskentely auttoi vastuun jakamisessa, jolloin ryhmän ohjaukseen ja toiminnan havainnointiin oli tarpeeksi aikaa.

Käsiteltävistä teemoista riippuen joskus ryhmässä oli mukana myös ohjaaja perheryhmäkodista tai jälkihuollosta. Toisinaan ryhmän toimintaan pyydettiin mukaan tulkki, mikäli ryhmässä käytiin läpi vaikeita käsitteitä, kuten SOS-Lapsikylän toimintaa organisaationa tai Euroopan muuttoliikeverkoston seminaaria.

Kehittäjänuorten toiminnan toteutus ja vaiheiden kuvaus

Kehittäjänuorten ryhmän kokoamisesta tiedotettiin aluksi kaikkia SOS-Lapsikylän perheryhmäkodissa ja tuetussa asumisessa asuvia lapsia ja nuoria. Kuusi nuorta kertoi olevansa kiinnostunut toiminnasta ja myöhemmin vielä yksi nuori halusi liittyä mukaan. Ryhmää koottaessa ei ollut vielä tiedossa, kuinka pitkään ryhmä tulee toimimaan.

Kehittäjänuorten ryhmä kokoontui 1-2 kuukauden välein ja toimi nykyisessä kokoonpanossaan noin vuoden ajan. Mikäli tapaaminen järjestettiin koulun jälkeen, tapaaminen kesti noin 1,5 h. Viikonloppuna tapaaminen saattoi kestää pidempään, enintään 3 h. Ryhmän tapaamisissa oli selkeä työskentelyaika, jota varten järjestettiin rauhallinen ja mukava tila. Aikaa varattiin aina myös yhteiselle ruokailulle. Nuorilla oli mahdollista vaikuttaa yhteisen ruoan suunnitteluun, joka tilattiin valmiiksi jokaiselle tapaamiskerralle. Kehittäjänuoria varten perustettiin oma WhatsApp-ryhmä yhteydenpitoa varten. Siinä tiedotettiin tapaamisten teemoista sekä sovittiin ja muistutettiin tapaamisen ajankohdasta.

Kehittäjänuorten ryhmässä käsiteltiin nuorten kokemuksia vastaanotosta ja alkuvaiheesta Suomessa. Tässä yhteydessä annettiin myös psykoedukaatiota hyvinvointiin liittyen. Lisäksi ryhmässä esiteltiin SOS-Lapsikylän toimintaa laajemmin, käytiin läpi perheeseen liittyviä asioita ja käsityksiä sekä jatko-oleskelulupiin liittyviä asioita. Nuoret nostivat esiin, että ryhmässä on käsitelty heille tärkeitä teemoja. Joidenkin teemojen käsittely oli haastavaa heille niiden esiin nostamien tunteiden takia. Nuoret oppivat omien sanojensa mukaan, että on tärkeää puhua myös niistä asioista, jotka saavat olon surulliseksi tai vihaiseksi, jotta ne eivät jää mietityttämään.

Lisäksi kehittäjänuorten ryhmä kommentoi etukäteen palvelujohtajan puheenvuoroa Euroopan muuttoliikeverkoston seminaarissa, jossa aiheena oli ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten hoiva, kotoutuminen ja osallisuus. Kaksi kehittäjänuorista esitti lyhyen puheenvuoron samassa seminaarissa 11.10.2018. Nuorten mielestä oli tärkeää, että heillä oli mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä aikuisten sekä työntekijöiden näkökulman lisäksi ja siten auttaa muita maahanmuuttajia Suomessa.

Kehittäjänuorten työskentelyssä hyödynnettiin erilaisia työskentelymalleja ja jokainen kerta suunniteltiin erilaisten teemojen ympärille. Työskentelyn apuna käytettiin esimerkiksi erilaisia Youtube-videoita, joissa vertailtiin suomalaisia ja muiden maiden tapoja sekä kulttuurisia piirteitä keskenään. Nuorten haaveita tulevaisuudesta kerättiin piirrosten sekä heistä kuvatun videon avulla. Lisäksi työskentelyssä käytettiin apuna tunnekortteja sekä nuorten keskinäistä pari- ja ryhmätyöskentelyä.

Kehittäjänuorten toiminnassa oli tärkeää, että työntekijät kestävät myös kritiikin esittämisen ja ovat valmiita keskustelemaan sekä ongelmista että tunteita herättävistä teemoista. Nuoret kertoivat, että kokivat voivansa puhua avoimesti ja he kokivat ryhmän ohjaajien kuunnelleen heitä. Kehittäjänuorten toimintaa ohjanneiden työntekijöiden mukaan tuttu ryhmä mahdollisti avoimen vuorovaikutuksen ja yhdistänyt nuoria. Joulukuussa 2018 nuorille tarjottiin mahdollisuutta päättää ryhmä, mutta nuoret yhdessä halusivat jatkaa ryhmän toimintaa, jota kehitettiin edelleen vuonna 2019.

Muuta huomioitavaa

Kehittäjänuorten ryhmä kokoontui SOS-Lapsikylän omissa tiloissa. Kehittäjänuorten toimintaan saatiin ulkopuolista rahoitusta toimintakulujen kattamista varten. Tapaamiskertojen suunnittelu, tilan järjestely, ruoan hankkiminen sekä nuorten tavoittaminen ja tiedottaminen ennen tapaamiskertoja vaati työaikaa sekä

sinnikkyyttä. On tärkeää, että kehittämisryhmän toimintaa pidetään arvokkaana ja koko organisaatio on valmis tukemaan toimintaa. Hyvä käytäntö dokumentoitiin tammikuussa 2019.

5.4. Tukiasumiskoti

Tavoite ja idea lyhyesti

SOS-Lapsikylän tukiasumiskoti oli tarkoitettu itsenäistymässä oleville 16-17 -vuotiaille nuorille. Nuoret asuivat tukiasumiskodissa itsenäisesti, mutta heidän tukena työskentelivät kaksi tukiasumisohjaajaa. Perheryhmäkodin ympärivuorokautinen päivystys oli myös nuorten tukena. Tukiasumiskodissa nuoret pystyivät harjoittelemaan itsenäiseen elämiseen liittyviä taitoja turvallisessa ympäristössä työntekijöiden tuella sekä valmistua myös psyykkisesti itsenäistymiseen.

Taustaa

Tukiasumiskoti toimi maaliskuusta 2017 joulukuuhun 2018 asti viihtyisässä rivitaloasunnossa Espoon Tapiolassa. Tukiasumiskoti oli tarkoitettu viidelle nuorelle, jotka olivat pääosin 17 -vuotiaita. Tukiasumiskodissa asuvien nuorten ohjauksesta, hoivasta ja kasvatuksesta vastasi kaksi ohjaajaa, jotka olivat molemmat työskennelleet alusta lähtien tukiasumiskodissa. Toinen ohjaajista oli työskennellyt SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodissa puolen vuoden ajan ennen tukiasumiskodin perustamista. Kaikki tukiasuntoon siirtyneet nuoret olivat hänelle tuttuja.

Tukiasumiskodin perustamiseen päädyttiin useista syistä. SOS-Lapsikylän kotoutumistyötä haluttiin laajentaa asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita silmällä pitäen ja samalla löytää nuorten vaiheittaista itsenäistymistä tukeva toimintamuoto. Osa perheryhmäkodissa asuvista nuorista kaipasi omaa tilaa perheryhmäkodin tarjoamia puitteita enemmän. Toimintaa ohjaavana periaatteena oli alusta lähtien pyrkimys luoda tukiasumiskodista nuorten koti. Tämän takia päätettiin, että ohjaajien toimistotila sijaitisi muualla. Etäisyys ohjaajien

toimistotilaan opetti nuorille kärsivällisyyttä ja kannusti heitä suunnittelemaan tarkemmin asioita, joihin he kaipasivat ohjaajien apua.

Käytännön arviointia

Tukiasumiskodin lähtökohtana oli tarjota nuorille kodinomainen asumisympäristö, jossa he pystyivät harjoittelemaan itsenäistymistä vaiheittain ennen kuin he täyttivät 18 vuotta ja muuttivat omaan asuntoon. Ohjaajien tuella tukiasunnossa asuneet nuoret loivat yhteiselle asumiselle säännöt. Tämä sai heidät pohtimaan yhteisasumiseen tarvittavia pelisääntöjä, ja nuoret sitoutuivat paremmin niiden noudattamiseen.

Haasteina tukiasumiskodissa asumisessa oli esimerkiksi nuorten eriävät näkemykset liittyen muun muassa siivoukseen ja siisteyskäsitteisiin. Tarpeen vaatiessa nuoret järjestivät yhdessä ohjaajien kanssa yhteisiä kokouksia. Ohjaajat pyysivät nuoria kertomaan, kuinka he halusivat ohjaajien auttavan haasteiden ratkaisemisessa. Yhtenä ratkaisevana tekijänä oli se, ettei valmiita ratkaisuja tarjottu. Nuoria ohjattiin löytämään yhteinen kompromissi asioiden ratkaisemiseksi, jolloin heillä oli mahdollisuus pitää kiinni sopimistaan säännöistä.

Pieni tiimi, kaksi ohjaajaa ja SOS-Lapsikylän kotoutumistyön palvelujohtaja, mahdollisti tiiviin ja joustavan yhteydenpidon nuorten asioissa eri toimijoiden välillä. Yhteistyöstä saatiin positiivista palautetta myös kunnan sosiaalityöstä vastaavilta sosiaalihoajaalta sekä sosiaalityöntekijältä. Yhteydenpito edustajien kanssa oli säännöllistä. Varsinainen yhteistyö edustajien kanssa oli vähäisempää, mutta tarvittaessa toimivaa. Nuorilta kerättiin toiminnan aikana palautetta yhteisten kokousten lisäksi muutaman kerran myös palautekyselyillä, joista saatu palaute oli positiivista.

Nuorten kyky ottaa vastuuta omasta toiminnastaan kasvoi ohjaajien mukaan tukiasumisen aikana. Tämä näkyi monin eri tavoin. Nuoret tekivät esimerkiksi ruokaostoksensa itsenäisesti ja laittoivat ruokaa yhdessä, minkä avulla he säästivät rahaa ja oppivat hallitsemaan omaa talouttaan paremmin. Rahan käyttöön liittyvät haasteet näkyivät nuorten arjessa, mutta niihin pystyttiin tarjoamaan tukea nopeasti. Osalla nuorista koulupoissaolot vähentyivät, koska yhtenä asumisen edellytyksenä oli koulunkäyntiin sitoutuminen.

Suurena etuna oli nuorten siirtyminen palvelusta toiseen SOS-Lapsikylän tarjoamien palvelujen sisällä. Yhtenäinen palveluketju mahdollisti nopean avun nuoren koko kotoutumisprosessin ajan. Nuoret siirtyivät SOS-Lapsikylän perheryhmäkodista tukiasumiskotiin, joiden ohjaajiin he olivat tutustuneet yhteisen toiminnan myötä. Lisäksi tukiasumiskodista itsenäistymisen jälkeen toinen tukiasumiskodin ohjaajista oli jatkanut nuorten jälkihuollon ohjaajana.

Käytäntöön osallistuvat henkilöt ja tahot

Tukiasumiskodissa työskenteli kaksi kaksivuorotyötä tekevää ohjaajaa, jotka olivat yhdessä SOS-Lapsikylän kotoutumistyön palvelujohtajan kanssa suunnitelleet työvuorot nuorten tarpeiden mukaisesti. Palvelujohtajalta saatu tuki oli tärkeää sekä toimintaa suunniteltaessa, että yhteisten toimintaperiaatteiden luomisessa. Palvelujohtaja ylläpiti WhatsApp-ryhmää tukiasumiskodissa asuville nuorille, järjesti henkilökohtaisia keskusteluja sekä piti säännöllisesti yhteisökokouksia, joissa olivat mukana kaikki tukiasumiskodissa asuvat nuoret. Nuorilla oli mahdollisuus saada tarvittaessa tukea SOS-Lapsikylän psykologilta. Tukiasumiskodin nuorilla oli ympärivuorokautinen päivystys SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodissa.

Käytännön apuna nuorille oli myös naapurissa sijaitseva SOS-Lapsikylän sijaishuollon puolella työskentelevä sijaisperhe, jonka luota nuorilla oli mahdollisuus lainata vara-avainta tarvittaessa. Tukiasumiskodissa asuvat nuoret sekä heidän ohjaajansa osallistuivat yhteiseen toimintaan, kuten leireille yhdessä SOS-Lapsikylän Espoon perheryhmäkodissa asuvien nuorten kanssa. Yhteinen toiminta antoi mahdollisuuden tutustua vapaamuotoisesti ja nuorten siirtyminen perheryhmäkodista tukiasumiskotiin oli sujuvaa.

Kaikki tukiasumiskodissa asuvat nuoret osallistuivat kahden viikon välein ryhmätoimintaan, jota järjesti kunnan sosiaaliohjaaja yhteistyössä tukiasumiskodin ohjaajien sekä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Aiemmin tärkeä rooli oli myös SOS-Lapsikylän lastensuojelun jälkihuollossa toimineella ohjaajalla. Hän järjesti SOS-Lapsikylän yhteisötilassa kerran viikossa yhteisen illallisen, jonne olivat tervetulleita kaikki SOS-Lapsikylän toiminnan piirissä olevat nuoret, olivatpa he sitten tukiasumiskodin tai jälkihuollon nuoria. Nuoret kokivat yhteisen aterian ja yhdessäolon kodinomaisena huolenpitona, joka rinnastuisi kenties parhaiten kokemukseen ”mummolassa käynnistä”. Yhteiselle illalliselle osallistui myös lastensuojelun piirissä olevia jälkihuoltonuoria. Yhteinen ruokailuhetki mahdollisti rennon keskustelun sekä erilaisten nuorten tutustumisen toisiinsa.

Tukiasumiskodin toiminta käytännössä

Tukiasumiskodin palveluun sisältyivät nuorelle laadittava asumisen suunnitelma, tukikäynnit nuoren luona arkisin ja viikonloppuisin, koulunkäynnin tukeminen, vapaa-ajan toimintaan aktivoiminen, psykososiaalinen tuki, palveluohjaus, nuoren itsenäistymiskehityksen ja arjen taitojen tukeminen sekä omaohjaajan tuki. Nuorten siirtyminen tukiasumiskotiin tapahtui ohjatusti. Alkuvaiheessa arvioitiin nuorten valmiuksia siirtyä perheryhmäkodista tukiasumiskotiin. Valmiuksia arvioitiin viiden kriteerin kautta, joita olivat koulunkäynti, psyykkinen vointi, sääntöjen noudattaminen, päihteettömyys ja väkivallattomuus. Päätöksen muutosta tukiasumiskotiin tekivät nuoren kanssa yhteistyössä SOS-Lapsikylän kotoutumistyön palvelujohtaja sekä kunnan sosiaalityöntekijä. Ennen muuttoa nuoren kanssa tehtiin kirjallinen sopimus tukiasumiskodissa asumisesta.

Tukiasumiskodin toiminnan alkuvaiheessa kaikki nuoret siirtyivät yhtenä ryhmänä perheryhmäkodista tukiasumiskotiin. Myöhemmin sitä mukaa, kun nuoret täyttivät 18 vuotta ja muuttivat omiin asuntoihinsa, uudet nuoret muuttivat tukiasumiskotiin yksitellen. Tukiasumiskodissa asuvat nuoret olivat pääosin 17 -vuotiaita, joiden arvioitiin hyötyvän itsenäisemmästä asumisesta. Keskimäärin nuoret asuivat tukiasumiskodissa 4-7 kuukautta ennen kuin he muuttivat omaan asuntoon. Ohjaajien arvion mukaan puoli vuotta oli keskimäärin riittävä aika nuorelle omaksua tarvittavia itsenäiseen asumiseen liittyviä taitoja. Toimintaa ohjaavana periaatteena oli alusta lähtien kodinomaisuus. Tukiasumiskoti oli nuorten koti ja oli ollut tärkeää, että ohjaajat kunnioittivat sitä, mutta asettivat nuorille tarvittaessa rajat. Kodinomaisuus näkyi esimerkiksi siten, että ohjaajat sopivat nuorten kanssa etukäteen ajat, jolloin he kävivät tukiasumiskodissa ja soittivat ovikelloa sisään mennessään.

Yksi suurimmista muutoksista tukiasumiskotiin muuttaessa liittyi itsenäiseen kodinhoitoon. Nuorten oli otettava vastuuta ruoan ostamisesta, ruoanlaitosta sekä yhteisten tilojen että oman huoneen siivouksesta. Nuorten vaihtuessa ja uuden nuoren muuttaessa tukiasumiskotiin haasteet näissä asioissa tulivat erityisesti näkyviin. Asunnossa oli neljä makuuhuonetta, jolloin osa nuorista jakoivat huoneen. Tukiasumiskodissa oli jonkin verran haasteita myös kotiintuloaikojen noudattamisessa sekä koulunkäynnissä, mutta niiden ratkaisemisessa oli apuna se, että nuorten oli helpompi sitoutua itse laatimiinsa sääntöihin. Lisäksi nuoret olivat motivoituneita asumaan tukiasumiskodissa, jolloin he myös halusivat olla luottamuksen arvoisia. Yön yli kestävästä poissaoloista oli sovittava erikseen ja nuoret pystyivät yöpymään vain paikoissa, jonne ohjaajat

olivat tehneet kotikäynnin. Yleensä nuoret vierailivat omien ystäviensä luona. Nuorten oli ilmoitettava aina etukäteen tekstiviestillä vierailusta.

Ohjaajat tapasivat nuoria sekä tukiasumiskodissa että sen ulkopuolella. He työskentelivät usein väli- tai iltavuoroissa. Ohjaajien roolina oli tukea nuorta erilaisten asioiden hoitamisessa sekä seurata, kuinka asuminen sujuu. Yhteydenpito nuorten ja ohjaajien välillä oli joustavaa. Nuoret pystyivät soittamaan ohjaajille työvuorojen aikana tai laittamaan viestin milloin tahansa, mikäli siihen on tarvetta. Ohjaajat vastasivat viesteihin työajan puitteissa. Ohjaajilla oli mahdollisuus suunnitella itse työvuorojaan niin, että ne tarvittaessa joustivat nuorten tarpeiden mukaan.

Nuoret osallistuivat säännöllisiin palvelujohtajan koolle kutsumiin yhteisökokouksiin, joissa käsiteltiin yhteisöllisyyttä, itsenäistymisprosessia sekä nuorten näkökulmia ja toiveita. Sen lisäksi tukiasumiskodin ohjaajat järjestivät tarvittaessa yhteisiä kokouksia, joissa käsiteltiin yhteisasumiseen liittyviä asioita. Kaikki tukiasumiskodissa asuvat nuoret osallistuivat itsenäistymisnuorille tarkoitettuun ryhmään kahden viikon välein. Ryhmään osallistui nuoria sekä tukiasumiskodista että perheryhmäkodista. Ryhmä toteutettiin yhteistyössä kunnan sosiaaliohjaajan sekä tukiasumiskodin ja perheryhmäkodin ohjaajien kanssa. Ryhmässä vieraili myös eri alojen ammattilaisia kuten esimerkiksi suuhygienisti, seksuaaliterapeutti sekä poliisi.

Tukiasumiskodissa asuessa nuorta valmisteltiin itsenäiseen asumiseen ja harjoiteltiin yhdessä itsenäistymiseen liittyviä taitoja. Osana itsenäistymistä oli tärkeää huomioida myös nuoren psyykinen valmistautuminen yksin asumiseen. Tukiasumiskodin ohjaajien mukaan keskeistä oli opettaa nuorta pyytämään apua tarvittaessa sekä antaa nuorelle rohkeutta selvittää erilaisia arkeen liittyviä asioita. Tärkeässä osassa päivittäisten taitojen harjoittelussa olivat verkkopankkitunnusten käytön harjoittelu, joiden avulla lähes kaikki sähköiset palvelut toimivat. Osalle nuorista verkkopankkitunnuksia ei kuitenkaan voitu hankkia pankkien vaihtelevien käytäntöjen vuoksi, joka on asettanut nuoret eriarvoiseen asemaan. Nuoren itsenäistymiseen liittyvä suunnitelma laadittiin yhteistyössä kunnan sosiaaliohjaajan kanssa ja tukiasumisyksikön ohjaaja seurasi taitojen karttumista yhdessä nuorten kanssa. Myös sosiaalityöntekijä oli mukana yhteistyössä.

Tukiasumiskodin toiminta perustui SOS-Lapsikylän kotoutumistyön yhteisille arvoille ja visiolle. Nähtiin tärkeäksi, että myös tukiasumiskodin nuoret olivat osa yhteisöä, ja heillä oli mahdollisuus pitää yhteyttä sekä perheryhmäkotiin että tukiasumiskotiin myös jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen. Suomessa vietetyn ajan muistelemisen ja yhteinen keskustelu nuorten kanssa oli tärkeä osa yhteisöllisyyden rakentamista ja nuoren identiteetin kehittymistä. Se vahvisti myös nuoren omaa henkilökohtaista tarinaa ja antoi mahdollisuuden peilata omaa kasvua ja kehitystä.

Nuoret osallistuivat myös erilaisiin tapahtumiin SOS-Lapsikylän edustajana ja olivat mukana esimerkiksi Maailma kylässä- ja KYTKE-festareilla järjestämässä erilaista ohjelmaa esittelypisteiden yhteydessä. Lisäksi nuoret toimivat muuttoapuna SOS-Lapsikylän muuttaessa Tapiolasta Niittykumpuun. Kaksi nuorista työskenteli kesätoissa SOS-Lapsikylän keskustoimistolla kiinteistöpäällikön alaisuudessa.

Lisäksi SOS-Lapsikylä järjesti kaikille toimintansa piirissä oleville nuorille yhteisiä työnhakuviikonloppuja, joissa SOS-Lapsikylän tukiperhetoiminnan ja sijaishuollon puolella työskentelevät sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja auttoivat työnhaussa. SOS-Lapsikylän sijaisperheiden asuntojen sijaitessa aiemmin lähempänä tukiasumiskotia sijaisperheiden lapset saattoivat poiketa spontaanisti ja pyytää tukiasumiskodin nuoria pelaamaan jalkapalloa yhdessä. Yhteinen toiminta koettiin tärkeäksi.

Muuta huomioitavaa

Tukiasuntoon hankittiin nuoria varten sopivat kalusteet ja se vastasi tavallista suomalaista kotia, jolloin nuorille on muodostunut kuva siitä, millaista asuminen Suomessa on. Tukiasumiskodin toiminta päättyi joulukuussa 2018, mutta kaksi nuorista jäi asumaan asuntoon jälkihuollon asiakkaana heidän täytettyään 18 vuotta. Hyvä käytäntö dokumentoitiin tammikuussa 2019.

Tukiasumiskodin toiminta pohjautui SOS-Lapsikylän yhteiselle visiolle ”Jokainen lapsi kasvaa perheessä rakastettuna, arvostettuna ja turvassa”. SOS-Lapsikylän kotoutumistyön tavoitteena on auttaa ilman huoltajaa Suomeen tulleita lapsia integroitumaan siten, että he kokevat olevansa tasa-arvoisia yhteiskunnan jäseniä ja omaavat suomalaisessa koulu- ja työelämässä sekä kulttuurissa tarvittavat tiedot ja taidot. Käytännön työn tavoitteena ohjaajilla on ollut ohjata nuoria itsenäisiksi toimijoiksi, jotka osaavat pyytää neuvoa tarvitessaan ja kokevat suhteen ohjaajiin merkitykselliseksi.

5.5. Itsenäistyvien nuorten ryhmä

Tavoite ja idea lyhyesti

Itsenäistyvien nuorten ryhmä oli säännöllisesti kokoontuva ryhmä perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön itsenäistymässä oleville 17 vuotta täyttäneille nuorille. Ryhmän tarkoituksena oli antaa tietoa nuorille itsenäiseen elämään liittyen sekä harjoitella siihen liittyviä taitoja yhdessä keskustellen sekä erilaisia toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä.

Taustaa

Itsenäistyvien nuorten ryhmät alkoivat Espoossa keväällä 2017 ja toimivat yli kahden vuoden ajan. Keväällä 2017 Espoossa sijaitsi useita perheryhmäkoteja ja tukiasumisyksiköitä, joista oli itsenäistymässä useita nuoria samanaikaisesti, jolloin tarve itsenäistyvien nuorten yhteiselle ryhmätoiminnalle nähtiin suurena. Itsenäistyvien nuorten ryhmien suunnittelusta vastasivat Espoon kaupungilla työskentelevät sosiaaliohjaajat, jotka ohjasivat ryhmiä työpareittain eri asumisyksiköissä työskentelevien ohjaajien kanssa. Toiminta alkoi ensin tukiasumisyksiköissä, joista se laajeni myöhemmin perheryhmäkoteihin.

Ryhmätoimintaa suunniteltiin vähitellen ja materiaalia kehitettiin vastaamaan ilman huoltajaa tulleiden nuorten tarpeita. Erityistä koulutusta ryhmien ohjaamiseen ei ollut, mutta siitä olisi varmasti ollut hyötyä. Keväällä 2018 maahanmuuttajapalveluissa ollut sosionomi (AMK)-opiskelija keräsi ja kokosi materiaaleista paketin, jossa oli erilaisia aihealueita nuorten itsenäistymiseen liittyen. Materiaalia hyödynnettiin sekä ryhmiä ohjatessa että jakamalla tietoa myös omaohjaajien nuorten kanssa tehtävän työn tueksi perheryhmäkoteihin.

Itsenäistyvien nuorten ryhmiä toteutettiin sekä kolmannen sektorin toimijoiden että kunnan ylläpitämissä asumisyksiköissä Espoossa. Ryhmän koko vaihteli sekä asumisyksikön nuorten tarpeista että ryhmän koosta riippuen. Alkuvaiheessa tukiasumisyksiköissä toteutetuissa suuremmissa ryhmissä painottuivat suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvät teemat. Sitten perheryhmäkodissa asuvista nuorista kootut ryhmät olivat pienempiä ja niissä käsiteltiin raha-asoiden hoitamiseen, asumisen taitoihin, terveyteen ja koulutukseen liittyviä teemoja yhdessä keskustellen. Ryhmiä toimi sekä tukiasunnoissa että perheryhmäkodeissa.

Osallistujat

Ryhmää ovat ohjanneet Espoon kaupungin sosiaaliohjaaja ja asumisyksikön ohjaaja. Ryhmään osallistuivat kerrallaan saman yksikön nuoret, jolloin nuorten kynnys osallistua ryhmään oli matala ja ryhmän järjestämiseen oli helpompi löytää kaikille nuorille sopiva paikka. Ryhmäkoko vaihteli 1-10 nuoren välillä, mutta yleensä ryhmiin on osallistunut keskimäärin 4-5 nuorta.

Ryhmien sisällön suunnitteli sosiaaliohjaaja, mutta jokaisen ryhmän sisältö sekä teemat valittiin yhteistyössä asumisyksikön ohjaajan kanssa. Ensimmäisen ryhmäkerran yhteydessä kartoitettiin myös nuorten toiveet sekä erityiset kysymykset teemoihin liittyen. Tulkkeja ei ryhmissä yleensä käytetty, koska nuoret kokivat suomen kielen taitojensa olleen riittävät. Tarpeen vaatiessa tulkki kuitenkin otettiin mukaan, mikäli nuoren kielitaito ei ollut riittävä. Asumisyksikön ohjaaja järjesti myös pientä tarjottavaa ryhmäkertojen yhteyteen. Heidän vastuullaan oli pääosin nuorten motivointi ryhmään osallistumiseksi. Maahanmuuttajapalveluiden sairaanhoitajat järjestivät myös yksittäisille ryhmäkerroille ohjelmaa.

Toteutus ja vaiheiden kuvaus

Itsenäistyvien nuorten ryhmien tavoitteena oli tarjota 17 vuotta täyttäneille nuorille tietoa itsenäistymiseen liittyvistä teemoista ja samalla herätellä nuoria ottamaan esiin mieltä askarruttavia kysymyksiä. Lisäksi tavoitteena oli lisätä nuorten ymmärrystä suomalaisen yhteiskunnan järjestelmistä asumiseen sekä raha-asioihin liittyen täydentämällä koulun antamia tietoja.

Itsenäistyvien nuorten ryhmä muodostui neljän kerran kokonaisuudeksi, joka kokoontui kerran kuukaudessa samassa paikassa samaan aikaan. Yleensä tapaamisaika oli arki-iltapäivisin koulun jälkeen. Yhden ryhmäkerran kesto vaihteli tunnista puoleentoista tuntiin. Ryhmään osallistuvat nuoret olivat etukäteen tuttuja ryhmää ohjanneille sosiaaliohjaajalle sekä perheryhmäkodin ohjaajalle, jolloin tutustumiseen ei tarvinnut varata paljoakaan aikaa. Ryhmien keskeiset teemat olivat 1) raha-asiat, 2) asuminen, 3) terveys ja hyvinvointi sekä 4) koulutus ja työnhaku.

Raha-asioihin liittyen käsiteltiin yhteiskunnan antamia tukia ja niiden myöntämisperusteita, työmarkkinatukea, omaa budjettia, laskujen maksamista sekä pikavippien riskejä. Teemoihin perehdyttiin esimerkiksi tekemällä jokaisen nuoren kanssa oman talouden suunnitelmaa, johon sisällytettiin myös kotiin tehtäviä hankintoja. Linkki ryhmäkerran materiaaleihin löytyy [tässä](#).

Asumiseen liittyviä teemoja olivat asunnon haku, vuokra- ja sähkösopimus, asunnon turvallisuuteen ja kunnossapitoon liittyvät asiat sekä kierrätys. Teemoja käsiteltiin keskustelun sekä esitysten lisäksi myös opetusvideoiden avulla. Teemoihin liittyviä käsitteitä tehtiin tutuksi harjoittelemalla niitä sanaselitysbingon avulla. Kierrätykseen liittyviä teemoja harjoiteltiin myös pelin avulla. Asumiseen liittyvällä kerralla keskusteltiin myös mahdollisista kulttuurieroista ja asumisesta kerrostalossa. Linkki ryhmäkerran materiaaleihin löytyy [tässä](#).

Terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä teemoja käsiteltiin yhteistyössä Maahanmuuttajapalveluiden sairaanhoitajien pitämässä terveysinfoissa, joissa keskusteltiin omahoidosta sairauden aikana, ajanvarauksesta terveyskeskukseen sekä muihin terveyspalveluihin, kuten Nupoliin, itsehoitolääkkeiden ja reseptilääkkeiden eroista sekä terveellisestä ruokavaliosta. Lisäksi ryhmissä harjoiteltiin puhelun soittamista terveyskeskuksen ajanvaraukseen tai hätäkeskukseen. Linkki ryhmäkerran materiaaleihin löytyy [tässä](#).

Koulutukseen ja työnhakuun liittyvillä ryhmäkerroilla käsiteltiin esimerkiksi erilaisia koulutuspolkuja, koulutukseen hakemista sekä työnhakua. Linkki ryhmäkerran materiaaleihin löytyy [tässä](#).

Jokaisen kerran päätteeksi nuorilta pyydettiin lyhyesti palautetta kerrasta ja pyritti löytämään vastaukset nuorilta heränneisiin kysymyksiin. Ryhmäkertojen sisältö ja järjestys vaihtelivat sen mukaan, mikä nuorille oli ajankohtaista. Tapaamiskerrat suunniteltiin siten, että jokainen kerta oli itsenäinen kokonaisuus, vaikka nuoret pyrittiin sitouttamaan osallistumaan jokaiselle ryhmäkerralle. Jokainen ryhmäkerta sisälsi tietopaketin tapaamiskerran teemaan liittyen, keskustelua sekä erilaisia toiminnallisia harjoituksia nuorten taitojen kartuttamiseksi. Ryhmätoimintaan osallistuminen oli nuorille osa itsenäistymisen prosessia, jonka myötä nuoren oma vastuu ja velvollisuudet lisääntyivät.

Käytännön arviointia

Hyvän käytännön kirjaamisen yhteydessä haastateltu nuori nosti esiin itsenäistyvien nuorten ryhmän tärkeimpänä teemana asumisen. Hänen mielestään oli ollut tärkeää, että ryhmässä käsiteltiin asumiseen liittyviä käytännön asioita kuten kotivakuutusta ja vuokravakuutta. Hänen mielestään oli ollut tärkeää puhua yksin asumisesta myös siksi, että nuoret asuivat aina myös kotimaassaan vanhempien kanssa, eivät koskaan yksin eivätkä he olleet tottuneet esimerkiksi valmistamaan ruokaa itselleen. Nuoren mielestä ryhmässä oli käsitelty kaikkia teemoja monipuolisesti, mutta esimerkiksi vuokra-asumisen säännöistä olisi voinut keskustella vielä enemmän. Nuoren mielestä haastavaa oli se, että joissakin vuokra-asunnoissa ollaan tarkempia erilaisten sääntöjen, esimerkiksi hiljaisuuden suhteen. Ryhmän tapaamiset olivat sujuneet hyvin, joskin toisinaan olisi voitu käyttää tulkkia selittämään joitakin vieraita sanoja tai käsitteitä. Ryhmän tapaamiset oli järjestetty hyvin ja tapaamispaikkaan oli helppo liikkua. Kehittämisehdotuksena nuori ehdotti, että ryhmä voisi kestää lyhyemmän ajan, mutta kokoontua useammin esimerkiksi kerran viikossa kuukauden ajan.

Muuta huomioitavaa

Itsenäistyvien nuorten ryhmän järjestämisessä on tärkeää, että se ajoitetaan oikein nuorten kiinnostuksen kohteiden ja nuorten elämässä tapahtuvien muutosten mukaan, jolloin myös nuorten motivointi ryhmään on helpompaa. Ryhmän järjestäminen on helpompaa, mikäli ryhmätoiminta on suunniteltu osaksi perheryhmäkodin rakenteita ja osaksi nuorten itsenäistymistä ja sille on koko työyhteisön tuki.

Ryhmää suunnitellessa kannattaa huomioida nuorten yksilölliset toiveet ja tarpeet mahdollisuuksien mukaan. Tila voi olla erillinen toimistotila, jolloin nuorten on helpompi keskittyä ryhmän teeman käsittelyyn mutta heidän voi olla haastavampaa päästä paikalle. Kodinomaisessa tilassa esimerkiksi perheryhmäkodin olohuoneessa tapahtuva ryhmä madaltaa nuorten kynnystä osallistua ryhmään ja siihen on helppo osallistua vapaamuotoisesti, mutta toisaalta teemaan keskittyminen voi olla haastavaa.

Lisäksi tarvitaan kannettava tietokone materiaalien esittelyä varten sekä esimerkiksi erilaisia pelejä tai videoita aiheisiin liittyen. Hyödyllisiä materiaaleja ovat tuottaneet esimerkiksi Nuorisواسuntoliitto ry eli NAL. Materiaalit ovat löydettävissä osoitteesta <http://www.nal.fi/materiaalit/> ja opetusvideot löytyvät täältä <http://www.nal.fi/materiaalit/videot/>. Hyvä käytäntö dokumentoitiin heinäkuussa 2019.

5.6. Nuoren toimintakykyarvio yhteistyössä koulun ja perheryhmäkodin kanssa

Tavoite ja idea lyhyesti

Nuoren toimintakykyarvion tavoitteena oli muodostaa kokonaisvaltainen näkemys nuoren toimintakyvystä yhdessä nuoren itsensä, opettajan, omaohjaajan sekä muiden nuoren arjessa toimivien ammattihenkilöiden kanssa.* Perheryhmäkodissa tehtävässä työssä sitä voitiin hyödyntää myös nuoren ja omaohjaajan välisen työskentelyn syventämisessä sekä hoito- ja kasvatussuunnitelman apuna.

Taustaa

Perheryhmäkodissa asuva nuori oli opiskellut peruskoulussa jo kolmen vuoden ajan ja vähitellen nuoren oppimisvaikeudet olivat tulleet esiin. Koulun oppilashuoltotyöryhmä oli puolentoista vuoden ajan pyrkinyt selvittämään oppimisvaikeuksien syitä. Koulupsykologi oli tehnyt nuorelle arvioinnin vuotta aiemmin, mutta nuoren erilaisen kulttuuritaustan vuoksi Suomessa käytössä olevia arviointimenetelmiä oli ollut haastavaa soveltaa eivätkä ne yksinään riittäneet nuoren haasteiden selvittämiseen.

Koulupsykologi oli tutustunut toimintakykyarvio.fi-sivustoon, joka on kehitetty Oppimis- ja ohjauskeskus Valterissa erityisesti peruskouluikäisille lapsille ja nuorille. Opettajan arvion mukaan nuorella oli haasteita arvioida omia taitojaan realistisesti. Perheryhmäkodissa ohjaajat olivat myös kohdanneet haasteita toimiessaan nuoren kanssa ja välillä nuorella oli paljon poissaoloja koulusta eikä hän viihtynyt koulussa. Toimintakykyarviota päätettiin käyttää oppimisvaikeuksien selvittämisen apuna ja jotta sen avulla nuorelle osattaisiin tarjota parhaita mahdollista tukea. Siten myös nuoren oli helppo suostua sen tekemiseen.

Toimintakykyarvio on verkkopohjainen arviointityökalu, jonka avulla nuori, omaohjaaja, edustaja ja muut ammattihenkilöt arvioivat nuorta yhdessä nykytilanteen perusteella. Toimintakykyarvio kuvaa esimerkiksi oppimiseen, koulunkäyntiin, vuorovaikutukseen ja hyvinvointiin liittyviä toimintakyvyn asioita. Sen lisäksi valittavissa on täydentäviä osioita laajentamaan toimintakyvyn kuvausta. *¹

Käytäntöön osallistuvat henkilöt ja tahot

Toimintakykyarvio laadittiin yhteistyössä nuoren, opettajan, omaohjaajan ja muiden nuoren kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden kanssa. Esimerkkitalanteessa nuoren toimintakykyarvion täyttivät nuori itse, luokanopettaja, koulunkäyntiavustaja, kaksi omaohjaajaa, edustaja ja kaksi perheryhmäkodissa työskentelevää ohjaajaa, jotka eivät tunne nuorta yhtä läheisesti kuin omaohjaajat.

Esimerkkitalanteessa nuoren toimintakykyarvion täytti nuori itse yhdessä omaohjaajan kanssa ja paikalla oli myös tulkki kääntämässä kysymyksiä. Oli tärkeää, että nuorella oli mahdollisuus tehdä tarkentavia kysymyksiä ja pohtia niiden merkitystä yhdessä omaohjaajan kanssa, jotta väärinymmärryksiltä vältyttiin. Tulkin ammattitaitoon on syytä kiinnittää huomiota, jotta arvioitavat asiat tulevat oikein käännettyä ja ymmärrettyä.

Toimintakykyarvion toteuttaminen käytännössä

Koulupsykologin suosituksesta nuoren opettaja, nuori itse, omaohjaajat sekä nuoren edustaja sopivat yhdessä toimintakykyarvion tekemisestä. Sen avulla pyrittiin kartoittamaan nuoren toimintakykyä sekä niitä

* Hyvän käytännön kuvauksessa esiintyvät lainaukset löytyvät sivustolta toimintakykyarvio.fi.

osa-alueita, millä nuori tarvitsee apua. Yhteyshenkilöksi sovittiin nuoren opettaja, joka pyysi toimintakykyarvio.fi -sivustolta arviota.

Toimintakykyarvion tekijä (joka voi olla esimerkiksi ohjaaja tai opettaja, mutta tässä tapauksessa opettaja) aloitti tulostamalla www.toimintakykyarvio.fi -sivustolta ”Suostumus toimintakyvyn arviointiin” –lomakkeen edustajan ja nuoren allekirjoituksia varten. Kun lupa-asiat olivat kunnossa, toimintakykyarvion tekijä kirjautui palveluun, loi uuden toimintakykyarvion ja valitsi nuoren ikätasoa ja toimintakykyä vastaavan kysymyspatteriston sekä nuoren toimintakyvyn kannalta merkitykselliset osa-alueet. Tämän jälkeen hän lähetti toimintakykyarviot sähköisesti vastaajille eli nuorelle, omaohjaajille, edustajalle ja muille nuoren toimintakyvyn parhaiten tunteville ammattihenkilöille, jonka kautta he kävivät vastaamassa kysymyksiin. *²

Toimintakykyarvion tekeminen vei aikaa omaohjaajalta noin 30 minuuttia. Nuori teki toimintakykyarvion yhdessä omaohjaajan ja tulkin kanssa, jolloin aikaa kului tunnin verran. Kysymyksiä oli yhteensä 73. Jokaista nuoren antamaa vastausta oli mahdollista selkeyttää tarkentavalla vastauksella. Toimintakyvyn arvioinnissa käytettiin arviointiasteikkoa 0-4, jossa määritellään tuen tarvetta kyseisessä tehtävässä tai toimessa. Vastausvaihtoehdot olivat: 0 = Suoriutuu itsenäisesti, 1 = Tarvitsee vain vähän tukea, 2 = Tarvitsee kohtalaisen paljon tukea, 3 = Tarvitsee paljon tukea, 4 = Ei kykene tähän tai X vaihtoehdon voi valita, mikäli ei osaa tai halua arvioida kyseistä toimintakykyyn liittyvää asiaa. Värikoodit selkeyttivät vastausvaihtoehtoja. *

Vastaajat eivät näe toistensa vastauksia vaan toimintakykyarvio.fi -sivusto laati kaikkien vastauksista yhteenvedon, joka lähetettiin yhteyshenkilölle. Toimintakykyarviotyökalu kokosi automaattisesti vastauksista erilaisia näkymiä toimintakyvystä. Nuoren sekä hänen lähiympäristönsä arvioista saadaan näin laaja-alainen ja monipuolinen näkemys nuoren toimintakyvystä, sen vahvuuksista ja haasteista. Kun merkitykselliset asiat (vahvuudet ja tuen tarpeet) on saatu näkyväksi, on tärkeää yhteisen keskustelun kautta luoda suuntaviivoja jatkoa varten. Keskusteluun voivat osallistua esimerkiksi toimintakyvyn kuvaamiseen osallistuneet henkilöt. Keskustelun tueksi toimintakykyarviosta saadaan erilaisia näkymiä kuvaamaan toimintakykyä. Keskeisimmät asiat voi viedä koosteeseen. *

Tässä tapauksessa toimintakykyarvion tekeminen ajoittui loppukevääseen ja koulujen päättymiseen. Arviota hyödynnettiin perheryhmäkodissa tehtävässä työssä välittömästi ja koulussa se huomioitiin nuoren oppimisen tukemisessa nuoren siirtyessä toiselle luokalle uuden opettajan opetukseen.

Käytännön arviointia

Toimintakykyarviointi antoi paljon tietoa kaikille sen tekemiseen osallistuneille osapuolille. Toimintakykyarvio tehtiin nuorelle toukokuussa ja sen avulla pyrittiin tekemään arvio nuoren sen hetkisestä tilanteesta ja keräämään tarvittavat tiedot nuoren siirtyessä uudelle luokalle syksyllä. Nuorelle toimintakykyarviointi oli hyvä itsearviointin pohja. Vaikka toimintakykyarvio on kehitetty ennen kaikkea kouluympäristöä ja oppimisen haasteiden tunnistamista ja niiden tukemista varten, se antoi paljon tietoa myös perheryhmäkodin ohjaajille.

Perheryhmäkodissa työskentelevälle nuoren omaohjaajalle toimintakykyarvioinnin tekeminen yhdessä nuoren kanssa antoi välittömästi tietoa niistä asioista, mitkä nuori itse koki haastaviksi arjessaan. Toimintakykyarviossa olevien vaihtoehtojen avulla nuori pystyi esimerkiksi itse kuvaamaan tarvitsevansa paljon apua kellonaikojen tunnistamisessa tietyissä tilanteissa. Nuori kertoi pystyvänsä hahmottamaan kellonajat sekä ajankäytön normaalielämässä. Stressaavissa tilanteissa, joissa on paljon hälinää, hän koki

* Hyvän käytännön kuvauksessa esiintyvät lainaukset löytyvät sivustolta toimintakykyarvio.fi.

unohtavansa ajan kulumisen ja keskittyminen heikkeni. Lisäksi toimintakykyarvion perusteella tuli esimerkiksi ilmi, että nuori viettää koulupäivät yksin. Nuori kertoi toimintakykyarvion avulla myös jännittävänsä paikkoja, joissa on paljon muita ihmisiä. Perheryhmäkodin ohjaajille tämä ei kuitenkaan ollut näkynyt aikaisemmin, koska nuori liikkui paljon perheryhmäkodin ulkopuolella julkisilla liikennevälineillä sekä kävi erilaisissa tapahtumissa.

Nuoren itsensä tekemän toimintakykyarvion perusteella selvisi koulutehtäviin, tunteiden säätelyyn ja rahankäyttöön liittyviä konkreettisia haasteita, jotka olivat olleet jo tiedossa omaohjaajalla, mutta jotka tämän myötä myös nuori itse tunnisti omiksi haasteikseen. Nuorella oli paljon haaveita myös tulevaisuuden suhteen, joista osan nuori tunnisti epärealistisiksi tämän hetkisen elämäntilanteensa perusteella. Toimintakykyarvio antoi kokonaisvaltaisen kuvan nuoren tilanteesta. Arvion käyttötarkoitus oli selkeä, jolloin sen konkreettinen hyöty myös nuorelle itselleen oli helposti ymmärrettävissä. Toimintakykyarvion tekeminen oli helppoa nuorelle selkeiden ja yksiselitteisten kysymysten avulla, joissa on kuvia helpottamassa kysymysten ymmärtämistä. Vastausvaihtoehtoja selkeyttivät värikoodit. Kysymysten asettelu sekä käytetyt sanamuodot olivat hienotunteisia eivätkä kysymykset olleet leimaavia.

Yhdessä nuoren kanssa tehtyä toimintakykyarviota hyödynnettiin välittömästi perheryhmäkodissa tehtävässä omaohjaajan ja nuoren välisessä ohjaussuhteessa monin tavoin. Se auttoi esimerkiksi ennakoimaan nuorelle haastavia tilanteita. Pidemmällä ajalla arvioitaessa tuli ilmi, että toimintakykyarviointin myötä nuoren kyky sanoittaa hänelle haastavia tilanteita helpottui. Nuori on pystynyt kertomaan ohjaajille selkeämmin, miksi hän kokee jotkin tilanteet haastaviksi, jolloin hänelle on myös mahdollista tarjota tukea näihin tilanteisiin.

Arvio konkretisoi yksityiskohtaisemmin nuoren toimintakykyä kuin vapaamuotoinen haastattelu. Jatkossa toimintakykyarviota voisi hyödyntää enemmän esimerkiksi osana hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ja käyttää nuoren itsearviointiin perheryhmäkodissa. Valmiit kysymykset helpottavat asioiden puheeksi ottoa teemoista, joista on muutoin hankala saada yksityiskohtaista tietoa.

Muuta huomioitavaa

Toimintakykyarvio on ilmainen palvelu, jota ylläpitää ja hallinnoi Oppimis- ja osaamiskeskus Valteri. Palvelu on kehitetty osana Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaa Tervareitti -hanketta. Toimintakykyarvion tekemisen tarkoitus on tukea oppimista ja koulunkäyntiä ja sen käyttö on ilmaista. Hyvä käytäntö dokumentoitiin elokuussa 2019 ja sitä täydennettiin tammikuussa 2020.

6. HOITOPOLUT

“Joskus on hankalaa, jos nuorilta itseltään kysytään heidän hyvinvoinnistaan. Nuorilla voi olla ”sisäisiä ongelmia”, joista he eivät itse tiedä. Esimerkiksi nuori aina ei itse tiedä mistä paha olo johtuu.” -Asiakasraatiin osallistunut nuori

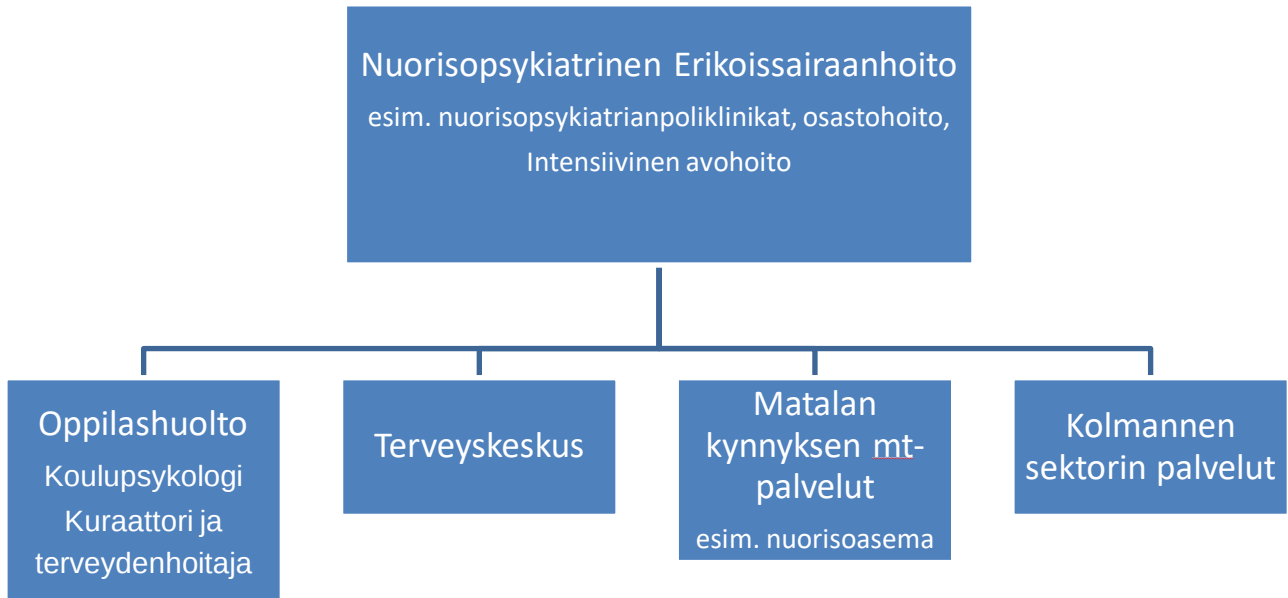
Yleistä

Nuorille on kuntakohtaisesti tarjolla erilaisia perustason mielenterveyspalveluita. Osa niistä on lakisääteisiä ja toteutuu samalla tavalla kunnasta riippumatta. Tällaisia ovat esimerkiksi oppilashuolto tai terveyskeskuspalvelut. Lisäksi kunnat järjestävät itse nuorille erilaisia muita mielenterveyspalveluita esimerkiksi nuorisoasemien tai psykiatriansairaanhoitajien vastaanottoja. Perustason palvelut ovat niin sanottua matalan kynnyksen palvelua, johon voi hakeutua suoraan ilman lähetettä. Lisäksi niissä on vaihtelevia käytäntöjä esimerkiksi ikärajojen suhteen. Asiakkaiden yläikäraja vaihtelee 22 ja 29 vuoden välillä.

Hankkeen toiminta-alueen erikoissairaanhoidon palvelut nuorille tuottaa Helsingin-Uudenmaan sairaanhoitoalue, HUS. Hyks-nuorisopsykiatrian palvelut on tarkoitettu 13-17 -vuotiaille nuorille ja niihin hakeudutaan lääkärin läheteellä. Läheteen hyväksyminen edellyttää useimmiten perustason interventioita esimerkiksi käyntejä nuorisasemalla tai kuraattorin vastaanotolla. Nuorisopsykiatrian erikoissairaanhoidon palveluihin pääseminen on viime vuosina pahoin ruuhkautunut. Hoitotakuun myötä nuorten alkuarviointiin pääsy sujuu, mutta varsinaisen hoidon aloittaminen viivästyy suurten potilasmäärien takia.

HUS:n omassa arviointikertomuksessa sekä Helsingin kaupungin tarkastuslautakunnan tekemässä raportissa nostettiin esiin nuorten mielenterveyspalveluiden riittämättömyys ja pirstaloituminen. Kunnissa on erilaisia käytäntöjä tuottaa perustason palveluita nuorille ja osissa kuntia lakisääteisten oppilashuoltopalveluiden lisäksi nuorille ei ole tarjolla muuta apua. Näin ollen erikoissairaanhoidon ohjautuu sinne kuulumattomia potilaita, joka osaltaan luo ruuhkaa avohoitoon. Helsingissä läheteet HYKS nuorisopsykiatria-osaan ovat kasvaneet 42 prosenttia vuosina 2009–2018, Espoossa peräti 84 prosenttia. Vantaalla kasvu on ollut 29 prosenttia.

Molemmissa raporteissa kehitettäväksi asioiksi nostettiin muun muassa perustason palveluiden vahvistaminen. Nuorten auttamiseksi voidaan tehdä paljon esimerkiksi kouluissa tai muualla nuorten lähiympäristössä. Lisäksi eri toimijoiden välistä tiedonkulkua tulee parantaa ja erilaisia konsultaatiopalveluita erikoissairaanhoidon ja perustason välillä lisätä.

Kuvio 4. Nuorten mielenterveyspalveluiden järjestäminen

Hankkeessa tehtyjä havaintoja sekä toteutettuja toimenpiteitä

Perheryhmäkodeissa asuville nuorille kuuluvat samat palvelut kuin muillekin kuntalaisille. TUKENA -hankkeessa pyrittiin selvittämään, millaisia esteitä hoidon järjestämisessä mahdollisesti on ja ovatko ilman huoltajaa tulleet nuoret erilaisessa asemassa kuin kantasuomalaiset hoidon saamisen suhteen. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden mukaan ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten terveysterveysten saatuudessa on palvelun tarjoajien välisiä eroja. Helpoiten lasten koettiin pääsevän terveysterveysten pariin terveyskeskuksissa ja oppilashuollossa. Heikoiten hoitoa koettiin saatavan nuorisopsykiatrisista palveluista. Mielenterveyspalveluiden tarjoajiin liittyviksi haasteiksi nimettiin pitkät jonotusajat ja ilman huoltajaa Suomeen tulleiden lasten elämäntilanteeseen ja taustaan liittyvien tekijöiden huono tunnettavuus. Lapsiin liittyviksi haasteiksi hoidon saamisessa nimettiin vaikeus sitoutua hoitoon ja mielenterveysongelmiin liittyvät pelot.

Hankkeessa tuli myös esiin, että perheryhmäkodeissa tunnettiin varsin huonosti esimerkiksi mielenterveyspalveluiden porrastusta sekä erikoissairaanhoitoon pääsyn kriteerejä. Lisäksi ohjaajat tiesivät vähän siitä mihin erikoissairaanhoidossa nuorten tutkimusjaksolla pyritään tai millaisia hoitomuotoja nuorille on tarjolla. Ohjaajilla ei myöskään ollut tietoa hoitotakuusta tai esimerkiksi nuoren oikeudesta valita hoitopaikka opiskelupaikkakunnalta. Ohjaajat saattoivat myös olla arkoja olemaan yhteydessä erikoissairaanhoitoon nuoren hoitoon liittyvissä asioissa, myöskään erikoissairaanhoidon konsultaatiovelvollisuutta ei osattu hyödyntää.

Hankkeessa toteutettiin lähes kaikkiin yksiköihin hoitopolkuja avaava 'Psykiatrian sairaanhoitaja on tour' -luento, jossa avattiin edellä mainittuja asioita nuorten mielenterveyspalveluihin liittyen. Lisäksi tapaamisissa käytiin keskustelua niistä haasteista, joihin perheryhmäkotien ohjaajat olivat törmänneet yrittäessään saada nuorelle apua psyykkisiin oireisiin.

Hankkeen toteuttamat moniammatilliset konsultaatiot käsittelivät usein nuorten psyykkiseen hyvinvointiin liittyviä teemoja. Konsultaatioissa pyrittiin ohjaamaan työntekijöitä siinä, kuinka he voivat omalla työllään tukea nuoren psyykkistä hyvinvointia yksikössä. Lisäksi tarvittaessa ohjattiin työntekijöitä siinä, millaista ulkopuolista apua nuorelle kannattaisi lähteä hakemaan.

Hankkeessa tavattiin myös HUS nuorisopsykiatrian ylihoitaja ja osastonhoitajat, joille esiteltiin lyhyesti hanketta ja käytiin keskustelua ilman huoltajaa tulleiden nuorten hoidon saamisen haasteista.

Johtopäätökset

Pirstaloituneet palvelut sekä nuorten mielenterveyspalveluiden ruuhkautuminen vaikeuttavat huomattavasti myös ilman huoltajaa tulleiden nuorten hoitoon pääsyä. Lisäkouluttamalla yksiköiden ohjaajia vastaamaan nuorten psyykkisen hyvinvoinnin haasteisiin sekä tarjoamalla aktiivisesti heille tukea nuorten kanssa työskentelyyn, voidaan välttää nuorten turhia käyntejä mielenterveyspalveluissa. Nuori pääsee nopeammin tarvitsemansa avun piiriin, kun työntekijöillä on selkeämpi kuva hoidon porrastuksesta. Näin vältetään nuoria turhauttavilta ja järjestelmää kuormittavilta turhilta käynneiltä. Nuorten mielenterveyspalveluiden tulisi aktiivisemmin tarjota tietoa yksiköihin omasta työstään sekä siitä millaisissa asioissa niistä voi nuorelle saada apua. Lisäksi tietoa erikoissairaanhoidon konsultaatiovelvollisuudesta tulisi jakaa yksiköihin. Perheryhmäkodit voisivat myös ajoittain pyytää esimerkiksi nuorisopsykiatrian tai oppilashuollon henkilökunnasta asiantuntijaa kertomaan palveluista, niiden saatavuudesta ja sisällöistä.

Nuorten mielenterveyspalveluiden työntekijöille tulisi välittää tietoa siitä, millaisia erityispiirteitä ilman huoltajaa tulleiden nuorten auttamiseen liittyy. Näitä ovat esimerkiksi tulkkien käyttöön liittyvä epäluottamus tai nuorten pelot mielenterveyden hoitoa kohtaan. Lisäksi se miten perheryhmäkodit eroavat esimerkiksi lastensuojelun yksiköistä, ei välttämättä ole selvää muille toimijoille, jolloin perheryhmäkotien mahdollisuuksiin vaikka rajoittaa nuorta, kohdistuu vääriä odotuksia.

Keskustelu perheryhmäkotien ja nuorten mielenterveyspalveluita tuottavien tahojen kesken lisää ymmärrystä toisten tekemää työtä kohtaan sekä madaltaa kynnystä pyytää apua ja neuvoa. Hyvä yhteistyö koituu viime kädessä ilman huoltajaa tulleiden nuorten parhaaksi.

Lähteitä

<https://www.hus.fi/hus-tietoa/materiaalipankki/arviointikertomukset/Documents/Arviointikertomus%202018.pdf>

<https://www.arviointikertomus.fi/artikkelit/2018/lasten-ja-nuorten-paasy-mielenterveyspalvelujen-piiriin>

7. MUU HANKKEEN TOIMINTA

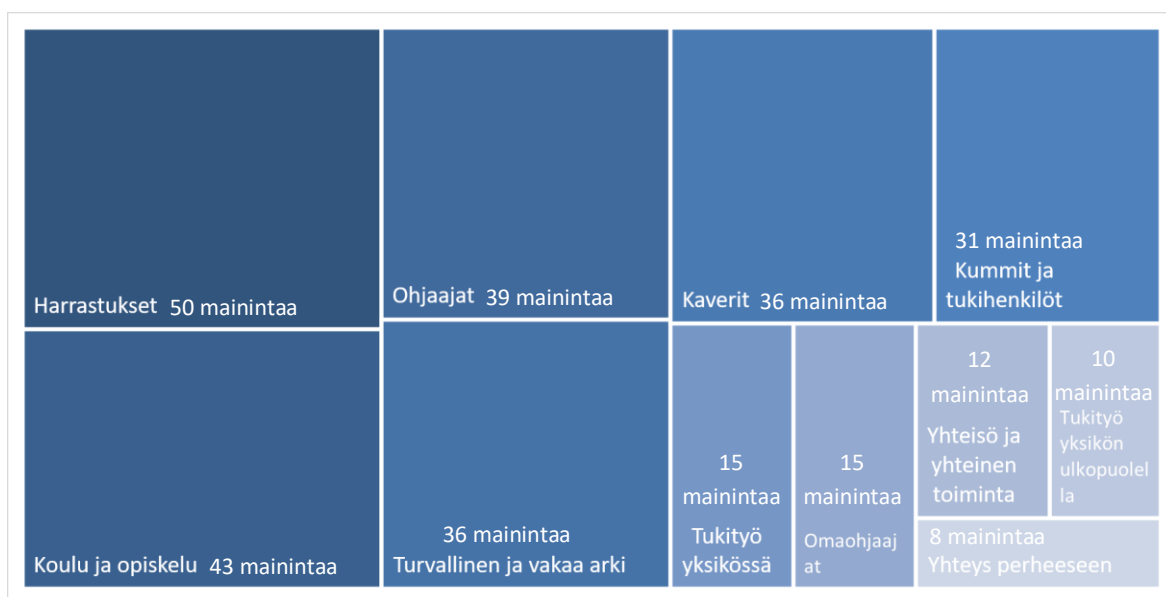
7.1. Kyselyt

TUKENA-hanke toteutti hankekauden aikana kolme kyselyä. Ensimmäinen kysely lähetettiin nuorille, kunnan sosiaalityöntekijöille sekä perheryhmäkotien työntekijöille ja esimiehille. Ensimmäinen kysely toteutettiin syksyllä 2018.

Uudenmaan alueen perheryhmäkotien työntekijöille ja esimiehille suunnattu sähköinen kysely lähetettiin sähköpostitse 183 henkilölle, joista 78 vastasi kyselyyn. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa yksiköiden työntekijöiden näkemyksiä nuorten hyvinvointia edistävästä ja heikentävästä tekijöistä sekä työntekijöiden mahdollisuuksia tukea nuorten hyvinvointia ja mielenterveyttä. Lisäksi kyselyn avulla haluttiin kartoittaa nuorten hoitopolkuja sekä selvittää, mistä teemoista työntekijät kaipaavat lisätietoa ja tukea.

Vastaajien mukaan omaohjaajan tärkeimmät tehtävät liittyivät nuoren vointiin. Keskustelut omaohjattavan kanssa, arjen taitojen opettaminen, hakemusten täyttäminen yhdessä, kannustaminen harrastuksiin sekä säännöllisesti tehtävät kirjalliset yhteenvedot nuoren tilanteesta mainittiin omaohjaajan keskeiseksi työksi. Työntekijöiden yleisimmät nuoriin liittyvät huolenaiheet olivat nuorten psyykkinen hyvinvointi, syrjäytyminen ja arjen taidot. 18 prosenttia vastaajista oli huolissaan nuorten radikalisoitumisesta.

Vastaajien mukaan harrastukset, opiskelu, ohjaajat, turvallinen ja vakaa arki sekä kaverit olivat tärkeimpiä nuorten hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Myös kummit ja tukihenkilöt nähtiin tärkeinä. Selvästi yleisin nuorten hyvinvointia heikentävä asia oli huoli oman perheen tilanteesta. Lyhyet oleskeluluvat ja psyykkiseen terveyteen liittyvät seikat heikensivät vastaajien mukaan nuorten hyvinvointia. Opinnot ja sosiaaliset verkostot nähtiin myös nuorten hyvinvointia heikentävinä seikkoina, joskaan ei yhtä voimakkaasti kuin nuorten hyvinvointia edistävinä tekijöinä. Kyselyyn vastanneista perheryhmäkotien työntekijöistä 81 prosenttia koki voivansa tukea nuorten hyvinvointia ja 63 prosenttia koki voivansa tukea nuorten mielenterveyttä.

Kuvio 5. Nuoren hyvinvointia tukevat tekijät

Kuvio 6. Nuorten hyvinvointia heikentävät tekijät

Pääasiassa nuoret saivat hoitoa terveyskeskuksesta, kouluterveydenhoitajalta, koulukuraattorilta tai psykologilta. Nuorten hoidon tarpeet tunnistetaan hyvin (75 %) ja työntekijät tiesivät, mistä apua voi nuorelle saada (69 %), mutta vain 40 prosenttia vastaajista koki, että hoidon aloittaminen onnistuu helposti. Suurimmat haasteet nuoren hoitopolulla liittyivät pitkiin jonoihin, osaamattomuuteen huomioida näiden nuorten erityistarpeita sekä nuorten haasteisiin sitoutua hoitoon.

Perheryhmäkotien työntekijät kokivat tarvitsevansa työssään eniten tukea nuorten psyykkisen hyvinvoinnin tukemiseen, johon liittyvät traumojen vaikutukset hyvinvointiin sekä mielenterveyttä tukevien palveluiden tunteminen, psykiatrisen hoidon saaminen ja radikalisoitumisen ehkäisy. Muita yksittäisiä asioita liittyen toiveisiin lisätuesta tai tiedosta olivat muuan muassa nuorten itsenäistyminen, motivointi, velkaantumisen ehkäisy, uniongelmat sekä syrjäytymisen ehkäisy.

Sosiaalityöntekijöille suunnattu kysely lähetettiin 19 henkilölle. Kolmessa kunnassa ei toiminut sosiaalityöntekijää ilman huoltajaa tulleille lapsille ja nuorille. Näiden kuntien osalta kysely lähetettiin maahanmuuttokoordinaattorille tai muulle yhteistyötaholle. Kyselyyn vastasi kuusi henkilöä.

Sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluvia tehtäviä TUKENA-hankkeen kohderyhmän osalta kaikkien vastaajien mielestä olivat verkostoyhteistyö, nuoren asiakassuunnitelman laatiminen sekä nuoren palvelutarpeen arviointi. Suurin osa vastaajista koki, että erilaiset sosiaalihuoltolain mukaiset päätökset, erilaisten lisäselvitysten laatiminen nuoren tilanteesta Maahanmuuttovirastoon sekä nuorten hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuminen kuuluivat sosiaalityöntekijän tehtäviin.

Sosiaalityöntekijöille suunnatun kyselyn vastaajien huolenaiheet nuorten hyvinvointiin liittyen olivat pitkälti samanlaisia kuin perheryhmäkotien henkilökunnalla. Kaikki vastaajat tekivät yhteistyötä nuorten omaohjaajien kanssa selvittelemällä yhdessä nuoren pulmallisia tilanteita sekä asiakassuunnitelman laatimisessa. Haasteina yhteistyölle pidettiin omaohjaajien vuorotyötä, mikä vaikeutti aikataulujen sopimista. Kirjausten ajantasaisuudessa oli myös välillä puutteita. Samoin vastuut ja työnjako olivat välillä epäselviä ja omaohjaajien työotteissa koettiin olevan isoja eroja.

Sosiaalityöntekijät toivovat lisää tietoa nuorten mielenterveyteen liittyvistä käsityksistä ja nuorten identiteetin kehittämisestä vieraassa kulttuurissa. Lisäksi toivottiin lisätietoa nuorten mielenterveyden tukemisesta ja erilaisista tavoista keskustella nuorten kanssa mielenterveydestä.

Kysely perheryhmäkodeissa ja tukiasunnoissa asuville

Perheryhmäkodeissa ja tukiasunnoissa asuville suunnattuun kyselyyn vastasi 32 nuorta. Kysely välitettiin yksiköiden esimiesten kautta nimettömänä nettilinkkinä välitettäväksi kaikille Uudenmaan asumisyksiköiden 16 vuotta täyttäneille nuorille. Kyselyn pystyi täyttämään sähköisesti tai paperisena ja ohjaajat auttoivat tarvittaessa kyselyyn vastaamisessa. Kyselykielenä oli suomi, mutta kyselyssä käytettiin mahdollisimman selkeää kieltä ja vastausvaihtoehdoissa oli viisiportainen hymynaama-asteikko sekä värikkäitä kyllä - joskus - ei -vaihtoehtoja.

Kyselyn tulosten arvioinnissa on huomioitava se, että nuoret eivät välttämättä tunnistanee kyselyssä käytettyjä sanoja tai arviointiasteikon näyttämisen saattoi olla nuorille uusi asia. Myös ohjaajien läsnäolo kyselyyn vastattaessa saattoi vaikuttaa kyselyn tuloksiin.

Kyselyn tulosten perusteella nuorten kokemus perheryhmäkodista tai tukiasumisyksiköstä on pääosin positiivinen. Vastausten keskiarvo (asteikolla 1-5) oli kaikissa kysymyksissä 3 tai enemmän. Nuorten kokemus ohjaajista oli enimmäkseen positiivinen ja ohjaajat koettiin ystävällisiksi. Kysyttäessä luottamuksesta suhteessa ohjaajiin, arviot kuitenkin muuttuivat hiukan varovaisimmiksi. Noin 40 prosenttia vastaajista oli arvioinut luottamuksensa ohjaajiin asteikolla 3. Lähes kaikki vastaajista tiesivät, kuka hänen omaohjaajansa oli ja omaohjaajaa tavattiin säännöllisesti. Osa vastaajista koki kuitenkin hankalaksi puhua omaohjaajan kanssa vaikeista asioista. Suurin osa vastaajista koki, että heitä kohdellaan koulussa kuten muita oppilaita ja että he saavat apua läksyihin ja koulunkäyntiin. Sen sijaan vain alle puolet vastaajista tapaa omaa sosiaalityöntekijäänsä säännöllisesti eikä neljännes vastaajista edes tiennyt, kuka hänen sosiaalityöntekijänsä on.

Hankkeen välikysely perheryhmäkotien henkilökunnalle

TUKENA-hankkeen toinen kysely toteutettiin kesäkuussa 2019 ja se suunnattiin Uudenmaan alueen perheryhmäkotien työntekijöille ja esimiehille. Kyselyyn vastasi 44 henkilöä. Ensimmäisen ja toisen kyselyn välissä perheryhmäkoteja oli lakkautettu Uudellamaalla niin, että kesäkuussa alueella toimi ainoastaan seitsemän perheryhmäkotia.

Perheryhmäkotien ja tuetun asumisen ohjaajat olivat edelleen huolissaan nuorten psyykkisestä hyvinvoinnista. Osa nuorista oli tilanteessa, jossa tarvitaan psykiatrista apua asioiden käsittelyyn. Monen nuoren elämäntilanne oli vaikea ja muun muassa huoli perheestä, lyhyt oleskelulupa ja jatkoluvan hakeminen vaikuttivat tilanteeseen epäsuotuisasti.

Perheryhmäkotien nuoret itsenäistyivät yksiköistä verraten nopeasti. Osa ehtii olla yksikössä vain 1-2 vuotta ennen täysi-ikäistymistä. Nämä ovat yleensä myös ensimmäiset vuodet Suomessa ja niiden aikana nuoret opettelevat uuden kielen, alkavat kotoutua ja totuttelevat uudessa kulttuurissa elämiseen. Itsenäiseen elämään lähtevien nuorten arjen taidot huolestuttivat ohjaajia erityisesti toisen kyselyn aikaan.

Suurin huoli nuorten päihteiden käytöstä väheni ensimmäisen kyselyn tuloksiin verrattuna. Myös huoli radikalisoitumisesta väheni jonkin verran. Vastaajista noin 37% ei ollut nuorten radikalisoitumisesta kesällä 2019 lainkaan huolissaan, kaikkia muita kysymys huolestuttaa kuitenkin ainakin vähän.

Siinä missä vastaajista 81 prosenttia koki pystyvänsä tukevansa nuorten hyvinvointia syksyllä 2019, kesällä 2019 tämä osuus oli kasvanut 95 prosenttiin. Sen sijaan osalla nuorista tilanne psyykkisen hyvinvoinnin suhteen oli muuttunut edellisestä syksystä. Esimerkiksi huoli perheen tilanteesta tai lyhyen oleskeluluvat päättyminen ja jatkoluvan hakeminen vaikuttavat nuorten tilanteisiin epäsuotuisasti. Mielenterveyden tukemisen osalta ohjaajien kokemus oli muuttunut siten, että vain noin 40 % vastaajista koki voivansa tukea nuorten mielenterveyttä hyvin tai erittäin hyvin (syksyllä 2018 tämä osuus oli 63 prosenttia).

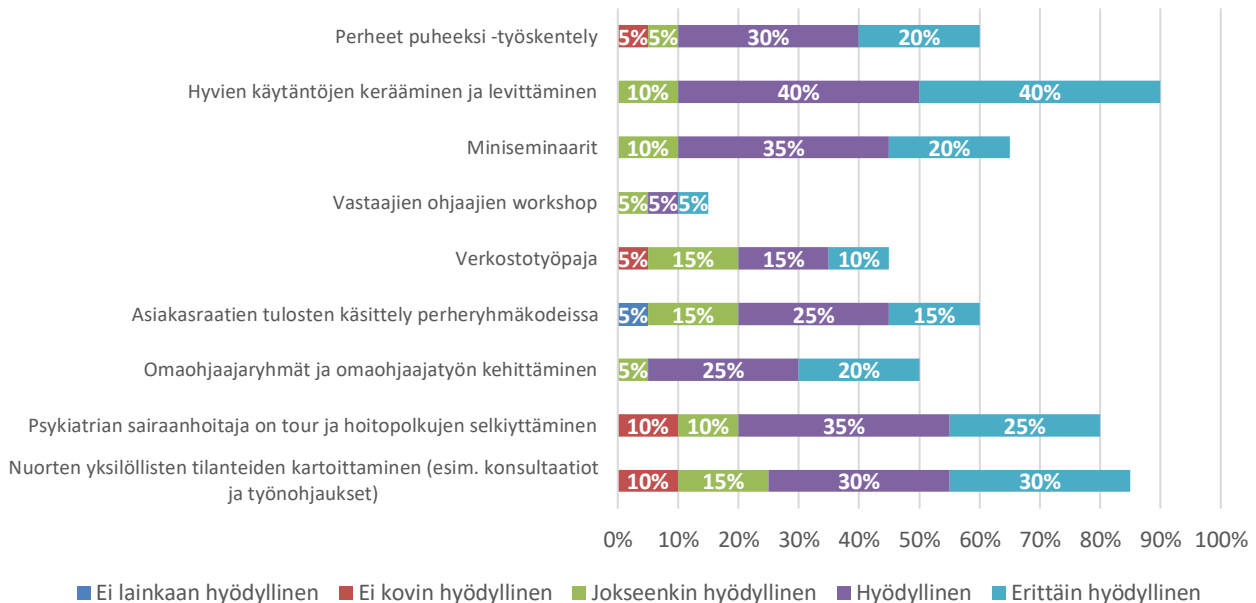
Vuoden 2018 kyselyn tuloksiin verrattuna perheryhmäkotien ohjaajat kokivat kesällä 2019 tunnistavansa nuorten hoidon tarpeen aiempaa vieläkin paremmin. Jopa noin 85 % vastasi tunnistavansa nuoren hoidon tarpeen hyvin tai erittäin hyvin. Ohjaajat myös kertoivat tietävänsä aiempaa paremmin, mistä nuorelle saa tarvittaessa apua.

Hankkeen loppukysely perheryhmäkotien henkilökunnalle

Hankkeen loppukysely kysely toteutettiin joulukuussa 2019 - tammikuussa 2020. Kyselyn tavoitteena oli kerätä perheryhmäkotien työntekijöiden arvioita hankkeen toiminnasta, tuloksista ja vaikuttavuudesta. Kysely lähetettiin 91 vastaanottajalle. Kyselyyn vastasi 20 henkilöä. Perheryhmäkotien määrän supistuminen hankekauden aikana sekä henkilökunnan vaihtuvuus todennäköisesti vaikutti vastausprosentin alhaisuuteen. Kyselykutsu lähetettiin Webropolista eikä hankehenkilöstöllä ole tietoa, kuinka moni sähköpostiosoitteista oli toiminnasta ja kuinka monelle henkilölle kutsu meni perille asti. Vastaajista noin puolet olivat ohjaajia. Muut vastaajat toimivat asumisohjaajina, palveluesimiehinä, sosiaalihoitajina, vastaavina ohjaajina sekä yksikön johtajina.

Kyselyn perusteella hankkeen toiminnoista hyödyllisimmiksi koettiin hyvien käytäntöjen kerääminen, psykiatrian sairaanhoitajan vierailut, perheet puheeksi työskentely sekä nuorten yksilöllisten tilanteiden kartoitus konsultaatioiden ja työnohjauksen kautta. Nämä olivat kyselyn perusteella myös hankkeen tunnetuimpia toimintoja, joihin suurin osa vastaajista oli osallistunut. On kuitenkin huomioitava, että kyselyn vastaajamäärä oli aika pieni ja osa toiminnoista oli vastaajille vieraita. Tämä näkyy suurena en osaa sanoa - vastausten osuutena joidenkin toimintojen kohdalla.

80 % vastaajista kertoi hyödyntäneensä tai soveltaneensa hankkeen tuottamaa tietoa omassa työssään. Hankkeen tekemää työtä hyödynnettiin esimerkiksi ottamalla käyttöön omaohjaajatyöskentelyn tukimateriaaleja. Hanke on myös rohkaissut työntekijöitä ottamaan perheet puheeksi nuorten kanssa. Lisäksi hanke on auttanut työntekijöitä tarkastelemaan omaa työskentelyään arjessa. Hankkeen hyödyksi koettiin myös verkostoituminen alueen perheryhmäkotien välillä.

Kuvio 7. Miten hyödylliseksi koet hankkeessa toteutetut toiminnot oman työsi kannalta asteikolla 1-5 (1 = ei lainkaan hyödyllinen - 5 = erittäin hyödyllinen)? Kuvioista puuttuvat EOS-vastaukset

TUKENA -hankkeen toimintojen kautta on onnistuttu kasvattamaan Uudenmaan perheryhmäkotien henkilökunnan osaamista. Erityisesti yhdessä reflektointi ja vuoropuhelu muiden perheryhmäkotien kanssa sekä muiden kokemusten ja käytäntöjen kuuleminen on johtanut sekä oman osaamisen kehittymiseen, että toiminnan kehittämiseen omassa yksikössä. Hankkeen aikana on saatu uusia ajatuksia ja ideoita asiakastyöhön. Hankkeen toiminnot ovat auttaneet henkilökuntaa pohtimaan omaa työtään ja toimintatapojaan mahdollistamalla oman ajattelun ja toiminnan sanoittamisen. Lisäksi vastaajat kokivat, että TUKENA -hankkeen järjestämät koulutukset ovat olleet hyödyllisiä ja lisänneet ohjaajien osaamista. Vastaajien mukaan työidentiteetti on vahvistunut ja varmuus työskentelyssä on kasvanut. Konkreettisesti vahvistunut osaaminen näkyy myös perheteeman puheeksi ottamisessa ja käsittelemisessä nuorten kanssa sekä omaohjaajatyön kehittymisenä.

Loppukyselyn perusteella tunnistetut yksiköiden kehitystarpeet liittyvät pitkälti ohjaajien menetelmäosaamisen kehittämiseen. Erityisesti omaohjaajatyön, perheiden kanssa tehtävän työn sekä mielenterveys- ja traumatyön osaamisen edelleen vahvistaminen nähdään tärkeänä. Nämä koettiin kehityskohteiksi myös hankkeen päättymisen jälkeen. Perheryhmäkodista jälkihuoltoon siirtymisen nivelvaiheen sujuvuuden parantaminen mainittiin myös kehittämiskohteena. Muiksi kehittämistarpeiksi nimettiin esimiestyö ja viestintä sekä miten mahdollistaa ajatusten vaihto muiden alalla työskentelevien kanssa myös tulevaisuudessa. Lisäksi vastauksissa mainittiin toive valtakunnallisten laatukriteerien luomisesta perheryhmäkotityöhön.

Kysyttäessä, mitkä hankkeen toiminnoista tai hankkeessa luoduista toimintatavoista tulisi mielestäsi jäädä pysyviksi, vastauksissa toistui eniten omaohjaajatyön kehittäminen sekä perheiden huomioiminen ja perheet puheeksi -työskentelyn jatkaminen. Myös verkostoitumista ja yhteistyötä perheryhmäkotien välillä tulisi jatkaa. Konsultaatio, nuorten tilanteiden kartoitus, psykiatrian sairaanhoitajan työskentely ja hoitopolkujen selkiyttäminen nähtiin tärkeinä toimintoina hankkeen päätyttyä. Ylipäänsä vastauksissa toistui toivomus siitä, että perheryhmäkotien pitkäjänteinen, systemaattinen ja prosessimainen kehitystyö jatkuu hankkeen jälkeenkin. Tämän kehittämistyön jalkauttaminen koettiin myös tärkeäksi. Lisäksi tulevaisuudessa toivottiin

lisää henkistä tukea työhön, työnohjausta sekä työhyvinvointiin panostamista. Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota myös muutosten suunnitteluun sekä ennakointityöhön. Perheryhmäkodit toivoivat kehittämistyöhön valtakunnallista tai alueellista koordinaatiota.

7.2. Koulutukset

TUKENA-hanke järjesti hankkeen aikana neljä miniseminaareja perustuen niihin tietotarpeisiin, joita yksiköissä koettiin olevan. Koulutuksen aiheet lähtivät siis ohjaajien tarpeista. Aiheet käsittelivät yksilönohjauksen ja ryhmätoiminnan menetelmiä, mielenterveyttä, seksuaaliterveyttä sekä nuoruusiän kehitystä. Tarkemmiksi aiheiksi valikoituivat:

- Nuorten yksilöohjausta ja ryhmätoimintaa tukevat menetelmät, maaliskuu 2019
- Mielenterveys ja käsitykset kulttuurisesta näkökulmasta, toukokuu 2019
- Seksuaaliterveyttä sensitiivisesti, marraskuu 2019
- Nuoruusiän kehitys, haasteet ja mahdollisuudet – kehityksen häiriintyminen ja siihen vastaaminen, marraskuu 2019

Mielenterveys ja siihen liittyvät käsitykset kulttuurisesta näkökulmasta

Koulutuksessa käsiteltiin mielenterveyden käsitettä, mielenterveysongelmien syitä, mielenterveyskäsitteitä eri kulttuureissa ja yhteisöissä sekä maahanmuuttajien yleisiä ongelmia terveydenhoidossa. Mielenterveysongelmiin liittyy monissa kulttuureissa stigma eikä mielenterveyden häiriöille ole välttämättä termejä. Lisäksi koulutuksessa käsiteltiin kulttuurisensitiivistä tapaa käsitellä mielenterveyteen liittyviä asioita ja mielenterveystyötä. Kouluttajana toimi TUKENA-hankkeen psykologi.

Nuorten yksilöohjaus ja ryhmätoiminta - miten käytän menetelmiä?

Koulutuksessa käytiin läpi sekä yksilötyön että ryhmätoiminnan menetelmiä. Yksilöohjauksen menetelmistä käytiin läpi toiminnallisia menetelmiä, jotka perustuvat puhumiseen tekemisen lomassa (esim. ruoan laitto, pelaaminen) tai kehollisiin menetelmiin (kuten liikkuminen, rentoutusharjoitukset). Lisäksi käsiteltiin kyselyitä ja mittareita, joilla voidaan pyrkiä selvittämään asioita, joita ei voida muuten suoraan havainnoida (kuten motivaatio, mielenterveysoireet). Ryhmätoiminnan osalta keskusteltiin muun muassa tarvelähtöisestä toiminnasta, ohjaajan roolista ryhmässä, ryhmätoiminnan mahdollisista haasteista sekä muista huomioista ryhmätoimintaan liittyen. Lisäksi keskusteltiin onnistuneesta ryhmätoiminnasta: esimerkkinä käytettiin perheryhmäkodissa luotua tunnetaitoryhmää, jossa tutustuttiin mielenterveyteen ja tunteisiin liittyvään sanastoon. Tunnetaitoryhmä on kuvattu hankkeen keräämissä hyvissä käytännöissä.

Seksuaaliterveyttä sensitiivisesti yksin Suomeen tulleiden kanssa

Koulutuksen piti STEA:n rahoittama VIGOR-hanke, joka edistää ulkomaalaistaustaisten seksuaaliterveyttä pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Kajaanissa. Hanke on kouluttanut omakielisiä mentoreita, jotka vievät tietoa seksuaaliterveydestä oman kieliryhmänsä edustajille. Mentoreita koulutetaan muun muassa seksuaalioikeuksista, seksuaalikasvatuksesta, mielenterveydestä, rintojen omatarkkailusta, syöpäseulonnoista, eturauhassyövästä, raskaudesta, vaihdevuosista, ehkäisystä, seksitaudeista,

sukupuolirooleista ja väkivallan eri muodoista. Hankkeen tavoitteena on seksuaalisen hyvinvoinnin lisääntyminen keskustelukulttuurin muutoksen ja tiedon lisääntymisen myötä.

Koulutukseen osallistui myös VIGOR-hankkeen kouluttamia omakielisiä mentoreita. Aihetta käsiteltiin mentorien esittämien tapausten kautta, jonka lomassa keskusteltiin erilaisista toimintatavoista ottaa seksuaaliterveyteen liittyviä aiheita esille perheryhmäkodissa asuvien nuorten kanssa.

Nuoruusiän kehitys, haasteet ja mahdollisuudet

Viimeisessä koulutuksessa nuorisopsykiatri, psykoterapeutti ja Pelastakaa Lapset ry:n ylläjäkäri Kirsi Kettunen luennoi ja veti keskustelua. Aiheena oli nuoruusiän normaali kehitys, kehityksen mahdolliset häiriöt ja niihin vastaaminen. Alustuksessa käytiin läpi nuoruusikäisen aivoissa tapahtuvia muutoksia sekä sitä, miten nämä muutokset ilmenevät nuoren käytöksessä tai ajattelussa. Lopuksi keskusteltiin siitä, miten tämä kehitysvaihe näkyy perheryhmäkodeissa asuvissa nuorissa, ja koulutukseen osallistujat vaihtoivat vilkkaasti kokemuksia aiheesta.

Miniseminaarien lisäksi TUKENA-hanke oli mukana järjestämässä seuraavia koulutustilaisuuksia:

- Me ja ne luokassa, opettajien koulutus yhteistyössä AVI:n kanssa, lokakuu 2018
- Sosiaalityöntekijöille suunnattu koulutus radikalisoitumisesta, joulukuu 2018
- Monet- seminaari, toukokuu 2019
- Kuka hoitaa koulutus- ja verkostoitumistilaisuutta yhdessä Pelastakaa lapset ry:n Perhehoito kotouttaa! - Ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten ja nuorten perhehoidon kehittäminen Suomessa -hankkeen kanssa, 28.-29.5.2019. Tilaisuuden järjestelyt olivat pitkälti TUKENA-hankkeen vastuulla. Hanke loi tapahtuman ohjelman ja kutsui puhujat.
- Perheryhmäkotipäivät 4.-5.12.2019 yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskuksen kanssa. Hankkeen loppuseminaari toteutettiin perheryhmäkotipäivien yhteydessä 5.12.2019. Perheryhmäkotipäivien osalta hanke osallistui aktiivisesti päivien suunnitteluun ja käytännönjärjestelyihin. Hankkeen työntekijät pitivät 4.12. kommenttipuheenvuoron perheet puheeksi - työskentelystä. Lisäksi hankkeen työntekijät fasilitoivat kaksi keskustelupajaa liittyen nuorten osallistamiseen ja hoitopolkuihin. Hankkeen loppuseminaarin pääpuheenvuorossa 5.12. esiteltiin hankkeen tulokset ja havainnot sekä hankkeen kokemuksen perusteella luodut suositukset tulevaisuuden kehittämistyölle.

8. OSALLISTUJIEN AJATUKSIA TUKENA -HANKKEEN TOIMINNOISTA

Blogi: Kaipaamaan rauhaa ja tasa-arvoisuutta

Kirjoittaja on 18-vuotias lukiolainen, joka on kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista. Hän on osallistunut asiantuntijana TUKENA-hankkeen Nuoret Suomessa -ryhmään. Ryhmä on kerännyt kokemustietoa yksin Suomeen tulleiden lasten ja nuorten kokemuksista ja mielipiteistä perheryhmäkodeissa sekä tukiasunnoissa asumisesta. Nuoret Suomessa -ryhmässä pohdittiin myös erilaisia tapoja saada nuoren ääni kuuluviin ja tämä oli yksi mahdollisuus siihen.

Blogi on julkaistu 29.5.2019 SOS-Lapsikylän blogikirjoitusten sarjassa.

Iranissa asuu merkittävä afgaanivähemmistö. Moni afgaaninuori lähtee Eurooppaan, sillä he eivät ole Iranissa samassa asemassa kuin paikalliset. Tämä tarina yhdistelee monen Eurooppaan tulleen nuoren kokemuksia.

8-vuotiaana kysyin isältäni:

”Hei isi. Miksi tulet kotiin vain viikonloppuisin?

Miksi et osta autoa, jotta pääset helpommin töihin?

Miksi isovelji ei käy koulua?

Miksi kaverit kutsuvat minua afgaaniksi?

Voidaanko lomalla matkustaa muihin kaupunkeihin tapaamaan serkkujani?”

Muutamassa vuodessa opin, että minä ja perheeni olimme erilaisia, koska olimme afgaaneja Iranissa. Kysyin isältäni, voisimmeko palata Afganistaniin. Internetin avulla pystyin selvittämään, ettei paluu ollut enää mahdollinen.

Vaikeaa elämää

Kun Iranissa asuva afgaanipoika kasvaa miehen kokoiseksi, on hänen ulkona liikkueensa varottava entistä enemmän, sillä perheellä ei ole virallista oleskelulupaa. Afgaaneille myönnetään Iranissa oleskelulupakortti, mutta se ei vastaa virallista oleskelulupaa. Moni säilyttää korttia kotonaan, koska pelkää hukkaavansa sen. Jos ihmisellä ei ole oleskelulupakorttia, hänet voidaan palauttaa Afganistaniin.

Virallisen henkilöllisyystodistuksen puuttuessa afgaanit eivät saa ostaa monia tuotteita tai palveluita ja opiskelu- sekä työmahdollisuudet ovat hyvin rajalliset. Esimerkiksi tietotekniikan opiskelu on afganistanilaisilta kielletty. Joitakin aloja voi opiskella vain tietyssä kaupungissa ja oleskelulupakortti oikeuttaa vain yhdessä kaupungissa asumiseen. Jos omassa kaupungissa ei voi opiskella vaikkapa lääkäriksi, voi haaveensa unohtaa.

Jo 12-vuotiaana tiesin, millainen tulevaisuuteni Iranissa olisi: Jos olet afganistanilainen, et voi käydä haluamaasi koulua, palkkasi on pienempi kuin iranilaisilla, sinua ei kunnioiteta, teet töitä koko elämäsi pärjätäksesi ja kaikki maksaa sinulle enemmän.

Matka kohti tuntematonta

Kun olin 14-vuotias, Iran liittyi sotaan Isistä vastaan ja afganistanilaisia nuoria miehiä alettiin lähettää taisteluihin. Sodan ensimmäisen vuoden aikana afganistanilaisten hautausmaat täyttyivät 15–20-vuotiaiden nuorten miesten ruumiista.

Perheeni päätti, että minun oli lähdettävä. Matka oli pitkä ja rankka, mutta sen päätteeksi minua onnisti: pääsin Suomeen ja sain kodin sekä mahdollisuuden opiskella. Saavuin syyskuussa 2015 ja pääsin heti asumaan perheryhmäkotiin. Muutaman viikon kuluttua minulle avautui myös paikka valmistavaan opetukseen. Välillä opiskelu ja kielen oppiminen on ollut haastavaa, mutta maailman parhaat opettajat ovat auttaneet kielen oppimisessa ja yhteiskuntaan sopeutumisessa.

Uusia mahdollisuuksia

Suomessa hämmästyttävintä on ollut asiointi viranomaisten kanssa sekä se, miten vaivattomasti jotkin asiat sujuvat. Bussikortin lataaminen R-kioskillä onnistui ilman virallista henkilöllisyystodistusta. Iranissa asiointi ei olisi ikinä sujunut niin helposti.

Välillä elämä myös Suomessa on ollut vaikeaa. Vaikein vaihe oli lukion ensimmäinen vuosi, mutta nyt olen oppinut puhekieltä ja saanut suomalaisia ystäviä. Syksyllä aloitan ylioppilaskirjoitukset ja sen jälkeen suuntaan jatko-opintoihin yliopistoon. Minusta on hienoa, ettei Suomessa lapsen tausta ei ratkaise hänen tulevaa ammattiaan tai sitä, mitä hän saa opiskella. Ainoastaan omilla taidoilla ja motivaatiolla on merkitystä.

Olen saanut Suomessa melkein kaikkea, mistä en Iranissa olisi voinut edes haaveilla.

Vastaavan ohjaajan ajatuksia TUKENA-hankkeesta

Vastaava ohjaaja Matleena Mensah

Kivenlahden perheryhmäkoti, asiakkaat 15-18 -vuotiaita

Kivenlahden perheryhmäkodin ohjaajat ovat osallistuneet monipuolisesti TUKENA-hankkeen toimintaan. Hankkeen toiminnoista vastaavien ohjaajien työpaja, psykiatrian sairaanhoitaja on tour, työnohjaus ja omaohjaajaryhmä ovat tulleet perheryhmäkodin työntekijöille tutuiksi.

Hankkeen toiminnoista erityisesti omaohjaaja-toiminnan kehittäminen on nähty tarpeellisena Kivenlahden perheryhmäkodissa. Tämä kehitystyö on ollut perheryhmäkodille oleellista, koska se on yksi tärkeimmistä työvälineistä nuorten kanssa ja hyvin toteutettuna edesauttaa lapsen hyvinvointia. Kivenlahden perheryhmäkodissa toimii omaohjaajaparit, joilla on kaksi tai kolme nuorta ohjattavanaan.

TUKENA-hankkeen tuomat hyödyt Kivenlahden perheryhmäkodille

Hankkeen omaohjaajaryhmien ja työnohjauksen kautta omaohjaajuuteen on löydetty "punainen lanka", jota ei aiemmin omaohjaaja-toiminnassa samoissa määrissä ollut. Hankkeen toteuttaman työn avulla omaohjaaja-toiminnasta on tullut aiempaa suunnitelmallisempaa ja näkyvämpää. Omaohjaajaryhmiin osallistuneet ohjaajat ovat saaneet työvälineitä ohjaajatyöskentelyyn esimerkiksi niistä asioista, joita olisi hyvä käsitellä lasten kanssa. Lasten asioiden äärelle "pysähdytään" ja pohditaan, miten asioissa pitäisi suunnitelmallisesti edetä. Hankkeen tuottama omaohjaajaryhmä on myös antanut varmuutta lasten

kohtaamiseen. Lisäksi Kivenlahden perheryhmäkoti on ottanut uudeksi toimintatavaksi tukikeskustelut vastaavan ohjaajan ja omaohjaajan kanssa.

Hankkeen ansiosta on saatu uusia työvälineitä ja uutta tietoa, mutta niiden opettelu ja soveltaminen vievät aikaa, niin että ne tulevat "selkärangasta". Vaikka ollaan vielä opetteluvaiheessa, uudet toimintatavat ovat tuoneet onnistumisia jo hankkeen aikana. Esimerkiksi uusia menetelmiä käyttäen on pystytty luomaan luottamuksellinen suhde sellaisiin lapsiin, joilla on paljon vaikeuksia ja joihin luottamusta ei ole aiemmin saatu rakennettua. Luottamuksen rakentaminen saattaa olla vaikeaa eikä se välttämättä onnistu kaikkien lasten kohdalla.

Omaohjaajatyö tukee lasten arjen hyvinvointia. Kun ohjaajat onnistuvat luomaan hyviä suhteita lapsiin, se tuo turvaa ja yhteisöllisyyttä koko perheryhmäkodille - niin aikuisille kuin lapsille. Tulevaisuudessa olisi hienoa, jos kaikki ohjaajat pääsisivät omaohjaaja-toimintaa kehittävään koulutukseen. Myös hankkeen toteuttama työnohjaus on ollut tärkeää. Työnohjauksessa on pystytty pysähtymään omaohjaajuuteen; pohtia onnistumisia ja kehittymisen paikkoja.

Haasteena kiire arjen työssä

Haasteena uusien toimintatapojen omaksumiselle ja kouluttautumiselle on kiire arjen työssä. Koulutuksille ja tapaamiselle täytyy löytää aikaa muun työn ohella. Tämä kuitenkin onnistuu, kun aikaa järjestetään. Omaohjaajaryhmissä esitelty Umbrella-kansio tuo omaohjaajatapaamisiin sisältöä, mutta se on iso työväline ja sen haltuunotto vaatii aikaa ja totuttelua.

Hanke on vastannut hyvin perheryhmäkodin tarpeisiin kehittää työtä ja tehdä siitä laadukasta. Hankkeen toimintojen avulla on saatu paljon konkreettista tukea ja oppia työhön. Hankkeen toiminnot on räätälöity hyvin perheryhmäkodin toimintaan sopivaksi. Varsinaiset tulokset tullaan näkemään muutaman vuoden päästä.

Yksikön johtajan ajatuksia TUKENA-hankkeesta

Yksikön johtaja Eeva Myllys
Nikkilän perheryhmäkoti, Sipoo
Asiakkaat 16-17 -vuotiaita

Nikkilän perheryhmäkodin asiakasmäärä on vaihdellut seitsemän ja kahdentoista välillä. Perheryhmäkodissa asuvien nuorten lisäksi, se on vastuussa jälkihuollon 26 nuorten sosiaaliohjauksesta. Nikkilän perheryhmäkoti pyrkii hoidolliseen ja vakauttavaan työhön nuorten kanssa. Tavoitteena on tarjota turvallinen kotipesä ja matalan kynnyksen tukea kannustaen nuoria kuitenkin itsenäistymään.

TUKENA-hankkeen toiminnoista Nikkilän perheryhmäkodin henkilöstö on osallistunut, muun muassa psykiatrian sairaanhoitajan on tour -kierrokselle, konsultaatioihin, omaohjaajatyön kehittämisryhmiin, verkostotyöpajaan sekä miniseminaareihin.

Hankkeen tuomia hyötyjä Nikkilän perheryhmäkodin näkökulmasta

Hanke on tuonut Nikkilän perheryhmäkodille hyötyjä eri tavoin. Erityisen tärkeäksi on koettu konsultaatiotapaamiset, joissa on käyty läpi sekä yksittäisiä asiakastapauksia että käsitelty perheryhmäkodin

toimintatapoja laajemmin. Tapaamiset ovat antaneet mahdollisuuden oman työn yhteiseen reflektointiin koko tiimin kanssa. Näillä ohjatuilla keskusteluilla on ollut yllättävän iso merkitys käytännön työssä.

Omaohjaajaryhmät ovat puolestaan mahdollistaneet ajatustenvaihdon ja verkostoitumisen perheryhmäkotien välillä. Tilaisuuksissa on voitu esittää matalalla kynnyksellä omia ajatuksia perheryhmäkodeissa tehtävästä työstä ja toimintatavoista. Ohjaajat ovat kokeneet saaneensa uusia ideoita sekä myös uskoa omaan tekemiseen. Hyvät käytännöt ovat levinneet perheryhmäkotien välillä keskustelujen kautta.

Myös nuorten perheet on otettu hankkeen myötä aiempaa paremmin huomioon nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa. Nykyisin perheenjäsenet ovat osa arjen keskusteluita. Joidenkin nuorten kohdalla tämä on vaatinut paljon työtä ja luottamuksen rakentamista, sillä perheestä puhumista on saatettu aiemmin vältellä. Hanke on tuonut esiin nuoren omaa ääntä esimerkiksi perheet puheeksi -työskentelyn avulla.

Ohjaajien ammattitaito on kehittynyt hankkeen ansiosta

Ohjaajien ammattitaidolle hankkeella on ollut suuri merkitys. Ennen hanketta yhteistyö eri toimijoiden kanssa oli vähäistä. Hanke on tuonut yhteen alueen perheryhmäkotiverkoston. Yhteisten tapaamisten ja keskustelujen ansiosta on saatu uusia ajatuksia ja näkökulmia käytännön työhön. Samaan aikaan on saatu myös vahvistusta omille ajatuksille sekä ammattitaidolle.

Hankkeen toimintojen kautta ohjaajien ammattitaito on kehittynyt konkreettisella tavalla. Hanke on toiminut käytännönläheisesti ja se on tarjonnut käytännön tukea ohjaajille. Oman oppimisen ja ammatillisen osaamisen myötä on otettu käyttöön uusia menetelmiä ja ideoita. Työmenetelmistä esimerkiksi Umbrella-kansio on otettu hankkeen avulla aktiiviseen käyttöön. Konkreettisten asiakastapausten läpikäyminen on puolestaan antanut konkreettisia keinoja lähestyä nuorten kohtaamia haasteita. Lisäksi konsultaatioiden ja seminaarien aiheista on keskusteltu lisää tiimeissä. Näin hankkeen tekemä työ ei ole jäänyt pelkästään ylätasen teoriaksi.

Tarve prosessimaiselle kehitystyölle jatkuu hankkeen jälkeenkin

Koska nuorilla on usein hyvin vähän kontakteja perheryhmäkodin ulkopuolella, on tärkeää, että perheryhmäkodeissa tehtävä työ on suunnitelmallista ja laadukasta. TUKENA-hankkeen antama tuki on ollut intensiivistä ja se on pystynyt vastaamaan Nikkilän perheryhmäkodin tarpeisiin. Hanke on rytmittänyt perheryhmäkodin toimintaa. Tulevaisuuden haasteena on, miten hankkeen toimintojen kaltaista kehittämistoimintaa pidetään itse yllä ja miten Nikkilän perheryhmäkodille tärkeää laatutyöskentelyä jatketaan.

Vaikka yhteistä keskustelua ja laatutyötä on aiemminkin pidetty tärkeänä, hanke on avannut silmiä sille, miten tärkeää hankkeen tuottama prosessinomainen kehittäminen on ollut. Yksittäiset koulutukset eivät tuota samanlaista hyötyä kuin pitkäkestoinen ja prosessimainen työ, jonka kaikki toiminnot nivoutuvat yhdeksi kehittämiskokonaisuudeksi. Hankkeen avulla kehittämis- ja laatutyötä on voitu tehdä koko alueen yhteisessä verkostossa. Prosessinomainen verkostotyö, yhdessä kehittäminen ja laatutyöskentely olisivat tärkeitä myös tulevaisuudessa.

[Ohjaajien kokemuksia Lohjalta](#)

Ohjaajat Mikko Helminen ja Silja Westermarck
Lohjan perheryhmäkoti

Tähän kommenttipuheenvuoroon on koottu kahden SPR:n Lohjan perheryhmäkodin ohjaajan kokemuksia. Yksikön asiakasmäärä on vaihdellut vuoden 2018 noin 20 asukkaasta vuoden 2019 lopun alle kymmeneen asukkaaseen. Yksikössä toimivat saman katon alla perheryhmäkoti ja tukiasunnot.

Lohjan perheryhmäkodin ohjaajat ovat osallistuneet omaohjaajaryhmän tapaamisiin, perheet puheeksi – tapaamisiin, miniseminaareihin, asiakasraadin purkutilanteeseen. Asiakasraatiin on talon nuorista osallistunut kolme.

Pohtiessamme hankkeen eri osa-alueiden tuomia hyötyjä, totesimme, että perheet puheeksi esimerkiksi on auttanut perheryhmäkodin ohjaajia, rohkaissut käsittelemään perheteemaa nuorten kanssa. Perheistä keskustelemisesta on tullut luonnollinen osa nuorten kanssa olemista. Ohjaajan käsitys nuoresta, hänen taustoistaan on saattanut muuttua. Lisäksi seksuaalisuuteen sekä mielenterveyteen liittyvät miniseminaarit ovat antaneet hyviä vinkkejä, näkökulmia ja tieteellistä faktaa.

- Tiedetieto kasvatustyössä on piristävä lisä työssä, totesi toinen ohjaaja omista kokemuksistaan.

[Miten oma ammattitaito on kehittynyt hankkeen kanssa tehdyn yhteistyön kautta?](#)

- Keskustelu luo ideoita ja ideat luovat ajattelua – ajattelu ehkä muuttuvaa ja parempaa toimintaa.
- Ammatillinen näkemys on saanut vahvistusta ryhmissä käytyjen keskustelujen kautta.

Nuorten kanssa työskennellessä tämä kaikki on tullut esille esimerkiksi siinä, miten ohjaajan kehittynyt ammatillinen varmuus heijastuu nuoriin tavalla, joka kasvattaa luottamusta. Ohjaajan on helpompi pysyä kannassaan, perustella asioita. Myös rentoutena, dialogina, syvenevänä läsnäolona.

[Onko hanke tarjonnut uusia näkökulmia työskentelyyn nuorten kanssa?](#)

Ymmärrys on kasvanut ja on helpompi tarkastella asioita eri näkökulmista. On tullut esille asioita, joita ei ole osannut ottaa itse harkintaan. Monesti nuoren käytöstä on myös helpompi ymmärtää, kun osaa ottaa taustatekijöitä huomioon.

Ajattelemme työn tukevan nuorten hyvinvointia ja osallisuutta mm. asiakasraadin myötä: se on kanava nuorille ottaa kantaa heitä koskettaviin asioihin. Parantaa valmiutta olla aloitteellinen oman elämänsä rakentamisessa. Osallisuuden kokemus kasvaa yhtä lailla.

[Onko jokin yllättänyt tai ollut haastavaa?](#)

Yllättäväksi on koettu se, miten ongelmat ja ilmiöt, samoin kuin toimintatavat eri yksiköissä, perheryhmäkodeissa ovat yllättävän samanlaisia.

Yhteistyö hankkeen kanssa ei ole ollut erityisen haasteellista. Kaikilla ohjaajilla ei ole ollut mahdollisuutta osallistua laajasti kaikkeen, mutta kaikilla on ollut tilaisuus päästä jollain tasolla mukaan.

Millaisesta avusta tai tuesta kokisit saavasi hyötyä tulevaisuudessa?

Myös tulevaisuudessa haasteellisen nuoren tapauksia olisi hyvä avata yhdessä moniammatillisissa tiimissä. Yhteistyö, kaikenlainen yhdessä pohtiminen ja uudet näkökulmat auttavat eteenpäin.

9. SUOSITUKSET

TUKENA-hankkeen työntekijöillä on hankkeen myötä ollut ainutlaatuinen mahdollisuus perehtyä Uudellamaalla sijaitsevien perheryhmäkotien työhön ja sitä kautta löytää ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten parissa tehtävän työn kehittämiskohteita. Näihin suosituksiin olemme keränneet hankkeessa tehtyjä havaintoja ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotoutumiseen sekä perheryhmäkotien työn kehittämiseen liittyen.

9.1. Valtakunnallisella tasolla

Perheryhmäkotityön kehittäminen vaatii tuekseen valtakunnallista visiota siitä, mitkä ovat ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotoutumisen edistämiseksi tehtävän työn tavoitteet. Lisäksi tarvitaan nykyistä enemmän pitkäjänteistä kehittämistyötä sekä sitä tukeva lainsäädäntö. Yhteinen valtakunnallinen visio ja tavoitteet helpottavat myös yksittäisten perheryhmäkotien työn suunnittelua ja kehittämistä. Ilman huoltajaa tulleiden asiat ovat pirstaloituneet useamman lainsäädännön ja hallinnonalan alle. Tästä syystä olisi hyödyllistä, mikäli ELY-keskuksessa olisi valtakunnallisesti sosiaaliohjauksen, terveydenhuollon ja sosiaalityön asiantuntijat, joilla olisi mahdollisuus ohjeistaa ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä tahoja sekä kehittää toimintaa kokonaisvaltaisesti.

Hankkeen aikana on käynyt ilmi, että Suomesta puuttuu taho, joka ottaisi kokonaisvaltaisen vastuun ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotoutumisesta sekä huomioisi perheryhmäkotien yksittäisiä kehittämistarpeita. Perheryhmäkotien vastuulla on valita yksikölleen ja siellä asuville lapsille ja nuorille sopivat kotoutumista edistävät hoidon ja kasvatuksen menetelmät. Valmiin toimintamallin tuominen yksikköön voi joskus olla hankalaa. Parempi lopputulos saavutetaan kuuntelemalla yksiköstä nousevia kehittämistarpeita, joiden lähtökohtana ovat lasten ja nuorten yksilölliset tilanteet ja kotoutumiselle asetut yhteiset tavoitteet. Perheryhmäkodeissa voitaisi näiden tarpeiden pohjalta kehittää uusia tapoja työskennellä lasten ja nuorten kanssa tai valmista mallia muokkaamalla saada omaan yksikköön sopiva toimintatapa.

TUKENA-hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa on kokeiltu uutena toimintamallina ELY:n ja kolmannen sektorin järjestön yhteistyötä. Uudenmaan ELY-keskus on vastannut hankkeen koordinoinnista ja SOS-

Lapsikylä toteutuksesta. Käytännön kokemusten perusteella voidaan todeta, että yhteistyö on antanut mahdollisuuden hyödyntää molempien toimijoiden vahvuuksia. Yhteistyö on tuottanut virkamiesnäkökulman lisäksi myös käytännön työn näkemystä. Hankkeen tekemä työ ei ole näyttäytynyt perheryhmäkodeille kontrollina ja valvontana, vaan se on tarjonnut ennen kaikkea ohjausta ja tukea. Järjestö on toimijana ketterä myös yli kuntarajojen, koska SOS-Lapsikylä toimii koko Uudenmaan alueella, eikä toiminta rajoitu yksittäiseen kuntaan. Uudenmaan ELY-keskus on tuonut hankkeelle uskottavuutta, koska se vastaa perheryhmäkotien toiminnasta. Sen kautta hankkeen tuottama tieto leviää valtakunnallisesti myös muiden ELY-keskusten sekä Työ- ja elinkeinoministeriön käyttöön. Vastaavaa yhteistyötä kannattaa jatkossakin hyödyntää hankkeiden toteuttamisessa.

Hankkeessa kokeiltiin myös ensimmäistä kertaa hyödyntää moniammatillisen tiimin osaamista alueellisesti tehtävän perheryhmäkotien kehittämisen tukena. Tiimin moniammatillisuus on tuonut kehittämistyöhön erilaisia näkökulmia, ja myös perheryhmäkodit ovat nostaneet tämän tärkeänä asiana esiin antamassaan palautteessa. Vahva käytännön työn osaaminen on antanut hankkeessa tehtävälle työlle vankan ammatillisen pohjan. Erilaisista ammattirooleista on hyötyä muun muassa konsultaatioissa tarkasteltaessa nuorten yksilöllisiä tilanteita tai kehittämisprosessien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kokemuksen perusteella voidaan todeta, että moniammatillinen tiimi soveltuu hyvin erilaisten kehittämis- ja konsultaatiopalveluiden toteuttamiseen.

Alkukartoitukseen, vuorovaikutussuhteen ja luottamuksen rakentamiseen hankkeen ja perheryhmäkotien välillä kannattaa käyttää aikaa. Kehittämistyö on hyvä aloittaa siitä vaiheesta, missä yksiköt ovat. Hyvin suunniteltu yhteistyö on puoliksi tehtyä kehittämistyötä. Monissa hankkeissa on tuotettu laadukkaita materiaaleja liittyen esimerkiksi mielenterveyden tukemiseen, kotoutumiseen, psykososiaaliseen tukeen tai omaohjaajatyöhön. Usein hankkeissa tehdyn kehittämistyön haasteena on ollut, että työtä tehdään usein vain pienen joukon kesken ja hankkeen tekemä kehittäminen jää lyhytaikaiseksi. Myöskään materiaaleja ei löydy kootusti yhdestä paikasta, jolloin niiden hyödyntäminen on haastavaa ja aikaa vievää. Lisäksi on huomioitava, että uusien työmenetelmien käyttöönotto vaatii tukea, jotta niistä muodostuisi arjen toimintatapoja. Tämän takia olisi tärkeää, että hankkeissa tehdyn työn lisäksi kehittämistyötä tehtäisiin pitkäjänteisesti saman toimijan tuottamana.

Suosituksat valtakunnan tasolla:

- Perheryhmäkotityön kehittäminen vaatisi tuekseen valtakunnallista visiota siitä, mihin ilman huoltajaa tulneiden nuorten kotoutumistyöllä pyritään. Tämä helpottaisi myös perheryhmäkotien työn suunnittelua.
- Olisi hyödyllistä, mikäli ELY-keskuksessa olisi valtakunnallisesti sosiaaliohjauksen, terveydenhuollon ja sosiaalityön asiantuntijat, joilla olisi mahdollisuus ohjeistaa ilman huoltajaa tulneiden lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä tahoja sekä kehittää toimintaa kokonaisvaltaisesti.
- Valmiin mallin tuominen yksikköön on hankalaa. Parempi lopputulos saavutetaan kuuntelemalla yksiköstä nousevia kehittämistarpeita ja soveltamalla mallia yksikköön sopivaksi. Lisäksi on huomioitava, että kunnissa on erilaisia tapoja tuottaa palveluja.
- Erilaisissa hankkeissa on tuotettu laadukkaita materiaaleja, joita voisi hyödyntää paremmin kehittämisen tukena.
- Kokemuksen perusteella voidaan todeta, että moniammatillinen tiimi soveltuu hyvin erilaisten kehittämis- ja konsultaatiopalveluiden toteuttamiseen.

9.2. Suositukset yksikötasolla

Yksiköiden henkilökunnalle järjestettävä koulutus tulisi olla työntekijöiden todellisista tarpeista lähtevää. Perheryhmäkodeista olisi hyvä kerätä tietoa siitä, millaisia käytännön työstä nousevia koulutustarpeita niissä on. Perheryhmäkotien määrän vähennyttyä esimerkiksi Uudenmaan ja Pirkanmaan alueelle voitaisi saadun tiedon pohjalta järjestää yhteisiä koulutuspäiviä.

Mikäli perheryhmäkodeille halutaan rakentaa yhteisiä toimintamalleja alueellisesti, tulisi henkilökuntaa kouluttaa prosessinomaisesti ja jatkuvasti valitun toimintamallin käyttöön, jotta yksiköissä olisi useampi työntekijä, joka hallitsee menetelmän käytön. Vastuuta mallin juurruttamisesta perheryhmäkotiin ei myöskään pidä jättää pelkästään koulutukseen osallistuneiden yksittäisten työntekijöiden vastuulle. Lisäksi työntekijät tarvitsevat tukea ja mahdollisuuden työstää mallia jatkokoulutuksen avulla.

Perheryhmäkodeissa tulisi kiinnittää huomiota ohjaajien työn tukemiseen. Tuen aktiivisella tarjoamisella voidaan parantaa ohjaajien ymmärrystä esimerkiksi siitä, mitä psykososiaalinen tuki on ja lisätä heidän taitojaan tarjota sitä nuorille. Ohjaajien työn tukeminen on myös yksi keino tukea työssä jaksamista. Tällöin mahdollistaa myös pitkäkestoisempia ohjaussuhteita nuorille. Selkeät rakenteet nuorten tukemiseksi – yhdessä sovitut esimiestyön, sosiaalityöntekijän, edustajan sekä omaohjaajan roolit auttavat ratkaisemaan haastavia tilanteita. Nuorten näkökulmasta ammattilaisten sujuva yhteistyö luo turvallisuutta ja jatkuvuutta elämälle Suomessa.

Hankkeessa on kokeiltu tämän saavuttamiseksi erilaisia keinoja tarjota tukea ohjaajien työlle. Esimerkiksi omaohjaajien kehittämisryhmissä ja verkostotyöpajassa on käyty läpi erilaisia asiakastilanteita, joissa on pyritty hyödyntämään moniammatillista osaamista sekä vertaistukea ja siten tarjoamaan erilaisia työskentelytapoja ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten tilanteisiin. Työskentely on tuonut ilmi, että verkostoituminen eri yksiköiden välillä mahdollistaa hiljaisen tiedon leviämisen. Hankkeen saaman palautteen perusteella työntekijät arvostavat yhteisten kokemusten jakamista toisissa yksiköissä työskentelevien kanssa. Kuitenkin niin, että keskustelua on ohjannut ulkopuolinen taho, joka on voinut tarjota tapaamisille tietyn teeman sekä lyhyen alustuksen aiheeseen. Työskentely on tarjonnut aidon mahdollisuuden alueellisesti tehtävälle kehittämistyölle ja tämänkaltaiselle työskentelylle olisi tarvetta myös jatkossa.

Perheryhmäkotien ja erilaisten kunnan palveluiden välille tulisi rakentaa yhteistyötä, jotta molemmat osaisivat tunnistaa palvelujen ja tässä kyseessä olevan asiakasryhmän erityispiirteitä. Osa ilman huoltajaa tulleista lapsista tulee tarvitsemaan perheryhmäkodissa asuessaan nuoruusikäisille suunnattuja mielenterveyspalveluita. Perheryhmäkoteja suunniteltaessa kunnan tulisi aktiivisesti tiedottaa näitä palveluita tuottavia tahoja, jotta myös niissä osataan varautua kohtaamaan ilman huoltajaa tulleita lapsia ja nuoria sekä tarjota heidän tarvitsemiaan palveluita. Terveystenhuollon puolelta voitaisiin aktiivisemmin tarjota konsultaatiota perheryhmäkodeille ja siten madaltaa kynnystä neuvojen kysymiseen nuorten psyykkiseen hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Hankkeessa on tullut ilmi, että mielenterveyspalveluiden ja perheryhmäkotien välille tulisi rakentaa aktiivista yhteydenpitoa, joka auttaa hahmottamaan palveluiden rakenteita ja tuntemaan toisten toimintaa. Myös esimerkiksi vastuuhenkilön nimeäminen perheryhmäkodin henkilökunnasta, joka aktiivisesti seuraa ja pitää yhteyttä nuorten mielenterveyspalveluihin, auttaa nuorten ohjautumisessa oikea-aikaisesti oikeiden palveluiden piiriin. Perheryhmäkotien ja terveydenhuollon eri toimijoiden kouluttaminen auttamaan ilman huoltajaa tulleita lapsia ja nuoria, karsii turhia lähetteitä ja parantaa terveydenhuollon henkilökunnan

valmiuksia huomioida tämän erityisryhmän tarpeita. Tällä voidaan parantaa nuorten halukkuutta hakeutua hoitoon ja ottaa apua vastaan.

Suositukset yksikkötasolla:

- Mikäli perheryhmäkodeille halutaan rakentaa yhteisiä toimintamalleja alueellisesti, tulisi koko henkilökuntaa kouluttaa prosessinomaisesti ja jatkuvasti toimintamallin käyttöön. Koulutuksen jälkeen työntekijät tarvitsevat tuen ja mahdollisuuden työstää ja kokeilla mallia.
- Perheryhmäkodeissa tulisi kiinnittää huomiota ohjaajien työn tukemiseen. Tuen aktiivisella tarjoamisella voidaan parantaa ohjaajien ymmärrystä esimerkiksi siitä, mitä psykososiaalinen tuki on ja lisätä taitoja tarjota sitä nuorelle.
- Saadun palautteen perusteella työntekijät arvostavat yhteisten kokemusten jakamista toisissa yksiköissä työskentelevien kanssa, kuitenkin niin, että keskustelua ohjaa ulkopuolinen taho, joka voi tarjota tapaamisille tietyn teeman sekä alustuksen aiheeseen.
- Verkostoituminen eri yksiköiden välillä mahdollistaa hiljaisen tiedon leviämisen.
- Tarvitaan selkeät rakenteet nuoren tukemiseksi. Yhdessä sovitut esimiestyön, sosiaalityöntekijän, nuoren edustajan sekä omaohjaajan roolit auttavat ratkaisemaan haastavia tilanteita.

9.3. Lasten ja nuorten näkökulmasta

Ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret ovat oikeutettuja samoihin palveluihin kuin kaikki muut saman ikäiset kuntalaiset. Kunnassa tämä tulisi huomioida jo perheryhmäkotitoimintaa suunnitellessa sekä asumisyksiköitä perustettaessa. Yksikön sijainnissa on tärkeää huomioida erityisesti koulujen sijainti, terveydenhuollon palvelujen sekä koulutetun henkilökunnan saatavuus. Erilaisten palveluiden pirstaleisuus korostuu erityisesti nuorten siirtymävaiheissa, nuoren saadessa oleskeluluvan ja siirtyessä vastaanottovaiheen palveluista kunnan järjestämien palveluiden piiriin sekä nuoren täysi-ikäistyessä ja muuttaessa omaan asuntoon. Näissä tilanteissa olisi tärkeää varmistaa palveluiden jatkuvuus eri toimijoiden riittävällä yhteistyöllä.

Nuorten osallisuuden huomioimista perheryhmäkotien työssä tulisi tehdä suunnitelmallisesti ja pyrkiä yhdessä nuorten kanssa löytämään erilaisia vaikuttamisen keinoja arkeen. Osallisuuden kokemus syntyy silloin, kun nuori kokee tulleen aidosti kuulluksi ja kohdatuksi. Tämä vaatii ohjaajilta kykyä asettua kuulemaan mitä nuorilla on sanottavana, vaikka asioita ei voitaisikaan aina muuttaa nuorten haluamaan suuntaan. Parhaimmillaan perheryhmäkotien nuorten ja ohjaajien yhteiset kokoukset toimivat molemmin puoleisina keskustelufoorumeina arjen asioissa. Lapset ja nuoret toivovat samaa arvostavaa kohtaamista myös kaikilta muilta kohtaamiltaan ammattilaisilta esimerkiksi terveydenhuollon palveluissa tai kouluissa.

Nuorten osallisuudessa on keskeistä kokemus kuulumisesta yhteisöön, johon vaikuttavat nuorten ihmissuhteet. Perheryhmäkodissa asuessaan pitkäkestoiset ohjaussuhteet ovat nuorille tärkeitä ja tukevat heidän kotoutumistaan Suomeen. Sen lisäksi nuorten tukeminen perheryhmäkodin ulkopuoliseen toimintaan, esimerkiksi harrastuksiin, lisää nuorten kokemusta osallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa ja opettaa nuorille siihen tarvittavia taitoja. Nuoret tarvitsevat monenlaisia verkostoja tuekseen itsenäistymisen jälkeen, jolloin perheryhmäkodin ulkopuoliset kontaktit ovat entistä tärkeämmässä roolissa.

Nuorten kotoutumisen tukemiseen tulisikin hyödyntää entistä paremmin ei-viranomaisista koostuvia verkostoja, perheryhmäkodissa ja koulussa luotujen ihmissuhteiden lisäksi kummiperheitä, varamummoja ja -vaareja tai esimerkiksi muuta vapaaehtoistoimintaa, missä nuori voisi vastavuoroisesti olla mahdollisesti auttamassa muita. Eri yhteyksissä luodut kontaktit auttavat nuorta rakentamaan verkostoja, jotka kestävät myös perheryhmäkodissa asumisen jälkeen. Perheryhmäkodissa ohjaajilla on mahdollisuus kokeilla erilaista toimintaa yhdessä nuoren kanssa ja tarjota aktiivisesti tukea sosiaalisten verkostojen rakentamiseen Suomessa.

Perheellä on keskeinen merkitys ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten elämässä, vaikka suuri osa heistä ei tule saamaan perhettään Suomeen. Perheet herättävät lapsissa ja nuorissa monia ristiriitaisia tunteita, eikä heidän tulisi joutua pohtimaan näitä kysymyksiä yksin. Perheryhmäkoteihin on tärkeää luoda yhtenäinen rakenne siihen, kuinka perhesuhteita tuetaan. Kaikille lapsille ja nuorille tulee tarjota yhtäläinen mahdollisuus pohtia perheeseen liittyviä kysymyksiä ja jakaa heidän tuntemaansa vastuuta perheen tilanteesta. Myös niissä tilanteissa, joissa yhteys perheeseen on katkennut tai perheenjäsenet ovat menehtyneet, mahdollisuus asiasta puhumiseen on tärkeää.

Perheet puheeksi -työskentelyn avulla on pyritty käsittelemään työntekijöiden ennakkoluuloja ja madaltamaan kynnystä puhua perheestä. Yhteisen keskustelun myötä on avattu keinoja käsitellä lasten ja nuorten kanssa perheeseen liittyviä teemoja sekä pohdittu yhdessä, kuinka perhetyötä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kanssa tehtäisiin entistä suunnitellummin. Transnationaalisen perhetyön toteuttaminen vaatii työntekijöiltä uudenlaisia ajattelu- ja toimintatapoja sekä kulttuurista sensitiivisyyttä, johon perheryhmäkodit tarvitsevat tukea.

Suosituksia lasten ja nuorten näkökulmasta:

- Ilman huoltajaa tulleet ovat oikeutettuja samoihin palveluihin kuin kaikki muut saman ikäiset kunnan asukkaat, mikä pitäisi huomioida jo perheryhmäkotitoimintaa suunniteltaessa.
- Perheryhmäkotia perustettaessa tulisi huomioida yksikön sijainti suhteessa lasten ja nuorten koulujen sijaintiin ja muihin kunnan lapsille ja nuorille järjestämiin palveluihin. Tärkeää on, että esimerkiksi erikoissairaanhoidon palvelut ovat nuorten saavutettavissa.
- Nuorten osallisuuden huomioimista perheryhmäkotien työssä tulisi tehdä suunnitelmallisesti ja pyrkiä yhdessä nuorten kanssa löytämään erilaisia vaikuttamisen keinoja arkeen, jotta nuorille muodostuisi kuulluksi tulemisen kokemus.
- Perheryhmäkoteihin tulisi jatkossa kehittää yhtenäinen rakenne siihen, kuinka lasten ja nuorten perhesuhteita tuetaan heidän nykyisessä elämäntilanteessaan. Hankkeessa tehty Perheet puheeksi -työskentely on yksi tapa lähestyä teemaa.

LIITTEET

Liite 1: Omaohjaajatyön suunnitelma

Liite 1. Omaohjaajatyön suunnitelma (luonut Tuulia Vainio TUKENA-hankkeelle)

Omaohjaajatyön suunnitelma

TUKENA-hankkeessa kehitettiin ja kokeiltiin omaohjaajatyön suunnitelman käyttöä perheryhmäkodin hoito- ja kasvatustyössä. Omaohjaajatyön suunnitelma on omaohjaajan työtä helpottamaan suunniteltu työväline, jonka avulla nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteet puretaan ja avataan osaksi omaohjaajan työtä.

Perheryhmäkodissa asuvalle lapselle ja nuorelle laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma. Suunnitelmaa päivitetään yleisimmin kaksi kertaa vuodessa. Sen tarkoituksena on konkretisoida asiakassuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita arjen tasolle ja tuoda esiin niitä asioita, joiden parissa nuoren kanssa perheryhmäkodissa työskennellään. Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tavallisimmin nuori, omaohjaaja, edustaja ja mahdollisesti sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Suunnitelma tehdään yleensä yhteisessä neuvottelussa käydyn keskustelun pohjalta. TUKENA-hankkeen syksyllä 2018 tekemän kyselyn perusteella suunnitelmiin kirjattavat asiat ovat erilaisia konkreettisia tavoitteita liittyen koulunkäyntiin, terveyteen ja hyvinvointiin, sosiaalisiin suhteisiin ja arjen taitoihin.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma on ensisijaisesti nuoren suunnitelma ja sisältää nuoren elämän kannalta merkityksellisiä tavoitteita, sekä hänen itsensä asettamia, että hänelle asetettuja. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteiden lisäksi yleensä myös keinoja, joilla nuori voisi päästä kohti tavoitetta, ja mittareita, joilla tavoitteissa etenemistä voidaan seurata.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma ohjaa kaikkien perheryhmäkodissa työskentelevien työtä ja antaa raamit sille, mihin asioihin kunkin nuoren kanssa keskitytään. Nuorelle nimetty omaohjaaja on vastuussa hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteisiin tähtäävästä työskentelystä, tavoitteiden esiin tuomisesta työryhmässä, hoito- ja kasvatussuunnitelmakeskusteluista nuoren kanssa ja tavoitteissa etenemisen seurannasta ja arvioinnista. Omaohjaajaan vastuu on siis suuri ja kokonaisvaltainen. Hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisen työn tekeminen tavoitteellisesti yhdessä nuoren kanssa vaatii omaohjaajalta paljon.

Suunnitelmallisuus, reflektiivisyys ja konkretia helpottavat omaohjaajan työn jäsentämistä, tekemistä ja seuranta. TUKENA-hankkeen Omaohjaajatyön suunnitelmassa nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteet puretaan auki. Omaohjaajan on vaikea tavoitella nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita, koska ne on kirjattu nuorelle, ei työntekijälle. Niinpä tavoite kerrallaan omaohjaajatyön suunnitelmaan määritellään, mitä kukin nuorelle asetettu tavoite on konkreettisesti omaohjaajan tekemänä työnä.

Esimerkki:

Ongelma: Nuori ei nouse aamuisin kouluun.

Tavoite hoito- ja kasvatussuunnitelmassa: kouluunlähtö aamuisin alkaa sujua itsenäisesti

Tavoitteet omaohjaajatyön suunnitelmassa:

Käyn nuoren kanssa lyhyesti keskustellen läpi nuoren vuorokausirytmän, annan tietoa unesta j

Hankin nuoren kanssa patteriherätyskellon. Opetellaan yhdessä käyttämään sitä

Ajastetaan yhdessä kännykkään herätykset kouluaamuille

Sovitaan 1kk mittainen tukijakso, jonka aikana yökkö varmistaa heräämisen

Käyn nuoren kanssa lyhyesti keskustellen läpi myöhästelyn ja poissaolojen seuraamukset

Sovitaan palkinnosta; kolmesta onnistuneesta kouluunlähdöstä jätski, viikosta mäkkiin ja kokonaisesta kuukaudesta leffaan

Omaohjaajatyön suunnitelmalomake ohjaa ratkaisukeskeisessä viitekehyksessä miettimään konkreettisia tekoja. Lomakkeeseen sisälle on rakennettu myös omaohjaajatyön keskeisiä rakenteita, kuten viikoittaiset omaohjaajakeskustelut ja kuukausittain toistuvat omaohjaajaillat. Lomakkeen tarkoituksena on nostaa esille omaohjaajan käytettävissä olevat teot ja toimet, joilla hän voi auttaa nuorta konkreettisesti eteenpäin kohti tavoitteitaan. Lomakkeen avulla omaohjaaja voi purkaa hoito- ja kasvatussuunnitelman itselleen työsuunnitelmaksi, jota on helpompi myös seurata ja mitata.

Omaohjaajatyön suunnitelmalomakkeeseen on nostettu hoito- ja kasvatussuunnitelman lisäksi myös muita, kaikille samoja sisältöjä, koska ne on nähty tärkeiksi. TUKENA-hankkeen kyselyssä ja käytännön työssä vuosina 2018-19 tuli esille, että perhetyö ja perheen puheeksi ottaminen on yleisesti teema, joka perheryhmäkotien työssä kaipaa syventämistä. Tästä syystä kysymys on nostettu myös omaohjaajatyön lomakkeelle. Lomakkeelle omaohjaaja suunnittelee puolivuositain keinoja ja tapoja työskennellä oman nuorensa kanssa perheteeman parissa. Kirjattavat keinot voivat olla hyvin yksinkertaisia ja arkisia, tärkeää on, että nuoren elämässä on aikuisia jotka tarjoavat aktiivisesti ja toistuvasti mahdollisuutta keskustella perheestä.

Esimerkkejä:

Piirrän omaohjaajakeskustelussa nuoren kanssa sukupuun

Otan perheteeman puheeksi arkisissa tilanteissa, esimerkiksi kysymällä pitkänhuiskealta nuorelta ohimennen: "Tiedätkö keneltä olet perinyt sen, että olen noin pitkä. Onkohan teidän perheessä myös muita pitkiä ihmisiä?"

Lomake ohjaa suunnittelemaan myös koulunkäynnin tukemista, terveydenhoitoon liittyviä asioita ja verkostotyötä. Hyviä konkreettisia apuvälineitä tähän löytyy esim. Umbrella-kansiosta. Viimeisenä kohtana lomakkeella omaohjaaja suunnittelee konkreettiset keinot ja toimet siihen, miten hän valmistautuu nuoren kanssa kokouksiin ja neuvotteluihin. Kyselyissä ja arkityössä on tullut esille, että nuoret eivät läheskään aina tiedä, mitä suunnitelmia heille laaditaan ja mitä kokouksia ovat ne palaverit, joihin he osallistuvat. Yhteisellä neuvottelulla valmistautumisella omaohjaaja voi pyrkiä varmistamaan sen, että nuoren osallisuus ja toimijuus häntä itseään koskevissa asioissa lisääntyy, ja nuoren ääni tulee paremmin kuuluviin erilaisissa suunnitelmissa.

Omaohjaajatyön suunnitelman tuki ja ohjaus:

Omaohjaaja voi käyttää suunnitelmalomaketta työnsä suunnittelun apuna itsenäisesti. Suositeltavaa kuitenkin on, että omaohjaaja saa työnsä tueksi ja ohjausta lähiesimiltä esimerkiksi omaohjaajan tukikeskustelun muodossa. Tukikeskustelu voi toteutua esim. kerran kuukaudessa - kahdessa kuukaudessa. Keskustelun fokus on yhden tietyn nuoren omaohjauksessa. Keskustelussa omaohjaajalla (tai

omaohjaajaparilla) on mahdollisuus käydä lähiesimiehen kanssa läpi omaohjaajatyön keinoja, vaikuttavuutta ja haasteita.

OMAOHJAAJATYÖN SUUNNITELMA

PÄIVÄYS

Kirjoita pvm

Omaohjaaja Kirjoita tekstiä Nuori Kirjoita tekstiä

Omaohjaajasuhde alkanut: Kirjoita päivämäärä

Viimeisin hoito- ja Kirjoita päivämäärä kasvatussuunnitelma:

Hoito- ja kasvatussuunnitelman keskeiset tavoitteet:

TAVOITE (kopioi suoraan hokasta)	TOIMENPITEET	OMAOHJAAJAN KONKREETTISESTI	TYÖ

OMAOHJAAJAN TYÖ perheryhmäkodissa

Peilaa jokaisen kohdan suunnitelmaa nuoren tavoitteisiin, ja mieti, mitä tekemällä voit omaohjaajana edistää tavoitteiden saavuttamista.

Omaohjaajan tekemä työ JOKAISessa TYÖVUOROSSA:

OMAOHJAAJATUNNIT tai -KESKUSTELUT

Omaohjaajatunteja pidetään säännöllisesti viikottain. Omaohjaajatunti on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen väline omaohjaajasuhteen vuorovaikutuksen ja nuoren hoito- ja kasvatustilanteiden etenemisessä. Omaohjaajalla tulee olla nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman ja omaohjaajasuhteen puolivuosisuunnitelmansa pohjalta selkeä tavoite jokaiselle omaohjaajatunnille.

Kirjaa suunnitelma kuinka usein pidät omaohjaajatunteja, sisältö, (esim. viikkosuunnitelma, budjetti) ja välineet (Umbrella, mielialapäiväkirja tms)

OMAOHJAAJAILLAT ja -RETKET

Omaohjaaja-aikoja toteutetaan säännöllisesti (noin 1krt/kk), koska nuorten ja aikuisten yhteiset kokemukset lisäävät yhteistä ymmärrystä ja kiintymyssuhdetta omaohjaajan välillä. Omaohjaaja-ajoissa toiminnan kohde, paikka tai toteutus ei ole tärkeintä. Olennaista on jakamaton aika ja sen tarjoama mahdollisuus vuorovaikutukseen nuoren ja aikuisen välillä, joka näissä tilanteissa aidoimmillaan toteutuu.

Kirjaa suunnitelma siitä, miten ja kuinka usein toteutat omaohjaaja-aikoja (linkitä hokan tavoitteisiin)

OMAOHJAAJATYÖN BUDJETTI

Omaohjaajatyöhön on varattu _____ €/vuosi

Kirjaa tähän alustava suunnitelma omaohjaajabudjetin käytöstä suunnittelujaksolla.

PERHEEN KANSSA TEHTÄVÄ TYÖ

Kirjaa tähän ne keinot ja tavat, miten nuoren kanssa työskentelyssä huomioit perheeseen liittyvät asiat. (esim. otetaan perhe puheeksi, piirretään sukupuu ym.)

KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN

Kirjaa tähän keskeisimmät keinot, miten omaohjaajana tuet nuoren koulunkäyntiä ja opiskelua tai työnhakua, esim. kesätyö

TERVEYS JA HYVINVOINTI

Kirjaa tähän, miten omaohjaajana työskentelet terveyden ja hyvinvoinnin asioiden parissa. (esim. lääkäriaikojen varaaminen, reseptien uusiminen, lääkitysohjeiden antaminen nuorelle, keskustelu terveellisestä ruokavaliosta tai riittävästä unesta jne.)

VERKOSTOTYÖ

Kirjaa tähän nuoren keskeisimmät verkostot ja suunnitelma siitä, miten omaohjaajana työskentelet verkostojen kanssa. (esim. sosiaalityöntekijä, kummiperhe, tukihenkilö, nuoren kaverit)

ARJEN TAIDOT

Kirjaa tähän millaisia tavoitteita nuorella on arjen taitojen opettelussa, ja miten omaohjaajana työskentelet nuoren kanssa näiden asioiden parissa (kodinhoito, raha-asiat, asiointi, ruuanlaitto ym)

NEUVOTTELUIHIN VALMISTAUTUMINEN

Kirjaa tähän, miten valmistaudut yhdessä nuoren kanssa hänen neuvotteluihinsa ja kokouksiinsa, ja millä tavalla tuotte nuoren omat ajatukset ja toiveet esiin.